

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KAFKA

dönüşüm

almanca dan çeviren: levent bakaç

5. basım

KAFKA | dönüşüm



KLASİK

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

dönüşüm
franz kafka

almanca aslından çeviren: levent bakaç
sunuş: emine ayhan
sonsöz: harold bloom



ayrıntı: 905 / klasik disisi: 1

dönüşüm / franz kafka

orjinal adı / die verwandlung

almanca aslından çeviren / levent bakaç

sunuş / emine ayhan

sonsöz / harold bloom

yayına hasırlayan / mehmet barış albayrak

son okuma / derviş aydın akkoç & ahmet batmaz

bu kitabın türkçe yayım hakları

ayrıntı yayınları'na aittir.

kapak illüstrasyonu / berat pekmesoi

kapak ve görsel tasarım / gökçe alper

disgi / esin tapan yetiş

baskı: kayhan matbaacılık san. ve tic. ltd. şti.

merkez efendi mah. fasılpaşa oad. no: 8/2

topkapı / istanbul / tel: (0212) 612 31 85 - 576 00 66

sertifika no: 12156

birinci basım 2015 / baskı adedi 2000

ikinci basım 2015 / baskı adedi 2000

üçüncü basım 2016 / baskı adedi 2000

dördüncü basım 2016 / baskı adedi 2000

beşinci basım 2017 / baskı adedi 2000

isbn 978-605-314-016-0 / sertifika no.: 10704

ayrıntı yayınları basım dağıtım san. ve tic. a.ş.

hobyar mah. oemal nadir sok. no: 3 oğaloğlu - istanbul

tel.: (0212) 512 15 00 faks: (0212) 512 15 11

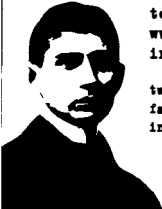
www.ayrintiyayinlari.com.tr

info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi

facebook.com/ayrintiyayinevi

instagram.com/ayrintiyayinlari



franz kafka

3 Temmuz 1883'te şimdiki Çek Cumhuriyeti'nin başkenti olan Prag'da orta sınıf bir Yahudi ailesinde doğdu. Kafka 6 yaşındayken, kendisinden yaşça küçük erkek kardeşleri Georg ve Heinrich öldü. Üç kız kardeşi ile yaşayan Kafka'nın ailesi ile, özellikle de başarılı bir işadami ve sert bir mizaca sahip olan babasıyla ilişkisi ziyadesiyle sıkıntılıydı. Lise eğitiminden sonra Prag Charles Ferdinand Üniversitesi'ne kimya öğrenimi görmek üzere kaydını yaptı ama iki hafta sonra bu üniversiteyi bırakarak, Prag Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi'ne geçti. Hukuk öğrenimi Kafka'ya yazmak için zaman kazandırmıştı. Hukuk öğreniminden sonra bir süre bir sigorta şirketinde çalıştı. 1923'te yazılarına odaklanmak için Berlin'e gitti ama kısa bir müddet sonra yakalandığı tüberkülozdan ötürü 3 Haziran 1924'te hayatını kaybetti. Yakın arkadaşı Max Brod, Kafka'nın ölümünden sonra kimi meşhur yapıtlarını, sözelimi *Amerika* ve *Sato* gibi eserlerini yayınladı.

levent bakaç

Etem Levent Bakaç, 1954'te Eskişehir'de doğdu. Ortaokul ve liseyi Berlin'de okudu. 1984 yılında Berlin Teknik Üniversitesi/İşletme'den mezun olduktan sonra, 1988 yılından itibaren İstanbul'da farklı Alman şirketlerinde yönetici olarak çalıştı. 2008 yılından bu yana edebiyat çevirmenliği yapıyor. Çevirdiği eserler arasında Johann Wolfgang von Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları*, Stefan Zweig'in *Satranç*, Adelbert von Chamisso'nun *Peter Schlemihl'in Garip Hikâyesi*, Marcel Bayer'in *Kaltenburg*, Joseph Roth'un *Radetzky Marşı* ve Christian Kracht'ın *İmperium-Bir Küçük İmparatorluk* gibi yapıtlar yer almakta.

içindekiler

sunuş

gregor ve diğerleriyle akrabalığımız üstüne.9

dönüşüm

bölüm bir..... 33

bölüm iki..... 56

bölüm üç..... 80

sonsöz

kafka: kanonsal sabır ve “yıkılmazlık”ı.. 104

emine ayhan

gregor ve diğerleriyle
akrabalığımız üstüne

“Tepki göstermek yerine anlamaya çalışın. Bu size bir büyüklük kazandıracak, sizi olup bitenlerin üzerine çıkaracaktır. İnsanı büyüklüğe götürecektir yol, ancak onun küçüklüğünden geçer.” (Kafka)

Kafka *Dönüşüm* (*Die Verwandlung*) kısa romanını/uzun öyküsünü, yarı resmi bir kurum olan Bohemya Krallığı İş Kazaları Enstitüsü’nde avukat olarak çalıştığı 1912 yılı sonlarında, üç haftalık bir zaman dilimi içinde yazar. O sıralarda aynı yıl yayımlayacağı ilk romanı *Amerika/Kayıp* (*Der Verschollene*) üzerinde çalışıyor ve romanı ilerletmekte sıkıntı yaşıyordu. Nişanlısı Felice Bauer’e, *Dönüşüm*’ü yazma fikrinin “bedbaht bir şekilde yataкта uzanırken” aklına geldiğini belirtir bir mektubunda.¹ Hikâyesini bitiren Kafka aynı yılın sonunda eserini, aralarında Max Brod’un da bulunduğu arkadaş çevresine okur ve hikâye ilgi dolu bir neşeyle karşılanır. Fakat gerek Kafka’nın istediği

1. 17 Kasım 1912 tarihli mektup.



düzeltilmeleri yapmasının vakit alması, gerekse I. Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle hikâyenin yayımlanışı 1915'i bulur. Hikâye aynı yılın Ekim ayında önce aylık *Die Weissen Blättern* dergisinde, ardından da kitap olarak Kurt Wolff Yayınevi tarafından Aralık ayında yayımlanır.²

Kafka'nın üstüne çok konuşulan bu eserinin hakkında en az yazılan eserlerinden biri olması dikkat çekicidir. Muhtemelen “böceğin” dikkat çekiciliğinden ötürü eserin ulaştığı popülerlik, algının önünde bir nevi perde işlevi görmüştür. Üstelik Kafka'nın tam da bu “sansasyonelliğin” yaratabileceği aşırı ve asılsız ilgiden dolayı böcek imgesinin öne çıkartılması konusunda ne kadar ihtiyatlı olduğunu biliyoruz: Eserin kapağının Ottomar Starke tarafından hazırlanacağını öğrenen Kafka, 25 Ekim 1915'te Kurt Wolff Yayınevi'ne yazdığı mektupta Starke'nin kapak için bir böcek resmi hazırlaması ihtimaline karşı kesin bir uyarıda bulunarak, “böceğin resminin yapılamayacağını”, dahası “böceğin uzaktan bile gösterilemeyeceğini” belirtir. Kaldı ki, romanın ilk cümlesinde Gregor Samsa'nın dönüştüğü şeyi belirten ve Türkçede genellikle “dev(asa) bir böcek” olarak karşılanan bu çevrilmesi zor ifadenin Almancası iki olumsuz kelimeden oluşan, teolojik-politik çağrışımı yüksek ve kasten muğlak bir sıfat tamlamasıdır: *ungeheueres*

2. Susan Bernofsky, “Afterword: The Death of a Salesman”, *The Metamorphosis*, Londra: W.W. Norton & Company, 2014, s. 119-126. Yazının kısaltılmış bir versiyonu için bkz. “On Translating Kafka's ‘The Metamorphosis’”, *The New Yorker*, 24 Ocak 2014. <http://www.newyorker.com/books/page-turner/on-translating-kafkas-the-metamorphosis>.

Ungeziefer. Dönüşüm'ün İngilizce çevirmeni Susan Bernofsky'nin önemli notunu aynen aktarıyorum:

“Gerek *ungeheuer* sıfatı (İngilizcede ‘monstrous’ veya ‘huge;’ [Türkçede ‘azman, korkunç, anormal yaratılışlı, ucube’] yananamlarıyla ‘devasa’)), gerekse *Ungeziefer* ismi *un* öntakısının da belirttiği gibi birer olumsuzlamadır, yani fiilen [gerçeklik düzeyinde] yok-varlıklara karşılık gelir. *Ungeziefer* Ortaçağ yüksek Almancasındaki *ungezibere*’den gelir ve kelime eski yüksek Almancada ‘kurban’ veya ‘kurbanlık hayvan’ anlamına gelen *zebar*’ın olumsuz halidir. O halde, *ungezibere* kurban etmek için elverişsiz [caiz olmayan] murdar/mundar bir hayvandır ve *ungeziefer* de sürünen-gezinen, mekruh bir mahlukat türünü tanımlar. Sözcük İngilizcede (daha çok kemirgenleri ifade eden) *vermin* sözcüğüne [zararlı böcekler veya hayvanlar anlamında ‘haşarat’] yakın olsa da, modern Almancada esasen altı bacaklı mahlukları ifade eder. Resmi olmayan Almancada *ungeziefer* aynı zamanda ‘bug’ [‘böcek’] sözcüğüne yakın anlamda kullanılmakla beraber, ‘pis, iğrenç, mekruh’ yananlamına sahiptir: Uğurböceği gibi sevimli ve faydalı böcekler için kullanamayacağınız bir sözcüktür bu. Benim çevirimde, Gregor ‘devasa *bir tür* böceğe/haşereye’ [‘some sort of monstrous insect’] dönüşüyor, ‘bir tür’ ifadesini çok spesifik bir ‘böcek/haşere’ çağrışımının sınırlarını bulandırmak için ekledim. Bana kalırsa, Kafka da Gregor’un kendi vücudunu keşfetmeye çalışırkenki aynı puslu bakışla görmemizi istemişti onun yeni bedenini ve durumunu.”³

Ne yazık ki, aradan geçen yüzyılı aşkın zaman birçok öngörüsünde olduğu gibi, böcek sansasyonelliğine ilişkin ihtiyatı konusunda da yazarı haklı çıkarmıştır. Doğrusu, *Dönüşüm* üstüne/üstünden

3. A.g.e., s. 121. Köşeli parantezler bana ait.

yazılan ikincil metinlerin azımsanmayacak bir kısmında neredeyse sadece Gregor Samsa'ya odaklandı. Halde, insan karşısında haşarat türüne ve gerçeklik karşısında kurmacaya atfedilen radikal farklılık yüzünden olsa gerek, bu hikâyeye kişisini kendi üstüne alınmama yönünde bir tutum göze çarpar; birçok yorum metninde de gene az çok bir “öteki”, bir “dışlanmış”, pek sevilen tabirle bir “böcek” olarak kalır Gregor. Nasıl ki ailesi tarafından kilitli kapının ardındaki odasına, hatta kanepenin altına kadar itilmişse, “böceğin” cezbine kapılan yorumcular tarafından da bir kurmaca karakterin güvenli uzaklığına ötelenir. Hem de Kafka, Samsa'ya olan öznel ve nesnel, öz deneyimsel ve tarihsel, bireysel ve toplumsal/varoluşsal yakınlığını, ona kendi adını bunca çağrıştıracak bir ad verecek denli açık etmesine rağmen.⁴ Bu tür yorumcular nezdinde, onun muğlak, murdar ve kurmaca türselliğini kendi özneliğinden belli bir mesafede tutma yönündeki bu yaygın tutum, belli bir okuma emeği zaafına yol açan bir kaçışı, bir yüzleşmeden kaçışı da akla getiriyor ister istemez. Edebiyat cenahlarında Kafka metinlerinin tıpkı (dünyevi anlamdan soyutlanmış) kutsal kitaplar misali kriptik, aşırı simgesel, öyle her okurun hemen anlayamayacağı cinsten “uzman tefsirci” dokunuşuna muhtaç metinler olduğu ezberi de gene bu yüzleşme çekincesinin bir semptomu olarak gösteriyor kendini.

4. Ayrıca Michael Löwy'nin Almanca çevirisinden aktardığına göre, Kafka *Babaya Mektup*'unda “‘babasının onu bir [...] Ungeziefer olarak' görmesinden şikâyet eder.” Löwy, *Boyun Eğmeyen Hayalperest*, Çev. Işık Ergüden, Versus Yay., 2008, s. 42.

Oysa Gregor'un ve diğer hikâye kişilerinin tam ortasında resmedildiği çıkmazın hep beraber içinde bulunduğumuz çıkmazdan başkası olmadığı düşünülürken, anlaşılmazlık, kriptiklik veya başka bir türsellik (böceklik/kurmacalık) atfederek yüzleşmekten kaçınılan şeyin, aslında bu güncel karanlık içinde "kim olduğumuz", daha doğrusu "kim olarak yapıldığımız" sorusu olduğu açıklık kazanır. Bu bakımdan, yalnız Gregor'a değil, etrafındaki diğer olay kişilerine ve onları "onlar" yapan somut-kurmaca duruma bakarken aramızdaki yakın akrabalık üzerine düşünmek, kendi öznelliğimize ve üretildiği somut gerçekliğimize dönebilmek, bu yüzleşme kapısını aralamak için iyi bir yol olabilir. Zaten Kafka da *Dönüşüm*'ün kapak resmi için öneride bulunma imkânı olursa, "anne, baba ve Müdür Beyi kapalı kapının önünde gösteren veya daha iyisi, anneyi, babayı ve kız kardeşi aydınlık odada, yandaki karanlık odada açılan kapıyı da açık dururken gösteren sahneleri" tercih edeceğini söyler yayınevine yazdığı mektubun devamında.⁵ Kafka ardında Tanrı'nın/seküler modern iktidarın/piyasanın görünmez eli misali sırrına erişilmez otorite kaynaklarının bulunduğu, önünde türlü toplum yasası bekçilerinin beklediği kapalı kapıları çokça resmeden bir yazar olarak, o kapıların tek tek bireyler tarafından açılmasını, açılmasa bile biraz

5. Kurt Wolff Yayınevi'ne 25 Ekim 1915 tarihli mektup; "Dönüşüm'le İlgili Başkaca Yazışmalar, Günce Notları ve Konuşmalar", *Dönüşüm*, Çev. Ahmet Cemal, Can Yay., s. 98. Elinizdeki yeni baskının, Berat Pekmezci tarafından hazırlanan kapak tasarımında Kafka'nın söz konusu önerisi göz önünde bulundurulmuştur denilebilir.

zorlanmasını özgürleşmenin vazgeçilmez bir adımı olarak görür.⁶ O zaman “mesajı” duyan Kafka okuru da, öncelikle kurmaca ile kendi gerçekliği, Gregor ve diğerleri ile kendi güncel özneliği arasında engel olarak dikilen kapıyı aralamaya çabalayacaktır.

Böyle bireysel-varoluşsal bir çabayı gerektiren bir metni burada analize girişmek nafîle olur, çünkü hem Kafka’nın metninin açtığı güncel-tarihsel yorum olanaklarını bir yazıda tüketmek imkânsız (bu iyi), hem de kabul etmek gerekir ki, şairin eşanlı mikrokozmetik ve makrokozmetik bakışına sahip böyle bir yazarın metnini okuma edimi her halükârda daha bereketli ve indirgenemez bir tekil deneyim. Bu yüzden, akrabalık kurma çabasındaki belli *bir* okurun gözüne çarpan bazı noktalara değinmekle yetinmek durumundayım.

gregor’un bedeni, bedenimiz

“Gregor Samsa bir sabah huzursuz rüyalarından uyandığında, kendisini yatağında devasa bir böceğe [*bir tür haşereye*] dönüşmüş olarak buldu.”⁷ *Dönüşüm*’ü başlatan bu cümle, rüya ile gerçeklik, uyku ile uyanıklık arasındaki görünüşte kararlı sınırı yavaş yavaş bulandıracak olan bir uyanışın cümlesidir: Bir firmada çalışan ve her sabah saat 7:00’da işbaşı yapması gereken gezici kumaş pazarlamacısı Gregor, uykudan her günkü gerçekliğine uyanmıştır ama gerçeküstü bir yaratığa dönüşmüş

6. Kafka’da kapı/eşik alegorisi ile bireysel özgürlük arasındaki ilişki konusu için bkz. Löwy, *Boyun Eğmeyen Hayalperest*, s. 90-91.

7. Metinden yapacağım tüm alıntılar elinizdeki Levent Bakaç çevirisindendir.

olarak. Olağan ile olağanüstünün, normal ile anormalin, düşsel ile gerçeğin bu çakışması, gerçekliği gerçeklik yapan kodların estetik düzlemde tek tek açık edileceği bir tekinsizlik zemini sunar yazara. O sabah gerçeklik tüm aşinalığıyla yerli yerindedir, onu adım adım krize sokacak küçük bir çatlak dışında: Dönüşüm. Buna rağmen, bir noktaya kadar ciddi bir dehşet, şaşkınlık ya da kriz yaratmayan bir durumdur bu. Gregor da “zırh gibi sertleşmiş sırtına”, “kavisli çizgilere bölünmüş karnına”, “ince ve çok sayıda bacağına” hususi bir şaşkınlığa kapılmadan şöyle bir baktıktan sonra “ne oldu bana?” diye sorar. Çok geçmeden anlıyoruz ki, hususen dönüşmüş bedenine atfen sorulmuş bir soru değildir bu. Daha ziyade, sıradan bir çalışan olarak Gregor’un zorunlu çalışmanın saatine göre hareket ettirmesi gereken bedenine *olağan yabancılaştırmışlığı* içinde, sabahın ilk şaşkınlığıyla sorduğu bir sorudur. O da hiçbir şey olmamış gibi, senelerdir barındığı “tanıdık dört duvarın” içinde göz gezdirir. Çinko pencere pervazına çarpan yağmur damlalarının sesine hüzünlenir; tek istediği “biraz daha uyuyup tüm bu kaçıklıkları unutmak”tır. Ardından gene hiçbir şey olmamış gibi yetişmesi gereken işten şikâyet etmeye başlar. Rutinin kasvetli ve madeni tekdüzeliği, çalışanın sabah boğuntusu içinde başlangıçta dönüşümün pek üstünde durmaz Gregor. Evet, olağanüstü bir mahluktansa, herhangi bir çalışanın her günkü hüznü, sitemkâr, hınçlı, çaresiz, telaşlı, küskün, mecburi, olağan mı olağan sabahıdır bu: “‘Tanrım,’ dedi kendi kendine, ‘ne kadar yorucu bir meslek seçmişim! [...] Bir sonraki tren bağlantısına yetişebilme endişesi,

düzensiz ve kötü yemekler, sürekli değişen ve hiçbir zaman kalıcılışmayan insan ilişkileri. Hepsi yerin dibine batsın!” Ne de olsa, “erkenden kalkma zorunluluğu” insanı öyle “sersem gibi yapıyordur” ki, bu ilk sabah sersemliğinin getirdiği “büyük hesaplaşma”, yani “istifayı basma” düşlerinin ama ödenecek borçların, aileye karşı yükümlülüklerin hatırlanışının, işte bir çalışanın sürekli hesap yapmaya mahkûm zihnine hücum eden tüm bu vesveselerin yanında ilkin bir ayrıntıdır dönüşüm.

Gregor’un saate bakıp fena halde telaşla geç kalmakta olduğunu fark etmesiyle gerilim artmaya başlar ama gene doğrudan dönüşümün değil, işe geç kalma telaşının yarattığı bir gerilimdir bu. Gregor gecikme için patrona sunabileceği hastalık mazaretini, patronun gazabından kaçış olasılıklarını hızla hesap ettikten sonra patronun göndereceği sağlık sigortası doktorunu, doktorun ortada bir hastalık olmadığını saptamasıyla ona yönelteceği tembellik suçlamasını ve bu suçlamanın ailesini düşüreceği utanç verici durumu düşünür. Gregor’un bir çıkış yolu bulmaya yönelen düşünceleri saatin ikinci kez çalmasıyla zorunluluğun dar hücrelerine geri çekilir ve hiçbir çalışanın yabancı olmadığı son derece ironik, hatta komik bir yataktan kalkma mücadelesi başlar: Saatin ikinci çalışından (06:45) dördüncü çalışına (7:10) ve nihayet Müdürün gelişini duyan kapı ziline kadar süren kıyasıya bir mücadele. “Gereksiz yere yatakta kalmama”, “yatağın dışına çıkma”, “yataktan kurtulma”, “vücudunu yataktan kurtarma”, “yatağın dışına sarkma”, “vücudunu yataktan aşağıya bırakma” uğraşısı içinde oradan

oraya savrulan bu huzursuz ve yabancılaşmış beden yerine getirmesi gereken işlevi göremeyen bozuk bir otomattan farksızdır.

Gregor bedeninin hareketlerine hiçbir şekilde hâkim değilse de (bacakları ve gövdesi bildiğini okuyordur), zorunlu çalışmanın mantığıyla/aklıyla ona çaresizce hükmetmeye çalışır. Buraya kadar böceklik durumunu paranteze aldığımızda, modern öznenin (*homo economicus*) zorunlu koşullar içinde sürüklendiği beden-zihin/ruh çatışmasının somut bir resmidir karşımıza çıkan: Modern bir çalışanın sırasıyla aileye, patrona, topluma karşı yükümlülüklerinin zoruyla belirli mekânlara taşımak zorunda olduğu özgürlüksüz *bedeni* ile bu somutluk içinde koşullanmış bir aile, çalışma ve toplum ahlakının bireyin içine yerleştirdiği borçluluk, suçluluk, kendinden şüphe duygularının pençesindeki *zihni*, *ruhu*, *maneviyatı* arasındaki gerilim.

Kafka'nın "karanlık" bir zorunluluk düşünürü olarak en önemli özelliklerinden biri, nesnellik ile öznellik, maddiyat ile maneviyat, tümellik ile tekillik arasındaki ilişkiyi karşılıklı üretkenliği, inşa ediciliği içinde bu derece somutlukla, çoğaltarak resmetmiş olmasıdır. Kafka eserlerinde modern devletli kapitalist toplum makinesinin eşgüdümle işleyen çarklarına (birey, aile, hukuk, bürokrasi, ceza sistemi, işbölümü, çalışma düzeni, ahlak, vs), hem makinenin çarklarından biri, hem de o çarklar arasında öğütölmekte olan (ki öğütölmemek gibi bir ihtimal yoktur kimse için) en küçük tekil birimden, yani bireyden, bireyin içinden hareketle bakar. Çünkü nesnel düzenek yasaları, kurumları ve işbölümüyle

bireyi mekânsal, zamansal ve ilişkisel açıdan *maddi* olarak yerleştirip belirlemekle kalmaz, onu yasanın ve ahlakın içselleştirilmesi neticesinde *manevi* olarak da belirler; yani bir özne olarak dışarıdan olduğu kadar içeriden de inşa eder. Kafka nesne, mekân ve hareket/jest betiminde ne kadar “eli sıkı” ise, öznenin içsel inşasını koşullandıran duyguların betiminde de bir o kadar “eli açık” bir yazardır. Kendi bedeni üzerindeki özerkliğini yitirmiş olan modern bireyi madden/bedenen olduğu kadar manen kudretsizleştiren (Nietzsche’nin “köle ahlakı” dediği) modern ahlakın bütün bir özne-kurucu duygular yelpazesi, daha hikâyenin ilk birkaç sayfasında önümüze serilir: Huzursuzluk, hüznün, bezginlik, hınç, patron/baba öfkesi ve şüphesi, kendinden şüphe, utanç, kaygı, telaş, korku, suçluluk, borçluluk, güvensizlik, vicdan azabı, vs. Her Allah’ın günü işe veya ailenin, toplumun beklentilerine yetişmek için bin bir kaygıya, korkuya, borçluluk hissine kapılan ya da işten atıldığı veya aileden, ait olduğu gruptan, toplumdan dışlandığı için bile dönüp yine kendini suçlayan milyarlarca insan ne kadar insansa, zırh gibi sert kabuğunun altında bunca kırılğan ve karmaşık bir ruh taşıyan böcek Gregor da o kadar insandır ancak.

“insan”ın kurucu ötekisi olarak böcek

Kafka’nın verili gerçeklik karşısındaki estetik dönüşüm girişiminin eleştirel odağında “böceklik” değil, insan-lık kategorisi vardır. Ama evrensel bir insanlıkla değil, tarihsel değişime konu bir kategori olarak insan-lıkla, tarihin şimdisindeki insan-lık tanı-

mıyla ilgilidir Kafka. Burada türsel olarak muğlak bir yok-varlığı işaret eden *ungeziefer* sözcüğünü tek başına değil, “insan-lık” ile karşılıklı kurucu ilişkisi içinde ele almak gerek. Zira istisna ile kural, olağan/normal/yasal ile olağanüstü/anormal/yasadışı arasındaki ilişkiye tekabül eden bir ilişki söz konusudur burada. Kurban için elverişsiz olan, murdar/mekruh ve zararlı hayvan olarak *ungeziefer*, dini cemaatin (burada modern toplumun) yasallık, kutsallık, temizlik ve güvenlik sınırının çeperindeki gri bölgede ikamet eder. Ama bu sınırın berisindeki insan-lık kavramının mutlak karşıtı olmak yerine, onu içeriklendiren bir sınır kavram [Grenzbegriff]⁸ işlevi görür. Bu da modern insan-lık kavramının tüm anlamı ve değeriyle, insan ile böceklik/hayvanlık arasındaki belirsizlik bölgesinde tanım kazandığı anlamına gelir.⁹ Ama hiçbir şekilde sabit, değişmez değil, daha çok, siyasi egemenin mutlak yasal ve ekonomik kudretine bağlı olarak yer değiştiren bir tanımdır bu. Tarih, yurttaşların egemenin sihirli değneğiyle “bir sabah” aniden insan-lıktan böcekliğin gri değersizlik alanına sürülebileceğini defaatle göstermedi mi, göstermiyor mu bize? 20. yüzyılın totaliter iktidar icraatlarını, toplama ve çalışma kamplarını, soykırım pratiklerini, kitlesel yerinden edilmelerini şöyle bir hatırlamak kâfi.

8. Carl Schmitt “sınır kavramı”nın “belirsiz bir kavram değil, en dıştaki etki alanına ait bir kavram anlamına geldiğini” önemle vurgular. Bkz. Schmitt, *Siyasi İlahiyat*, Çev. Emre Zeybekoğlu, Dost Yay., 2010, s. 13.

9. Kafka’nın bir sınır kavram olarak hayvanlıkla ilişki içinde tanım kazanan modern insan-lık kategorisine ilişkin bu bakışının, evrensel insanı temel alan ve II. Dünya Savaşı sonrasında şekillenen (1948) insan hakları hukukunun nasıl da erken, öngörücü ve köklü bir eleştirisini içerdiği ayrıca incelenmeye muhtaç bir konudur.

Nitekim Kafka da hikâyesinde güncel insan-lık kavramı açısından düşünmemizi ister böcekleşmeyi: İnsanlıktan bir dışlanma, düşüş olduğu kadar, insanlığın anlamsal ve ahlaki değer içeriğini de belirleyen bir istisna/olağanüstülük durumudur böceklik. Gregor aslında fiilen böceğe dönüştüğü için insan olmaktan çıkıyor değildir, böcekliğin değersizliğiyle karşılıklılık içinde tanım ve değer kazanan *belli bir* insanlık durumundan çıktığı için insan-lıktan çıkar. O halde, nasıl bir insan-lık durumudur bu? Bu belirli tarihsel durum içinde insan olmak ne demektir? Gerek Gregor'un kendisi gerekse aile için dönüşümü önceleyen asli kriz Gregor'un öncelikle işe gidememesi, böylece ailenin, toplumun ekonomik üretkenlik ve faydayla belirlenen yasasının ve tamamlayıcı ahlakının dışına çıkmasıdır. Böceğe dönüşüm böyle bir insani-değer düzeninin işleyişinde sekte yarattığı ölçüde bir kriz niteliği taşır. Kafka da verili "gerçekliği" ve bu gerçeklik içinde tanımlanan insan kategorisini estetik krize sokmaya elverişli bir poetik araç olduğundan tercih etmiştir murdar-hayvana-dönüşüm izleğini.

Gregor'un kız kardeşi o işe gidemediği, bu yüzden işten kovulacağı için ağlar; annesi, babası ve Müdür bu yüzden dört döner kapının etrafında. Böceklik işe gidememek, bedeni bir rutin doğrultusunda olması gereken yerlere, olması gereken şekilde hareket ettirememek, aileyi (ekonomik ve ahlaki açıdan) tatmin edememek, çarkı döndürememek demekse, insan-lık bunun tam tersi üzerinden tanımlanır. Daha doğru bir ifadeyle, böceklik insanlığın kurucu ötekisidir. Kapitalist işbölümüne dayalı modern devletli toplumun sınırları içinde, tarihin bu belirli ânında "insan" her an böcek-

leşme (insan-lıktan düşme) potansiyeline sahip, çalışma ahlakının getirdiği tüm suçluluğu tanım gereği önceden yüklenmiş olduğu ölçüde insandır o halde. İşe gitmediğinde borçlarını ödeyemeyip bir de tembellikle suçlanacağı, ailesinin yüzünü kara çıkaracağı, annesini üzeceği ve her anlamda toplum standardının altına düşeceği öngerekçesiyle, yani bu durumda kendini böcek gibi hissetme potansiyelini bağrında taşıdığı için, kendindeki bu böcekleşme potansiyeline karşı, böceğe dönüşme korkusuyla çalışma ve ahlak düzenine zincirlenir modern “insan.” İnsanlıktan ille evrensel bir kategori olarak bahsedilecekse şayet, Kafka’ya göre tekil bireyin ruhuna toplumsal mekanizmalarla yerleşmiş böcekleşme/hayvanlaşma/murdarlaşma korkusunun da temellenen bir evrenselliktir bu olsa olsa.

Gregor’un etine saplanarak ölümcül bir yara açan, babasının fırlattığı elma, cennetten beşeriliğe kökensel evrensel düşüşün simgesi olduğu kadar, Kafka’daki güncellenmiş ve sekülerleşmiş kullanımıyla *homo economicus* olarak modern “insan” kavramında içerilen somut tarihsel düşmüşlüğü, değersizliğin bilgisini de taşıyor olabilir mi? Gregor’un, ölümüne neden olan bu bilgi/hayat meyvesini yememiş olması ile onu hâlâ ideal anlamda “insan” muamelesi göreceği umuduna sevk eden, kendi insani durumuna ilişkin naif cehaleti arasında bir ilişki olabilir mi? Yorumu açık sorular bunlar ama yazardan bir hatırlatma: “Neden İlk Günah’tan ötürü yakınıp dururuz? İlk Günah yüzünden değil, Hayat Ağacı’ndan ötürü kovulduk Cennetten, onun yemişlerinden yemeyelim diye.”¹⁰

10. Franz Kafka, *Aforizmalar*, Çev. Osman Çakmakçı, T. İş Bankası Kültür Yay., 2015, s. 81.

egemenin gerçekliğine karşı kafka'nın "olağanüstülük" estetiği

Sâdık Hidâyet "Kafka'nın Mesajı" (1948) başlıklı risalesinde, "bir insan ruhu araştırmacısı" olarak nitelediği Kafka'nın "Tanrı'ya yer olmayan bir dünyada" insanı çırpındığı "çıkılmaz yalnızlığında ve umutsuzluğunda" anlatan ilk kişi olduğunu söyler.¹¹ Peki yazarın otoriteyi gördüğü açıdan tam olarak neye karşılık gelir Tanrı'nın yokluğu? Kafka'nın türlü mistikleştirici yoruma konu olan teolojik-politik bakışına kabaca da olsa değinmek gerek burada. Kabalacı teolojiye vakıf bir hukukçu olarak Kafka kralın tanrısal siyasi iktidarından modern devletin seküler siyasi iktidarına geçişte, modern devlete intikal eden teolojik bakiyeyi es geçmez. Modern devlete geçişle, Tanrı toplum üzerindeki etkisini yitirmiştir belki ama, Tanrı'nın kadirimutlaklığını tanımlayan "egemenlik" devlete intikal etmiştir. Buradan bakıldığında, modern devlet yasası ve kurumlarıyla serbest piyasa toplumu üzerinde bir Tanrı gibi kadirimutlaktır; iktidarı, mikroiktidarlar biçimindeki çoğalan suretleriyle toplumsal ilişkilerin her düzleminde hazır ve nazırdır. Bu noktada, Carl Schmitt'in egemenlik tanımına değinmek gerek: "Egemenin ayırt edici özelliğinin "olağanüstü hale veya istisna haline karar vermek" olduğunu söyler Schmitt.¹² Ona göre, "modern devlet teorisinin bütün önemli kavramları, dünyevileştirilmiş teoloji kavramlarıdır [...] çünkü bu kavramlar teolojiden devlet teorisine aktarılmış-

11. Sâdık Hidâyet, "Kafka'nın Mesajı", *Hidâyetname*, Çev. Mehmet Kanar, Yapı Kredi Yay., 2005, s. 157-8.

12. Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat*, s. 13.

lardır, örneğin her şeye kadir Tanrı, her şeye kadir yasa koyucuya dönüşmüştür [...] Olağanüstü halin/ istisna halinin hukuk için taşıdığı anlam, mucizenin teolojideki anlamına benzer.”¹³

Yeri gelmişken belirtelim: Hikâyenin başlığı olan “die Verwandlung” sözcüğü, organik, dünyevi ve tedrici bir dönüşümdense, peri masallarında veya dini mesellerde rastlanan türden empoze edilen ani, olağanüstü, mucizevi bir dönüşümü ifade eder.¹⁴ Kafka’nın eserlerinde siyasi egemen tüm kurumları, bütünleşik piyasası, ilişkileri, rol/yer/görev/kimlik dağıtımı ve iktidar ağı örgütlenmesiyle bireyin üstüne cezalandırıcı bir Tanrı gibi çöreklenmiştir. Egemenin yasası ve kurumlarıyla belirlediği “olağan” koşullar içindeki insan’dan insan olmayana geçişi gene egemenin olağanüstü hal yaratma gücü belirler, tıpkı mucize yaratmaya muktedir bir Tanrı gibidir egemen. “Bizim alışılmış diye nitelediğimiz şey bir mucizedir aslında” diyen Kafka da olağanın/ kuralın içinde işleyen mucizenin/istisnanın, seküler düzenin içindeki teolojik boyutun farkındadır. Onun “olağanüstülük estetiğini”, olağanüstülüğe tek karar veren olarak egemenin kadirimutlaklığına fiili bir “eşit güçle karşı koyuş”, “karşı dengeleme” (*counterbalancing*) kılan da, bu farkındalıktır. Kafka metinde bir *yaratıcı* olarak kendi olağanüstü hal yaratma kudretini dönüşüm izleğiyle ortaya koymuş ve olağanın içindeki mucizeyi, gerçekliğin içindeki kurmaca unsuru, rasyonelin içindeki saçmayı bu

13. A.g.e., s. 41 [çevirideğişiklikler yapıldı].

14. Susan Bernofsky, “Afterword: The Death of a Salesman” *The Metamorphosis*, s. 119-126.

yolla görünür kılınmıştır: Egemenin damgasını vurduğu düzenin çıplaklaştırılması. Egemenin kodlarıyla üretilmiş olan ve görünüşte mutlak mevcudiyete sahip olan olağan gerçeklik, kurmaca düzeyinde bir olağanüstülüğün/istisnanın (dönüşümün) prizmasına tutularak ahlaki ve ideolojik eklentilerinden ayrıştırıldığında tüm çatlaklı, tutarsız, saçma yapıyla gözler önüne serilir. Yani estetik/duyumsal olarak krize sürüklenir. Kafka'nın teolojik-politik bakışını hakkıyla değerlendiren Walter Benjamin'in "gerçek olağanüstü hali yaratmak bize düşen bir görevdir"¹⁵ sözlerini yankılayan, kökten bir estetik dönüşüm hamlesidir bu. Kısacık hayatında kendini genelde mutsuz ve özgürlükten tamamen mahrum bulan bu "küçük" insanın büyük bir yaratıcıya dönüştüğü o hayranlık verici seküler mucize anı: "Zamanenin olumsuzluğunu muzaffer bir edayla kendime uydurdum."¹⁶

alegorinin alegorisi: "baş aşağı duran gerçeği ayakları üstüne oturtmak"

Kafka'nın tüm düşünsel ve estetik derinliğinin yanında son derece kristalize bir anlatımı vardır. Altı üstü bir çekirdek aile evinde geçen bu hikâyede evin içinde hangi kurumlar arzı endam etmez (aile, firma, sağlık sigortası kurumu, banka, askeriye), hangi toplumsal ilişkiler resmedilmez ki (baba-oğul, aile içi diğer ilişkiler, insan-hayvan, patron-çalışan, kiracı-ev sahibi, hizmetçi-işveren, borçlu-alacaklı,

15. Benjamin, "Tarih Kavramı Üzerine", Çev. Nuran Gürbilek & Sabir Yücesoy, *Son Bakışta Aşk*, Metis Yay. 2001, 43.

16. Hidâyet, "Kafka'nın Mesajı", s. 159.

doktor-hasta, Müdür ile Gregor arasındaki yar-
 gıç-suçlu ilişkisi). Bireyin ruhundan “ailevi mahrem
 totalitarizme”¹⁷ ve oradan modern işbölümünün
 belirlenimindeki diğer ilişkilere doğru halka halka
 genişleyen (ekonomik, bürokratik, hukuki, ahlaki,
 ailevi), her boyutu formel olarak birbirini tekrar edip
 yeniden üreten bu gayri şahsi mekanizma monoton
 bir somut göstergeler evrenidir. Kafka’nın retori-
 ğine atfedilen alegorik özellik, temsil ettiği somut
 gerçekliğin monoton ve yavan bir alegorik sistem
 olduğunun saf bilincinden kaynaklanır. Sorun şu ki,
 “alegori insanların düşüncesinde gerçeğin kopyası-
 na dönüşür.”¹⁸ Bu durumda Kafka’nın alegorisi, ilk
 bakışta kendini anlaşılmaması güç bir entropi, kaotik
 bir çokdüzeylilik olarak sunan verili gerçeklik meka-
 nizmasının mükerrer ve “homojen bir eşdeğerlilik-
 ler sistemi”¹⁹ olarak göz önüne sermeye yönelik bir
 retorik araçtır: Tek tek içine battığımız, içimize işle-
 miş bu girift mekanizmayı tüm yeknesaklığı içinde
 daha net kavranabilir kılmak için seçilmiş etkili bir
 araç. Kafka’nın alegorik retorığı, algımızda “gerçeğin
 bir kopyasına”, hatta ta kendisine dönüşmüş olan bu
 alegorik mekanizmaya yönelik çarpılmış bakışımızı
optik düzeltmeden geçirme iddiası taşır. Yöntem,
 alegorinin alegorisidir. Marx’ın ideoloji tanımını
 hatırlayalım: Şeyleri ve şeylerin nesnel gerçekliğini
 tıpkı *camera obscura*’dan bakılıyormuşçasına “baş

17. Löwy, *Boyun Eğmeyen Hayalperest*, s. 41.

18. Janouch, *Kafka ile Söyleşiler*, Çev. Kâmuran Şipal, Cem Yay., 2000, s. 100-101.

19. Fredric Jameson, “Çokuluslu Kapitalizm Çağında Üçüncü Dün-
 ya Edebiyatı” Çev. Tuncay Birkan, *Modernizm İdeolojisi: Edebiyat
 Yazıları*, Metis Yay., 2008, s. 378.

aşağı” gösteren, çarpıtan, kısacası “dünyaya dair sistematik bir algı çarpıtması”²⁰ içeren kaçınılmaz ve mutlak bir görme biçimidir ideoloji. Bu anlamda, Kafka’nın yöntemi baş aşağı ve dağınık duran gerçekliği algısal ve optik düzeyde bir derleyip toplama, kristalleştirme ve “ayakları üzerine oturtma” emeği olarak düşünülebilir.

kazananı olmayan sistem: kapitalizm

Löwy’nin de belirttiği gibi, Kafka içinde bulunduğumuz duruma her zaman “idari makinenin öğüttüğü paryaların ve dışlanmışların”, yani aşağıdaki sıradan insanın gözünden bakar.²¹ Bununla beraber, aşağıdakileri güçsüzlükleri içinde “iyi”, yukarıdakileriyse muzafferlikleri içinde “kötü” olarak resmetmekten özenle kaçınır. Kafka’nın ahlakdışı bakışında, her ne kadar yukarıdakilere nazaran daha çeşitli otorite ve şiddet biçimleriyle ezilseler de, aşağıdakiler de onun birer dişlisi olarak sisteme entegredirler. Dolayısıyla, ezen de ezilen de Kafka metinlerinde sistemdeki zorunlu nesnel pozisyonları gereği karşılıklı somut ilişkileri içinde karşımıza çıkarlar. Tek tek öznelere sistem içindeki konumları değişebilse de, nesnel pozisyonlar değişmeden kalır ve Kafka değişmeyeceği odaklanır. Ona göre, gayri sistematik ve ahlaki bir bakış açısından en şanslı addedilen yönetici ve sermayedar sınıf dahil hiçbir sınıfa, zümreye ve bireye selamet getirmeyen, dışı olmayan bir çoklu bağımlılıklar sistemidir bu. Bir gün kendisine “silindir şap-

20. Marx’tan aktaran: Wendy Brown, *Tarihten Çıkan Siyaset*, Çev. Emine Ayhan, Metis Yay. 2010, s. 101

21. Löwy, *Boyun Eğmeyen Hayalperest*, s.100.

kalı şişko bir adamın yoksulların parasının üzerinde oturduğu”, Georg Grosz’a ait çizimin de bulunduğu bir kitap getiren Gustav Janouch’a şöyle der:

“[Çizim] toplu görünümün yalnızca bir parçasını yansıttığı için gerçeğe uygun değil [...] Şişko adam, yoksulları belli bir sistem çerçevesinde sultanı altında tutuyor. Ama bu, sistemin kendisi değil. Hatta sisteme egemen kişi de değil. Tersine, şişko adam da zincire vurulmuş durumda ama çizimde gösterilmiyor bu. Çizim bir bütünlük taşıyor. Bu yüzden de başarılı sayılamaz. Kapitalizm içten dışa, dıştan içe, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya bağımlılıklardan oluşan bir sistemdir. Her şey bağımlıdır kapitalizmde, her şey zincire vurulmuştur. Kapitalizm dünyanın ve ruhun belli bir durumudur.”²²

Dönüşüm’de, kimse için kurtuluş vaat etmeyen bu sistemin en küçük kolektif birimi olan aile mercek altındadır. Aile bir şirket yahut devlet gibi yönetilmesi gereken bir kurumken, aile ahlakı aile ekonomisinin üstüne bina olur. Gregor’u elinde bastonla tıslayarak kovalayan babası, onun bir nevi gardiyanı haline gelen kız kardeşi ve o böceğe dönüştüğü anda ideal anne şefkatini ondan çekiveren annesi ilk bakışta zalim veya otoriter görünebilir. Ama biraz yakından bakıldığında kimsenin sahiden şanslı veya kudretli olmadığı görülür: Ne Gregor’u sömürerek birikim yapan, birikimi erime riskine girince bir bankada *kapı görevlisi* olarak işe başlamak zorunda kalan ve otoriterliği içinde giderek meczuplaşan ihtiyar baba; ne ev ekonomisine katkı olsun diye gece yarılarına dek dikiş diken ve sürekli ayılıp bayılan

22. Gustav Janouch, *Kafka ile Söyleşiler*, s. 101.

anne, ne de keman çalma hayalini gerçekleştiremeyince bir koca bulup evlenmekten başka çıkar yolu kalmayan kız kardeş. Otorite ya da mezalim Kafka'da doğrudan kişilere atfedilebilecek ahlaki birer yüklem olarak değil, ilişkisel ve nesnel kategorilerdir: Kişiler değişir, nesnel kategoriler kalır. Nitekim Gregor'un ölümünden sonra çatlak kapanır ve aile düzeni kendini yeniden tesis eder. Tıpkı *Ceza Sömürgesi*'nde ceza sisteminin, *Dava*'da yasanın ve *Şato*'da bürokrasinin kendini yeniden tesis ettiği gibi. Mevcut koşullarda başka ne olacaktı?

sonuç yerine

Gregor kapıdan her çıktığında evi terk etmesini, belki de kendini sokağa atıp ortalığa dehşet saçmasını bekleriz, hatta bu kadar itaatkâr ve korkak olduğunu için kızarız ona. Ama şurası da bir gerçek, Kafka Gregor'u özgürleştirseydi, yalan söylemiş olurdu. Çünkü o insanlığa bir selamet yolu göstererek ruhları kurtarma peşindeki bir peygamber değildir. "Bağımsızlığını yitirmiş [olduğundan], özerkliğe, bağımsızlığa, her yöndeki özgürlüğe sonsuz bir açlık duyan" huzursuz biridir o.²³ Canetti'nin de dediği gibi, "otoritenin her şeklinden öyle nefret eder"²⁴ ki, bu güçsüz pozisyonundan aceleyle düşmanının üstüne atılıp kalan gücünü tüketmek yerine, onu çok iyi tanımaya çalışır ve gizemlerini ortaya serecek kadar tanır da. Gregor'u çevreleyen zorunluluklar ağını anlama yetisiyle kavranabilir bir şey olarak

23. Löwy, *Boyun Eğmeyen Hayalperest*, s. 41.

24. Elias Canetti, *İnsanın Taşrası*, Çev. Ahmet Cemal, Payel Yay., 2011, s. 139.

önümüze koymuş ve hayatı boyunca uzun uzun seyrettiği o ardı görünmeyen kapıyı, sorumlu bir yazar jestiyle şimdideki okur için aralık bırakmıştır. Kendi esaretimizin koşullarını nihai bir kurtuluş fikrinin konformizmine kapılmadan soğukkanlılıkla kavramaya çalışmamız ve sonsuz bir özgürlüğü daha koyu ve uzlaşmaz bir arzuyla isteyebilmemiz için.

Kafka çok kez söylendiği gibi bir kâhin de değildir, sadece şeylerin tarihsel somut koşullar içinde alabileceği şekilleri değerlendirebilen bir düşünce yapısına sahiptir. Kapitalizmin varabileceği mantıksal sonuçları da keskin bir şekilde görmüştür Kafka. Bugün içinde bulunduğumuz kapitalist momente “neoliberalizm” deniyor. Neoliberalizm sadece devletle ve ekonomi politikalarıyla sınırlı olmayan, piyasa değerlerinin “öznenin ruhundan eğitime, sağlığa, vs kadar tüm kurumları ve toplumsal edim alanlarını kapsar şekilde yayıldığı” bir “yönetimsellik biçimi”, bir “politik rasyonallite” olarak tarif ediliyor.²⁵ İnsan öznesinin aşk ve cinsellik gibi en özel sayılanlar dahil her deneyim alanında hesap eden bir *homo economicus*’a dönüştüğü, buna uyum sağlayamayan birey, grup ve halkların daha doğrudan bir şekilde “toplumsal atık”a²⁶ dönüştüğü böyle bir anda, *Dönüşüm* metni bizi korkuyla itaat etmekten, “babalara” hınçla hayıflanmaktan, mümkünse iyi “yönetilmek” istemekten, geçici zafer işgalarına kapılmaktan, salt tepkiyle davranmaktan, kendimizi kırbaçlamaktan, yani çaresiz-

25. Wendy Brown, “Neo-liberalism and the End of Liberal Democracy”, *Theory & Event* 7: 1, s. 1, 3.

26. Zygmunt Bauman, *Wasted Lives: Modernity and Its Outcasts*, Cambridge: Polity, 2004.

ce çırpınmaktan daha fazlasını yapmaya çağırıyor: Otoritenin ruhuna sızmasına katiyen izin vermeden karanlığın içinde karanlığa bakabilen serinkanlı ve neşeli bir anlama çabasına. Bugün bunca uğultunun, gündemin, gazete haberinin, seçimin, sansasyonun, siyasetçi demecinin, yüzergezer kanaatin, umutla hüsrân arasında gidip gelen bulanmış duyguların, vicdan azabı ile kayıtsızlık arasında dalgalanan ruh hallerinin, birbirini besleyen tüm bu vahşetin ve vasatlığın ortasında duyumsuzan bir anlama yetisinde ısrar etmek en büyük itaatsizlik biçimlerinden biridir belki de, kim bilir?

dönüşüm

Gregor Samsa bir sabah huzursuz rüyalar-
dan uyandığında, kendisini yatağında de-
vasa bir böceğe dönüşmüş olarak buldu.
Bir zırh gibi sertleşmiş sırtının üzerinde yatıyordu ve
başını biraz kaldırıncı kabuğa benzeyen ve yay biçi-
minde kavisli çizgilere bölünmüş kahverengi karnını
gördü; karnının tepesinde toplanan yorgan güçlkle
orada tutunabiliyordu ve yere kaymak üzereydi. Be-
deninin kalınlığına göre acınacak derecede ince ve
çok sayıda bacağı, gözlerinin önünde çaresizce debe-
lenip duruyordu.

“Ne oldu bana?” diye düşündü. Bu, bir rüya de-
ğildi. Odası, yani bilindik ama yalnızca biraz ufak
bir insan odası, o tanıdık dört duvarın arasında her
zamanki gibi duruyordu. Tablasında kumaş numu-
nelerinin dağınık bir halde sergilendiği –Samsa pa-
zarlamacıydı– masanın hemen üzerinde, kısa bir
süre önce resimli bir dergiden kesip güzel, altın kap-
lama bir çerçeveye yerleştirdiği resim asılıydı. Re-
simde, başında kürklü bir şapka ve boynunda bir
yaka kürkü bulunan bir kadın dik bir vaziyette otur-



muş, kolunun dirsekten aşağısının içinde kaybolduğu ağır bir kürk manşonu resme bakanlara doğru kaldırıyordu.

Sonra Gregor'un bakışı pencereye yöneldi ve kapalı hava –yağmur damlalarının pencerenin çinko dış pervazında çıkardığı ses duyuluyordu– onu iyice hüznlendirdi. “Biraz daha uyuyup tüm bu kaçıklıkları unutsam nasıl olur?” diye düşündü, fakat bunu yapması mümkün değildi, çünkü sağ tarafının üzerinde uyumaya alıştı, ancak içinde bulunduğu durumda o konumu almayı beceremiyordu. Ne kadar büyük bir güçle sağ tarafına dönmeye çalışsa da, her seferinde yuvarlanarak sırtüstü konumuna geri dönüyordu. Bunu belki de yüz kez denedikten sonra, debelenen bacaklarını seyretmek zorunda kalmamak için gözlerini kapadı ve yan tarafında daha önce hiç hissetmediği hafif, boğuk bir acı hissetmeye başlayınca dönmeye çalışmaktan vazgeçti.

“Tanrım” dedi kendi kendine, “ne kadar yorucu bir meslek seçmişim! Sürekli bir seyahat hali. Bu işin telaşı evde kendi işini yapmaktan çok daha büyük, ayrıca başımda bir de bu seyahat belası var: Bir sonraki tren bağlantısına yetişebilme endişesi, düzensiz ve kötü yemekler, sürekli değişen ve hiçbir zaman kalıcılaşmayan insan ilişkileri. Hepsi yerin dibine batsın!” Karnının üst tarafında hafif bir kaşıntı hissetti; başını daha iyi kaldırabilmek için sırtının üzerinde yavaşça karyola direğine yaklaştı, kaşınan yeri buldu; kaşınan bölgede, ne olduğunu anlayamadığı beyaz noktalar vardı; sonra bacaklarından birisiyle oraya dokunmaya yeltendi ama bacağına hemen geri çekti, çünkü dokunmasıyla birlikte vücudunu ürpertiler sarmıştı.

Yine daha önceki konumunu aldı. “Bu erkenden kalkma zorunluluğu insanı sersem gibi yapıyor” diye aklından geçirdi. “İnsanın uykusunu alması lazım. Başka pazarlamacılar harem gözdeleleri gibi yaşıyor. Mesela ben sabahtan aldığım siparişleri temize çekmek için öğlene doğru otele geri döndüğümde, bu beyler kahvaltıya daha yeni inmiş oluyorlar. Bunu kendi patronuma yapmaya kalksam, anında işten atılırdım. Kim bilir, belki de benim için iyi olurdu. Annemle babam yüzünden kendimi tutmasam, patronun karşısına dikilir, içimdekileri samimiyetle söyler ve istifamı verirdim. Masadan düşerdi herhalde. Masanın üstüne oturup memurlarla yüksekte konuşmak da garip bir davranış zaten, hele bir de patronun kulaklarının duymaması nedeniyle memurların masanın dibine kadar yaklaşmak zorunda kaldığı hesaba katılırsa. Her neyse, ayrılma umudum hâlâ tümüyle tükenmiş değil; annemle babamın patrona olan borcunu biriktirince –ki bu, beş altı yıl daha sürer– bu söylediğimi kesinlikle yapacağım. Büyük hesaplaşma gerçekleşecek. Ancak şimdi ayaklanmam lazım, trenim saat beşte kalkıyor.”

Konsolun üzerinde tik tak diye sesler çıkararak çalışan çalar saate baktı ve “Ulu Tanrım!” diye düşündü. Saat altı buçuk olmuş, hatta altı buçuğu da geçmişti ve yediye çeyrek kalaya yaklaşıyordu; akrep- le yelkovan büyük bir sükûnetle ilerlemekteydi. Saat çalmamış mıydı acaba? Saatin dörde ayarlandığı yaktaktan görülebiliyordu, mutlaka çalmış olmalıydı. Evet, ama mobilyaları bile zangırdatan o zil sesine rağmen uyumaya devam etmiş olması mümkün müydü? Gerçi huzurlu bir uyku tutmamıştı ama

muhtemelen derin uyumuştı. Ne yapacaktı şimdi? Bir sonraki tren saat yedideydi; o trene yetişmek için anlamsız derecede acele etmesi gerekiyordu, oysa kumaş örnekleri henüz toparlanmadığı gibi, kendisini de pek zinde ve çevik hissetmiyordu. Ayrıca trene yetişse bile, patronun öfkesinden artık kaçamazdı, çünkü şirketin getir-götür işlerini yapan odacısı mutlaka beş treninin varışını beklemiş ve Gregor'un trende bulunmadığı haberini çoktan yetiştirmişti. Omurgasız ve aptal odacı, patronun adamıydı. Peki, hastalık mazereti öne sürse ne olurdu? Bu, son derece utanç verici ve şüphe uyandıran bir duruma yol açardı, çünkü Gregor beş yıllık hizmeti sırasında bir kere bile hasta olmamıştı. Patron yanına mutlaka sağlık sigortası doktorunu alıp gelir, annesiyle babasına karşı tembel oğulları nedeniyle suçlamalarda bulunur ve tüm itirazları, bütün insanların aslında sağlıklı ama bazılarının çalışmaya isteksiz olduğunu savunan sigorta doktorunun yardımıyla geçiştirirdi. Aslında bu durumda haklı sayılmaz mıydı? Gregor kendisini, uzun uykunun ardından oldukça yersiz sayılabilecek miskinliği saymazsak, gerçekten de gayet iyi hissediyordu ve çok acıkmıştı.

Tüm bunları, yataktan çıkmaya karar vermeden aceleyle kafasından geçirirken –saat tam o anda, yediye çeyrek kala çalmıştı– yatağının başucu tarafında bulunan kapıya yavaşça vuruldu.

“Gregor” dedi birisi –annesiydi– “saat yediye çeyrek var. Gitmeyecek miydin?” Annesinin sesi ne kadar yumuşaktı. Gregor, cevap verirken kendi sesini duyunca korkuya kapıldı; ses, tartışmasız kendi sesiydi, fakat sesin içine alttan gelip bastırılması müm-

kün olmayan acı dolu ince bir inilti karışmıştı; söz konusu inilti kelimelerin netliğini ilk anda bozmu-yormuş gibi görünmekle birlikte, sonradan o denli tahrif ediyordu ki, insan doğru duyup duymadığına emin olamıyordu. Gregor ayrıntılı bir cevap verip her şeyi açıklamak istemişti, fakat mevcut koşullarda “Tamam, anne, teşekkür ederim, kalkıyorum” demekle yetindi. Gregor’un sesindeki değişiklik ahşap kapı nedeniyle dışarıdan muhtemelen fark edilme-mişti, annesi bu açıklamayla rahatladı ve ayaklarını sürüyerek uzaklaştı. Ancak bu küçük sohbet, diğer aile üyelerinin dikkatini, Gregor’un beklenenin aksine hâlâ evde olmasına çekti ve Gregor’un babası yan kapılardan birine yumruğuyla hafifçe vurarak “Gregor, Gregor, neyin var?” diye seslendi. Diğer yan kapıda ise kız kardeşi alçak bir ses tonuyla “Gregor! Kendini iyi hissetmiyor musun? Bir şeye ihtiyacın var mı?” diye yakınıyordu. Gregor her iki tarafı birden “Hazırlandım bile” diyerek yanıtladı ve bunu yaparken kelimeleri itinayla telaffuz etmeye ve kelimelerin arasında boşluklar bırakmak suretiyle dikkat uyandırmamaya çalıştı. Ancak babası kahvaltı masasına geri dönerken, kız kardeşi “Gregor, kapıyı aç, yalvarıyorum” diye fısıldadı. Fakat Gregor kapıyı açmayı aklının ucundan bile geçirmiyor, tam tersine seyahatlerden edindiği ihtiyat sonucunda, geceleri evde de tüm kapıları kilitleme huyundan dolayı kendi kendisini kutluyordu.

İlk önce sakın sakın ve kendi halinde kalkmak, giyinmek ve her şeyden önce kahvaltısını yapmak, ancak bunlar bittikten sonra ne yapacağını düşünmek istiyordu, çünkü yatakta düşünmenin makul bir so-

nuca götürmeyeceğinin pekâlâ bilincindeydi. Daha önceleri de yatakta sık sık, belki de yanlış uzanmaktan kaynaklanan hafif ağrılar hissettiğini hatırlıyordu, fakat her seferinde yataktan kalkarken bunların kuruntu olduğu ortaya çıkmıştı; bugünkü kuruntularının nasıl dağılıp yok olacağını gerçekten merak ediyordu. Sesindeki değişikliğin, ağır bir soğuk algınlığının, pazarlamacılara özgü bir meslek hastalığının habercisi olduğundan en ufak bir kuşku duymuyordu.

Yorganı üstünden atmak çok kolay oldu; karnını yalnızca biraz şişirmesi yorganın kendiliğinden yere düşmesine yetti. Özellikle çok geniş olduğu için, bundan sonrası zordu. Doğrulmak için el ve kollara ihtiyacı vardı, fakat bunun yerine sürekli hareket halinde olan ve üstelik hâkim olmadığı çok sayıda küçük bacağı sahipti. Bacaklarından bir tanesini bükmek istediğinde, bacak ilk önce geriliyordu; sonunda istediğini yapmayı başarınca da, diğer tüm bacaklar sanki özgür bırakılmışçasına ve acı veren bir telaş içerisinde hareket etmeye başlıyordu. Gregor kendi kendisine “Gereksiz yere yatakta kalmamam lazım” dedi.

İlk önce vücudunun alt kısmıyla yatağın dışına çıkmak istiyordu, fakat henüz görmediği ve doğru dürüst tahayyül de edemediği bu alt kısmın çok zor hareket edebildiği ortaya çıktı; son derece yavaş ilerleyebiliyordu, sonunda neredeyse kendini kaybedercesine tüm gücünü toplayarak ve başına gelebilecekleri düşünmeden öne doğru bir hareket yapınca, yönü yanlış seçtiği için ayak ucundaki karyola direğine sert bir şekilde çarptı ve duyduğu yakıcı acı ona, özellikle vücudunun alt kısmının şu anda belki de en duyarlı bölgesi olduğunu öğretmiş oldu.

Bu nedenle ilkin üst tarafını yataktan çıkarmaya çabaladı ve başını bu amaçla dikkatle yatak kenarına doğru çevirdi. Bu hareket çok kolay oldu ve vücudun bütünü, genişliği ve ağırlığına rağmen, başın yana doğru dönüşüne yavaşça katıldı. Fakat başını nihayet yatağın dışında, havada tutarken, bu şekilde daha fazla ilerlemekten korktu, çünkü şayet bunun sonucunda yere düşerse, başının yaralanmaması bir mucize olurdu. Ayrıca tam da şimdi ne pahasına olursa olsun bilincini yitirmemesi gerekiyordu; böylece yataкта kalmayı tercih etti.

Fakat tüm çabalardan sonra içini çekerek yine aynı konuma gelip küçücük bacaklarının daha da vahim bir şekilde birbirlerine karşı koyduğunu görünce, bu başına buyrukluğa bir son veremeyeceğini anladı ve yataкта kalmasının mümkün olmadığına kanaat getirerek, yapabileceği en mantıklı şeyin her ne pahasına olursa olsun yataktan kurtulmak olduğu sonucuna vardı. Bu arada biraz da çaresizlikten kaynaklanan acele kararlar almak yerine, kendi kendisine sakın bir şekilde hareket etmenin daha yerinde olacağını telkin etmeyi unutmadı. Bakışlarını böylesi durumlarda hep pencereye yöneltirdi, ancak dar sokağın karşı tarafını bile içine alan sabah sisi, maalesef pek fazla iyimserlik ve neşe vermiyordu. Saat yeniden çalınca “yedi oldu bile ve hâlâ böyle bir sis var” dedi kendi kendine. Bir süre, sanki yoğun sessizliğin, gerçek ve doğal koşulları geri getirmesini bekliyormuşçasına yavaşça nefes alarak yattığı yerde öylece kaldı.

Ama sonra “Kulenin saati yediyi çeyrek geçe çalmadan önce, yataktan kesinlikle çıkmış olmam gerekiyor. Ayrıca o zamana kadar, nerede kaldığımı

sormak üzere işyerinden birisi de gelir, çünkü işyeri yediden önce açılıyor” diye düşündü. Bunun akabinde vücudunu boydan boya bir bütün olarak, bir yandan diğer yana sallandırmak suretiyle yataktan kurtarmak üzere işe koyuldu. Kendisini bu şekilde yataktan aşağıya bırakabilirse, düşerken başını hızla yukarıya kaldıracak ve böylece muhtemelen başından yaralanmayacaktı. Görüldüğü kadarıyla sırtı sertti ve haliya düşmekten herhalde etkilenmezdi. Gregor’u en fazla düşündüren şeyse, çıkması beklenen ve evin her köşesinde korku olmasa bile, endişe uyandıracak olan gürültüydü. Ancak bunun göze alınması gerekiyordu.

Gregor artık yarı yarıya yatağın dışına sarkmayı başardığında - uyguladığı yeni metot bir zahmetten çok bir oyundu ve aralıklarla sallanması yetiyordu-yardım alabilecek olsa, her şeyin ne kadar kolay olabileceğini düşündü. Babası ve hizmetçi kız gibi iki güçlü kuvvetli insan tamamıyla yeterli olurdu; yapacakları tek şey, kollarını yuvarlak eğimli sırtının altına sokmak, Gregor’u yataktan kaldırmak, ellerindeki yükü yere eğilmek ve Gregor’un yerde bacaklarının üstüne dönmesine ve böylece küçük bacakların bir anlam kazanmasına dikkatle izin vermektir. Kapıların zaten kilitli olduğu bir yana bırakılacak olursa, yardım çağırması gerçekten de iyi olur muydu? Aklına bu gelince, içinde bulunduğu zor duruma rağmen gülümsemeden edemedi.

Sallanmayı hızlandırırca dengesini daha fazla koryamazdı; yediyi çeyrek geçeye beş dakika kalmıştı ve artık karar vermek zorundaydı; tam o anda kapının zili çaldı. “İşyerinden birisi geldi” dedi kendi kendine

ve minik bacakları daha büyük bir telaşla debelenmeye başlarken, gövdesi neredeyse kaskatı kesildi. Bir anlığına çıt çıkmadı. Gregor anlamsız bir umut içerisinde “Kapıyı açmıyorlar” diye düşündü. Fakat sonra tabii hizmetçi kız her zamanki gibi sert adımlarla kapıya gidip açtı. Kimin geldiğini anlamak için, ziyaretçinin ilk selamlama sözlerini duyması Gregor’a yetti: Müdürün bizzat kendisiydi gelen. Gregor neden en ufak bir kusurda hemen en büyük şüphenin gündeme geldiği bir firmada çalışmaya mahkûmdu? İstisnasız bütün elemanlar sahtekâr mıydı, aralarında sabahları yalnızca birkaç saatini firma için harcamayınca vicdan azabından çılgına dönen ve gerçekten yataktan çıkmayı bir türlü beceremeyen ama işine sadakatle bağlı olan tek bir kişi bile yok muydu? Şayet o kadar gerekliyse, bir stajyeri gönderip bilgi edinmek gerçekten yeterli değil miydi, Müdürün bizzat kendisinin gelmesi ve suçsuz aileye bu şüpheli konunun araştırılmasının yalnızca Müdürün zekâsına emanet edilebileceğinin gösterilmesi zorunlu muydu? Gregor kendisini, gerçek bir karardan ziyade, bu düşüncelerin yarattığı heyecan sonucunda tüm gücüyle yatağın dışına attı. Yüksek bir çarpma sesi duyuldu ama buna aslında gürültü denilemezdi. Düşüşünü biraz da halı zayıflatmıştı, ayrıca sırtı Gregor’un sandığından daha esnekti, böylece pek de fazla dikkat çekmeyen boğuk bir ses meydana geldi. Yalnızca başını yeterince özenle sakınamamış ve yere çarpmıştı, başını çevirerek öfke ve acıyla halıya sürttü.

“İçeride bir şey düştü” dedi Müdür soldaki yan odada. Gregor, bugün kendisinin başına gelenin acaba günün birinde Müdürün de başına gelip geleceğini tahayyül etmeye çalıştı; böyle bir ihtima-

lin varlığı aslında kabul edilmeliydi. Fakat Müdür, sanki bu soruya kaba bir cevap veriyormuşçasına yan odada cilalı çizmelerini gıcırdatarak birkaç kararlı adım attı. Kız kardeşi, Gregor’a haber vermek üzere sağdaki yan odadan “Gregor, Müdür geldi” diye fısıldadı. “Biliyorum” dedi Gregor kendi kendine konuşuyormuşçasına, fakat sesini, kız kardeşinin onu duyabileceği kadar yükseltmeye cesaret edemedi.

Sonra sol taraftaki odadan babası konuştu: “Gregor, Müdür Bey geldi ve senin neden sabah trenine binmediğini bilmek istiyor. Ona ne söyleyeceğimizi bilemiyoruz. Ayrıca seninle şahsen de konuşmak istiyor. Yani, lütfen aç kapıyı. Merak etme, odanın dağınıklığını mutlaka hoş görecektir.”

Müdür araya girerek dostça “Günaydın, Bay Samsa” diye seslendi. Babası hâlâ kapıda konuşurken, annesi Müdüre “Gregor kendisini iyi hissetmiyor, inanın Müdür Bey, Gregor iyi değil. Yoksa treni nasıl kaçırmış olabilir ki! Çocuğun aklında işten başka hiçbir şey yok. Hatta akşamları dışarıya çıkmamasına neredeyse kızacağım artık; şu anda sekiz günden beri şehirde ama her akşam evde kaldı. Yanımızda masada oturup gazete okuyor veya tren tarifelerini inceliyor. Oymacılık işleri kafasını dağıtmasına yetiyor. Mesela iki-üç akşamda küçük bir çerçeve yaptı; ne kadar güzel olduğuna şaşıracaksınız; içeride, odada asılı; Gregor kapıyı açınca, şimdi görürsünüz. Ayrıca geldiğinize çok sevindim Müdür Bey; Gregor’u kapıyı açmaya biz ikna edemezdik, çok inatçı; sabah öyle olmadığını söylese de, kesinlikle kendisini iyi hissetmiyor.”

“Hemen geliyorum” dedi Gregor ağır ağır ve itinayla, konuşmaları kaçırmamak için hiç kımıldamı-

yordu. “Zaten başka türlü kendime açıklayamıyorum, Hanımefendi” dedi Müdür ve ekledi: “İnşallah önemli bir şey değildir. Fakat öbür yandan biz işadamlarının, küçük bir rahatsızlığımaalesefveya neyseki –artık nasıl tercih edilirse– iş icabı bastırmak zorunda olduğumuzu da belirtmek zorundayım.” Gregor’un sabırsız babası “Müdür Bey artık yanına gelebilir mi?” diye sordu ve tekrar kapıya vurdu. Gregor içeriden “Hayır” diye seslendi. Sol taraftaki odada nahoş bir sessizlik hâkim oldu, sağ taraftaki odada ise Gregor’un kız kardeşi hıçkırarak ağlamaya başlamıştı.

Kız kardeşi neden diğerlerinin yanına gitmiyordu ki? Herhalde yataktan daha yeni kalkmış ve henüz giyinmeye başlamamış olmalıydı. Ve neden ağlıyordu? Gregor’un kalkmayıp Müdürü içeriye almadığı, işini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu ve bu durumda annesiyle babasının eski borçlarla yine yüzleşmek zorunda kalacağı için mi? Bunlar herhalde henüz gereksiz endişelerdi. Gregor hâlâ buradaydı ve ailesini terk etmeyi aklının ucundan dahi geçirmiyordu. Şu anda halının üzerinde yatıyordu ve ne durumda olduğunu bilen hiç kimse ondan Müdüğü içeriye almasını ciddi olarak istemezdi. Gregor, daha sonra kolayca uygun bir özüün bulunabileceğı bu küçük nezaketsizlikten dolayı herhalde derhal kapının önüne koyulamazdı. Gregor, yakınma ve ikna çabalarının yerine rahat bırakılmasının çok daha akıllı olacağı kanısındaydı. Fakat durumun belirsizliğı, diğer aile üyelerini baskı altına alıyor ve böylece davranışlarını anlaşılır kılıyordu.

“Bay Samsa!” diye seslendi Müdür sesini yükselterek, “nedir sorun? Kendinizi odanıza kapatıyor,

sorulara yalnızca evet ve hayır şeklinde cevap veriyor, anne ve babanızın gereksiz endişelere kapılmasına neden oluyor ve –bunu yalnızca sırası gelmişken belirtmek isterim– aslında çok çirkin bir tarzda iş yükümlülüklerinizi savsaklıyorsunuz. Burada anne ve babanızın ve patronunuzun adına konuşuyor ve sizden bütün ciddiyetimle hemen anlaşılır bir açıklama bekliyorum. Hayretler içerisindeyim. Sizi sakın, mantıklı bir insan olarak tanıyordum, fakat şimdi garip kaprisler sergilemeye başladığınızı görüyorum. Gerçi patron bu sabah bana sizin hatalı davranışlarınızın nedeni olarak olası bir açıklama yaptı ve bu açıklama daha kısa bir süre önce size tanınan tahsilat yetkisiyle ilgili, fakat ben şerefimi bile ortaya koyarak bunun doğru olamayacağını belirttim. Ancak şimdi anlaşılması zor bu dikkatliliğinizi görüyor ve içimde sizi desteklemek için en ufak bir arzu hissetmiyorum. Ayrıca içinde bulunduğunuz durum pek sağlam sayılmaz. Aslında size bunları yalnız başımıza kaldığımız bir ortamda söylemek istiyordum, fakat vaktimi burada nasıl boşa harcadığınızı görünce, anne ve babanızın da her şeyi öğrenmesinde hiçbir sakınca olmadığını düşünüyorum. Son zamanlardaki performansınız çok yetersizdi; gerçi işlerin çok iyi olduğu bir mevsimde değiliz, bunu kabul ediyoruz, ancak hiçbir işin bağlanmadığı bir mevsim de yok ve olamaz, Bay Samsa.”

“Fakat Müdür Bey” diye seslendi Gregor telaşla ve o telaş içerisinde her şeyi unuttu: “Kapıyı hemen açıyorum. Hafif bir kırıklık, bir baş dönmesi yataktan kalkmamı engelledi. Hâlâ yataktayım. Ancak şimdi kendimi daha zinde hissediyorum ve hemen kalkıyo-

rum. Biraz daha sabır gösterin lütfen. Henüz istediğim gibi hareket edemiyorum ama daha iyiyim. İnsan nasıl da hastalanıveriyor! Daha dün akşam gayet iyiydim; annemle babam da bunu biliyor, daha doğrusu aslında dün akşam böyle bir şeyin olacağını sezinliyordum. Bunu anlamam ve işyerinde söylemem gerekiyordu. Fakat insan bir hastalığı, hep evde kalmak zorunda olmadan atlabileceğini sanıyor. Müdür Bey! Lütfen anne ve babamı bu meseleden uzak tutun! Burada beni böyle suçlamanız için bir neden yok, zaten bana da hiçbir şey söylenmedi. Belki en son gönderdiğim siparişleri siz de henüz görmediniz. Ayrıca sekiz treniyle tekrar yola çıkacağım, birkaç saat dinlenmek gücümü yerine getirdi. Benim yüzümden vaktinizi harcamayın Müdür Bey; derhal işe geliyorum, ayrıca patrona da lütfen saygılarımı iletin!”

Gregor, ne dediğinin neredeyse hiç farkında olmaksızın bunları söylerken, muhtemelen yatakta edindiği pratikten yararlanarak sandığa yaklaşmıştı ve şimdi de sandığa tutunarak doğrulmaya çalışıyordu. Gerçekten de kapıyı açmak, dışarıdakilerin önüne çıkmak ve Müdürle konuşmak istiyordu; kapının ardındakilerin onu görünce ne diyeceklerini çok merak ediyordu. Şayet korkarlarsa Gregor’un sorumluluğu kalmıyordu ve rahatlayabilirdi. Ancak şayet her şeyi sakinlikle kabullenirlerse, kendisinin de telaşlanmak için hiçbir nedeni kalmazdı ve acele ederse sahiden saat sekizde tren istasyonunda olabilirdi. İlk önce üstü cilalı sandıktan birkaç kez yere kaydı, fakat sonunda son bir hamleyle dik bir konuşma gelebildi; ne kadar yansalar da vücudunun alt

tarafındaki ağırlara aldırmıyordu. Sonra kendisini, yakınında duran bir sandalyenin arkasına doğru bıraktı ve minik bacaklarıyla arkalığın kenarlarına tutundu. Böylece bedeninin hâkimiyetini eline geçirmişti ve sustu, çünkü şimdi Müdürün sesini duyabiliyordu.

“Tek bir kelime olsun anladınız mı?” diye sordu Müdür, Gregor’un anne ve babasına, “bizimle dalga geçmiyordur herhalde, değil mi?” “Yüce Tanrım!” diye ağlayarak seslendi annesi ve sonra “belki de ağır hastadır ve ona eziyet ediyoruzdur. Grete! Grete!” diye bağırdı. “Anne?” diye seslendi kız kardeşi karşı taraftan. Gregor’un odası üzerinden konuşuyorlardı. “Hemen doktora gitmen lazım. Gregor hasta. Doktor için acele et. Biraz önce Gregor’un konuşmasını duydun mu?” Annesinin bağırmasına kıyasla çok düşük bir ses tonuyla konuşan Müdür “Bu bir hayvan sesiydi” dedi. “Anna! Anna!” diye bağırdı babası holden mutfığa ve ellerini birbirine vurdu, “hemen bir çilingir bul!” İki kız anında etekleri havada uçuşarak holden geçti –kız kardeşi bu kadar çabuk giyinmeyi nasıl becermişti?– ve evin kapısını açtı. Kapının kapandığı duyulmadı; herhalde kızlar, büyük bir felaketin yaşandığı evlerde olduğu gibi kapıyı açık bırakmışlardı.

Ama Gregor çok daha sakinleşmişti. Kendisine belki kulak alışkanlığı sonucunda yeterince anlaşılır, hatta eskiye göre çok daha iyi anlaşılır gelmesine karşın, demek ki, sözleri artık anlaşılıyordu. Fakat şimdi en azından Gregor ile ilgili olarak bir şeylerin yolunda gitmediğine inanılıyor ve ona yardım edilmek isteniyordu. İlk talimatların verilmesiyle birlikte oluşan umut ve güven Gregor’a iyi geldi. Kendisini

yine insanların arasına dahil edilmiş hissediyor; doktor ve çilingirden, ikisi arasında herhangi bir ayrım yapmadan, mükemmel ve şaşırtıcı bir performans bekliyordu. Yaklaşmakta olan önemli konuşmalarda olabildiğince anlaşılır bir sese sahip olmak için hafifçe öksürerek genzini temizledi; ancak çok hafifçe öksürmüştü, çünkü bu çıkan ses de insan öksürüğüne benzemiyor olabilirdi ve buna kendi başına karar verme cesaretine artık sahip değildi. Bu arada yan oda tamamıyla sessizliğe bürünmüştü. Belki annesiyle babası Müdürle masaya oturmuş fısıldaşıyor, belki de hepsi kapıya yanaşmış içeriye kulak kabartıyorlardı.

Gregor kendini sandalyeyle birlikte yavaşça kapıya doğru itti, orada sandalyeyi bıraktı, kapıya dayandı, küçük bacaklarının üzerindeki yapışkan sıvının yardımıyla kapıya tutundu ve yorulduğu için bir süre dinlendi. Sonra anahtarı kilidin içerisinde ağzıyla çevirmek üzere harekete geçti. Ne yazık ki gerçek anlamda dişlerinin olmadığını anladı. Anahtarı neyle kavrayabilirdi ki? Fakat buna karşın çenesi çok güçlüydü ve gerçekten de çenesinin yardımıyla anahtarı kımıldatmayı başardı. Bunu yaparken her ne kadar aldırmasa da, kesinlikle kendisine zarar veriyordu, çünkü ağzından gelen kahverengi bir sıvı anahtarın üzerine aktı ve oradan yere damladı.

“Bakın” dedi Müdür yan odada, “anahtarı çeviriyor.” Bu, Gregor’u cesaretlendirdi, fakat hepsi birden, yani annesiyle babası da destek verip “Gayret, Gregor, ha gayret, aç şu kilidi!” diye seslense daha iyi olurdu. Gayretinin büyük bir merakla izlendiğini hayal ederek, tüm gücüyle ve şuurunu yitirircesine anahtara asıldı. Anahtarın kilit içerisinde dönmesi-

nin ilerleyişine paralel olarak kâh kilidin etrafında dönüyor ve yalnızca ağzının yardımıyla dik durabiliyor, kâh ihtiyaca göre anahtara asılıyor veya vücudunun tüm ağırlığıyla anahtarı aşağıya bastırıyordu. Kilidin nihayet geri dönerken çıkardığı tiz ses kelimenin tam anlamıyla Gregor'un aklını başına getirdi. Derin bir nefes alarak kendi kendine “Demek ki, çilingire ihtiyaç yokmuş” dedi ve kapıyı açmak üzere başını kulpun üzerine koydu.

Kapıyı bu şekilde açmak zorunda olduğu için, kapı oldukça geniş bir açıyla açılmasına karşın, Gregor'un kendisi henüz görünmüyordu. Yavaş yavaş kapının kendi tarafındaki kanadının etrafında dönmek zorundaydı ve eğer odaya adım atmadan önce sırtının üstüne beceriksizce düşmek istemiyorsa, bunu büyük bir dikkatle gerçekleştirmeliydi. Bu zor hareketin haricinde başka bir şeye dikkat etmeye fırsat bulamadan çabalarken, Müdürün “Aman!” diye bağırdığını duydu; ses, rüzgârın uğultusuna benziyordu; Gregor bunun hemen akabinde, kapıya en yakın kişi olan Müdürün, elini açık ağzına bastırarak, sanki görünmez bir güç tarafından sabit bir hızla püskürtülüyormuşçasına ağır adımlarla geriye çekildiğini gördü. Müdürün evde bulunmasına rağmen, geceden kalma açık ve kabarık saçlarıyla orada öylece duran annesi, ilk önce ellerini önünde kovuşturup babasına baktı, sonra Gregor'a doğru iki adım attı ve etrafa yayılan eteğinin tam ortasına çökerek başını, yüzü hiç görünmeyecek bir şekilde göğsünün üzerine eğdi. Babası, Gregor'u odasına geri ittirecekmişcesine düşmanca bir ifadeyle yumruklarını sıktı, sonra ne yapacağını bilemeden oturma odasında etrafına baktı, elleriyle

gözlerini kapadı ve kocaman göğsü sarsılarak ağlamaya başladı.

Gregor odaya girmeye kalkışmadan içerden, kapının kapalı duran kanadına yaslandı; böylece vücudunun yalnızca yarısı ve diğerlerini gözlediği hafif yana eğik başı görünüyordu. Bu arada etraf çok daha aydınlanmıştı; sokağın karşı tarafında, eşit aralıktaki pencereleri ön cephe boyunca sıralanan uçsuz bucaksız gri-siyah binanın bir kısmı uzanıyordu; bir hastaneydi burası. Hâlâ yağmur yağıyordu, fakat gözle görülür büyüklükteki damlalar yere teker teker düşüyor gibiydi. Kahvaltı takımları masayı olduğu gibi kaplıyordu, çünkü gazete okuyarak saatlerce uzatılan kahvaltılar Gregor'un babası için günün en önemli öğünüydü. Tam karşıdaki duvarda, Gregor'u teğmen olarak gösteren askerlikten kalma bir fotoğraf asılıydı; eli kılıcının kabzasında olan Gregor, duruşu ve üniforması için saygı talep edercesine tasasızca gülümsüyordu. Hole çıkan kapı açık duruyordu ve evin kapısı da açık olduğu için sahanlığa ve aşağıya inen merdivenler görülebiliyordu.

"Pekâlâ" dedi Gregor; sükûnetini koruyan tek kişinin kendisi olduğunun bilincindeydi. "Hemen giyinecek ve kumaş koleksiyonunu toparladıktan sonra yola çıkacağım. Yola çıkmama izin verecek misiniz? Evet, Müdür Bey, gördüğünüz gibi hiç de dikkafalı değilim ve çalışmayı seviyorum; yolculuk yapmak zahmetli olsa da, yolculuklar olmadan yaşayamazdım. Ama Müdür Bey, nereye gidiyorsunuz? İşyerine mi? Evet? Her şeyi gerçeklere uygun bir şekilde anlatacak mısınız? İnsan bazen çalışamayacak durumda olabilir, fakat işte tam da o zaman daha önceki başa-

rıları hatırlamak ve çalışmaya engel olan durumun ortadan kaldırılmasından sonra elbette daha büyük bir gayretle işe koyulacağını göz önünde bulundurmak için doğru zamandır. Sayın Patrona çok şey borçluyum, bunu siz de gayet iyi biliyorsunuz. Öbür yandan annemle babamdan ve kız kardeşimden de sorumluyum. Başım belada, fakat bu durumdan yine kurtulacağım. Ancak durumu benim için daha da zorlaştırmayın. İşyerinde benim tarafımı tutun! Pazarlamacıların genelde sevilmediğini biliyorum. Yığınla para kazandıkları ve güzel bir hayata sahip oldukları sanılır. Bu önyargıyı deşmek için de özel bir neden yoktur. Fakat siz, Müdür Bey, siz çalışma koşullarını diğer elemanlardan, hatta –aramızda kal-sın– Sayın Patrondan bile daha iyi bilirsiniz, çünkü Sayın Patron firma sahibi olarak değerlendirmelerinde elemanların aleyhine yanılığlara kapılabilir. Ayrıca neredeyse yılın tamamını şirket dışında yollarda geçiren pazarlamacının kolayca dedikoduların, tesa-düflerin ve nedensiz şikâyetlerin kurbanı olabileceğini siz de takdir edersiniz; bu gibi durumları çoğu zaman ya hiç öğrenemediği ya da artık bilinemeyen nedenlerin yol açtığı sonuçları ancak bir seyahatten yorgun argın eve döndükten sonra bizzat kendi üstünde hissettiği için, pazarlamacının bunlara karşı kendisini savunması da mümkün değildir. Müdür Bey, bana en azından kısmen hak verdiğinizizi belli eden bir şey söylemeksizin lütfen gitmeyin!”

Fakat Müdür, Gregor’un daha ilk kelimelerinde arkasını dönmüştü ve ona, titreyen omzunun üzerinden, dudakları aralanmış bir vaziyette yalnızca arada bir bakıyordu. Gregor’un konuşması sırasında tek bir

an bile hareketsiz durmayıp, Gregor'u hiç gözünden kaçırmaksızın ve sanki odadan çıkmaya gizli bir yasak getirilmişçesine yavaş yavaş kapıya doğru ilerledi. Hole ulaşmıştı bile; ayağını oturma odasından çektiği son hızlı adıma bakılacak olursa, tabanlarının alev aldığı sanılabilirdi. Ancak holde sağ elini, sanki orada mucizevi bir kurtuluş kendisini bekliyormuşçasına merdivenlere doğru uzattı.

Gregor, işyerindeki konumunun son derece büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalmasını önlemek istiyorsa, Müdürün bu ruh hali içerisinde gitmesine izin vermemesi gerektiğini fark etti. Anne ve babası ise durumu pek anlamıyorlardı; seneler içerisinde Gregor'un bu şirkette güvende olduğu kanaatine varmışlardı ve ayrıca şu anda o denli büyük sorunlarla uğraşıyorlardı ki, her türlü önsezi hislerini yitirmişlerdi. Fakat Gregor'un önsezileri yerindeydi. Müdür yakalanmalı, sakinleştirilmeli, ikna edilmeli ve nihayet kazanılmalıydı; Gregor'un ve ailesinin geleceği buna bağlıydı. Keşke kız kardeşi burada olsaydı. Akıllı bir kızdı o; daha henüz Gregor sakin bir şekilde sırtüstü yatarken, ağlamaya başlamıştı. Kız kardeşi, kadınlara karşı zaafı bulunan Müdürü yönlendirebilirdi; evin kapısını kapatmış olur ve Müdürün korkusunu holde yatıştırırdı. Fakat kız kardeşi yoktu ve Gregor'un bizzat kendisi harekete geçmek zorundaydı.

Halihazırdaki hareket kabiliyeti hakkında hiçbir fikre sahip olmadığını ve biraz önceki sözlerinin muhtemelen, evet, büyük bir ihtimalle yine anlaşılmadığını aklına bile getirmeden kapının kanadını bıraktı, aralıktan geçti, sahanlıkta gülünç bir şekilde

iki eliyle birden tırabzana yapışmış olan Müdüre gitmek istedi ve bir yere tutunmaya çabalarken küçük bir çığlık atarak minik bacaklarının üzerine düştü. O anda aniden, sabahtan beri ilk kez olmak üzere bedensel bir mutluluk hissetti; küçük bacakları sağlam bir zemine kavuşmuştu ve neşeyle idrak ettiği üzere kendisine itaat ediyorlar ve onu, nereye isterse oraya götürmek için can atıyorlardı; Gregor her şeyin sonunda düzeleceğini ve tüm eziyetlerin çok yakında son bulacağını düşündü. Fakat annesinin tam karşısında, ona yakın bir mesafede, hareket etmeden öne arkaya sallanırken, düşüncelere dalmış gibi gözüken annesi aniden havaya sıçradı, parmakları açılmış bir vaziyette kollarını olabildiğince öne uzattı, “İmdat, Tanrı aşkına, imdat!” diye bağırdı, Gregor’u daha iyi görebilmek istercesine başını yana eğdi, fakat buna tezat bir şekilde ve anlamsızca gerisin geriye koştı; kahvaltı masasının arkasında durduğunu tamamen unutmuştu, masanın yanına gelince dalgın bir ifadeyle hemen masanın üzerine oturdu ve bu arada devrilen kahvelinin içindeki kahvenin şarıl şarıl halının üstüne döküldüğünü hiç fark etmedi.

Gregor alçak bir sesle “Anne, anne” dedi ve başını kaldırarak annesine baktı. Müdür bir anlığına aklından tamamen çıkmıştı; buna karşın yere akan kahveyi görünce, boşlukta bir şey yakalamak istercesine ağzını birkaç kere açıp kapamadan edemedi. Bunun üzerine annesi yeni bir çığlık attı, masadan uzaklaştı ve karşıdan yetişen babasının kollarının içine düştü. Fakat Gregor’un annesiyle babasına ayıracak vakti yoktu; Müdür merdivenlere ulaşmıştı bile ve çenesi tırabzana dayalı bir vaziyette son bir kez arkasına

baktı. Gregor ona mümkün olduğunca yetişebilmek için gerildi; Müdür bunu hissetmiş olmalıydı, çünkü birkaç basamak birden aşağıya sıçradı ve gözden kayboldu; gözden kaybolmadan önce “Aman!” diye bağı-rışı sahanlıkta yankılanmıştı. Maalesef Müdürün bu firarı, şimdiye değin nispeten sakin gözüken babasını da şaşkına çevirmiş gibiydi, çünkü Müdürün peşin-den koşmak veya en azından Gregor’un takibini engellemek şöyle dursun, Müdürün şapkası ve pardösüsüyle birlikte bir koltuğun üzerinde bıraktığı bastonu sağ eline, masanın üzerinde bulunan büyük bir gazeteyi de sol eline alıp ayaklarını yere vurarak ve bastonla gazeteyi havada savurarak Gregor’u tekrar odasına sürmeye koyuldu. Gregor’un yakınmaları ne anlaşıldı, ne de fayda sağladı; babası, onun yalvarırcasına boyun bükmesi karşısında, ayaklarını yere daha sert vurmaya başladı.

Öbür tarafta annesi, serin havaya rağmen bir pencereyi ardına kadar açıp dışarıya sarkmıştı ve böyle pencerenin dışına eğilmiş bir vaziyette ellerini yüzüne bastırıyordu. Hol ile sahanlık arasında oluşan güçlü hava cereyanı pencerenin perdelerini havaya uçurduğu gibi, masanın üzerindeki gazetelerin hışırdamasına ve birkaç sayfanın yere doğru süzülmesine de yol açtı. Babası acımasızca üstüne geliyor ve yabani birisi gibi tıslama sesleri çıkartıyordu. Gregor, geri geri yürümekte henüz hiçbir pratiği olmadığı için, gerçekten çok yavaştı. Şayet kendi ekseninde dönebilseydi, anında odasında olurdu, fakat çok zaman alacak olan dönüşün, babasını sabırsızlandıracağından korkuyordu; babasının elindeki baston, her an sırtına veya başına inebilecek bir tehdit oluşturmak-

taydı. Ancak sonunda Gregor'un dönmekten başka çaresi kalmadı, çünkü geri geri yürürken doğru yönü bile tutturamadığını dehşet içerisinde fark etmişti. Bunun üzerine babasına sürekli korku dolu yan bakışlar atarak mümkün olduğunca hızla, fakat gerçekte son derece yavaş bir şekilde kendi etrafında dönmeye başladı. Belki de babası Gregor'un iyi niyetini görmüştü, çünkü dönerken onu rahatsız etmediği gibi, bastonun ucuyla kimi yerde dönüş hareketini uzaktan yönlendirdi.

Keşke babasının şu tıslamaları olmasaydı! Gregor kafasını bir türlü toparlayamıyordu. Dönüşünü neredeyse tamamlamak üzereydi ki, tıslamalara sürekli kulak kabartmaktan hataya düştü ve bir anlığına ters istikamete döner gibi oldu. En sonunda mutluluk içerisinde kapının önüne vardığında, vücudunun kapıdan sorunsuzca geçmek için fazla geniş olduğu ortaya çıktı. Babası, içinde bulunduğu ruh halinde, Gregor'un oradan geçebilmesini sağlamak için kapının diğer kanadını da açmayı aklına bile getirmede. Düşündüğü tek şey, Gregor'un derhal odasına geri dönmesiydi. Gregor'un, kapıdan doğrularak geçmek üzere ihtiyaç duyduğu zahmetli hazırlıklara da izin vermek niyetinde değildi. Tam tersine gürültüler çıkartarak, sanki ortada hiçbir engel yokmuş gibi Gregor'u ilerlemeye zorluyordu; Gregor'un arkasındaki sesler yalnızca tek bir kişiye ait değilmiş kadar yüksekti; artık gerçekten işin şakası kalmamıştı ve Gregor her ne pahasına olursa olsun kapı girişine yüklendi. Vücudunun bir tarafı havaya kalktı, bir yana yatık bir konuma geldi; sürtünme sonucunda yan tarafı yaralanmış ve kapının üzerinde çirkin le-

keler meydana gelmişti; çok geçmeden kapıya sıkıştı; bir yandaki bacakları havada debelenir şekilde asılı kalmışken, diğer yandaki bacakları ise acıyla zemine bastırılmıştı; tam o anda babasının arkadan savurduğu darbe Gregor'u bu durumdan kurtardı ve Gregor kanlar içerisinde odanın içine uçtu. Kapı, bastonla vurularak kapatıldı, sonra nihayet her yer sessizliğe büründü.

dönüşüm

bölüm

iki

Gregor'un ağır, baygınlığa benzeyen uykusundan uyanması alacakaranlığı buldu. Aslında bir müddet sonra kendiliğinden de uyanırdı, çünkü yeterince dinlenmiş ve uykusunu almış hissediyordu; ancak Gregor, belli belirsiz atılan bir adım ve hole açılan kapının itinayla kapatılma sesinden dolayı uyanmış gibi hissediyordu. Elektrikli sokak lambalarının parıltısı yer yer tavana ve mobilyaların yüksek bölgelerine vuruyordu, fakat Gregor aşağıda karanlıktaydı. Daha yeni yeni ne işe yaradığını anladığı antenleriyle etrafı beceriksizce yoklayarak kapıya süründü ve orada ne olduğunu inceledi. Sol tarafı uzun ve berbat bir şekilde gerilen bir yaradan ibaretmiş gibiydi ve sahip olduğu iki bacak sırasının üzerinde adeta topallamak zorunda kaldı. Küçük bacaklarından birisi öğleden önce meydana gelen olaylar sırasında ağır bir yara almıştı ve cansız bir vaziyette diğerlerinin arkasından sürükleniyordu; bacaklarından yalnızca tek bir tanesinin yaralanmış olması, neredeyse bir mucizeydi.



Ancak kapının yanına gelince, onu buraya neyin çektiğini anladı; yenilecek bir şeylerin kokusuydu onu buraya getiren. Hemen orada, içinde beyaz ekmek parçalarının yüzdüğü şekerli sütle dolu bir kâse duruyordu. Sabah olduğundan bile daha aç olduğu için, sevinçten neredeyse gülecekti; başını hemen gözlerine kadar kâsenin içine daldırdı. Fakat çok geçmeden hayal kırıklığı içerisinde başını tekrar geri çekti; bunun nedeni yalnızca yemek yemenin incinmiş sol tarafı yüzünden zor olması ve sadece tüm vücudunun oflaya puflaya harekete katılmasıyla yemek yiyebilmesi değildi; bunun da ötesinde, normalde en sevdiği içecek olan ve mutlaka kız kardeşinin yere koymuş olduğu süt hoşuna gitmemişti; adeta iğrenerek başını yana çevirdi ve gerisin geriye tekrar odanın ortasına süründü.

Gregor'un kapı aralığından gördüğü kadarıyla, oturma odasında gaz lambası yakılmıştı, fakat normalde günün bu saatlerinde babası öğleden sonra çıkan gazeteyi yüksek sesle annesine ve bazen de kız kardeşine okusa da, şu anda hiçbir ses duyulmuyordu. Kız kardeşinin ona hep anlattığı ve yazdığı okuma saati belki de son zamanlarda uygulamadan kalkmış olabilirdi. Ama ev kuşkusuz boş olmamasına rağmen, her yer çok sessizdi. "Aile ne kadar da sakin bir hayat sürdürüyor" dedi Gregor kendi kendine ve hiç hareket etmeksizin karanlığa bakarken, annesiyle babasına ve kız kardeşine bu kadar güzel bir evde böyle bir hayat sağlayabildiği için büyük bir gurur duydu. Fakat tüm bu sükûnet, refah ve memnuniyet şimdi korkunç bir şekilde sona ererse ne olacaktı? Gregor böyle düşüncelere kapılmamak için yine hareketlendi ve odanın içinde bir ileri bir geri sürünmeye başladı.

Uzun akşam boyunca bir kez yan kapılardan biri, bir kez de diğeri hafifçe aralanıp akabinde derhal yine kapatıldı; birisi herhalde içeriye girmek istemiş, fakat kaygıları ağır basmıştı. Gregor oturma odasına açılan kapının hemen önünde durdu, tereddütlü ziyaretçiyi içeriye çekmeye veya en azından kim olduğunu öğrenmeye kararlıydı, fakat kapı bir daha açılmadı ve Gregor boşuna bekledi. Sabah saatlerinde, kapılar henüz kilitliken, herkes onun yanına gelmek istemişti, şimdi ise, kendisi kapılardan birini açtıktan ve diğer kapılar görünüşe göre gün içerisinde başkaları tarafından açıldıktan sonra kimse gelmiyordu ve anahtarlar kapılara dışarıdan takılmıştı.

Oturma odasının ışığı gecenin geç saatlerinde söndürüldü ve böylece Gregor'un annesiyle babasının ve kız kardeşinin bu saate kadar uyanık kaldığı belli oldu, çünkü her üçünün de ayaklarının ucuna basarak odalarına çekildiği çok açık bir şekilde duyulmuştu. Artık sabaha kadar hiç kimse Gregor'un yanına girmezdi; dolayısıyla hayatını yeniden nasıl düzene sokabileceğini rahatsız edilmeden düşünmek için önünde uzun bir zaman vardı. Fakat yerde boylu boyunca uzanmak zorunda kaldığı yüksek tavanlı bu geniş oda, nedenini bilmese de onu korkutuyordu, halbuki burada tam beş yıldır oturmaktaydı; bu düşünceler içerisinde yarı yarıya istem dışı bir dönüşle ve hafif bir utanç duyarak kanepenin altına koşturdu; sırtı biraz ezilmesine ve başını yukarı kaldıramamasına rağmen, burada kendisini hemen rahat hissetti; yalnızca vücudunun tümüyle kanepenin altına sığmayacak kadar geniş olduğuna üzülmüyordu.

Kısmen yarı uyku halinde geçirdiği gece boyunca kanepenin altında kaldı, açlık hissi sürekli korkarak uyanmasına neden oluyordu; uyumadığı zamanlar kâh endişelere, kâh belli belirsiz umutlara kapılıyordu; tüm bu düşünceler ışığında aileyi göz önünde bulundurarak şu anda sakın kalmak ve sebep olduğu tatsızlıkları katlanılır kılmak için elinden gelen çabayı göstermek gerektiği kararına vardı.

Gregor sabahın erken saatlerinde –neredeyse hâlâ geceydi– biraz önce aldığı kararın gücünü test etme imkânına kavuştu, çünkü hemen hemen tamamıyla giyinik olan kız kardeşi hol tarafındaki kapıyı açtı ve heyecanla içeriye baktı. Gregor’u hemen bulamadı –Bir yerde olmalıydı, uçup gitmemişti ya– fakat onun kanepenin altında olduğunu anlayınca o kadar korktu ki, kendisine hâkim olamayıp kapıyı dışarıdan derhal kapadı. Ancak sonra bu davranışından dolayı pişman olmuşçasına kapıyı tekrar açtı ve ağır hasta olan birisinin veya bir yabancının yanına giriyormuş gibi ayak parmaklarının ucunda yürüyerek içeriye girdi. Gregor başını kanepenin kenarına kadar getirmiş kız kardeşine bakıyordu. Süte dokunmadığını ve bunun asla aç olmamasından kaynaklanmadığını fark edip Gregor için daha uygun bir yemek getirecek miydi acaba? Şayet kız kardeşi bunu kendiliğinden yapmazsa, kız kardeşinin dikkatini çekmek yerine açlıktan ölmeye razıydı; ama yine de kanepenin altından fırlayıp kız kardeşinin ayaklarına kapanmaya ve yiyecek güzel bir şeyler için yalvarmaya can atıyordu. Fakat kız kardeşi, etrafa içinden yalnızca biraz süt dökülmüş olan dolu kâseyi hayretle hemen fark etti ve çıplak

ellerini kullanmaksızın bir bez parçasıyla yerden kaldırıp dışarıya taşıdı. Gregor, kız kardeşinin süt yerine ne getireceğini çok merak ediyordu ve kafasından türlü türlü şeyler geçirdi. Ancak onun iyilik-severliğiyle ne yapacağını hiçbir zaman tahmin edemezdi. Kız kardeşi, Gregor'un damak zevkini yoklamak üzere eski bir gazetenin üzerine yayılmış çeşitli yiyecekler getirdi. Bunların arasında yarı çürümüş sebzeler, geçen akşam yemeğinden kalan kurumuş beyaz bir sosla çevrili kemikler, birkaç kuru üzüm ve badem, Gregor'un iki gün önce yenmez bulduğu bir peynir, kuru ekmek, tereyağlı ekmek ve tuzlu ekmek vardı. Ayrıca bütün bunların yanı sıra, görüldüğü kadarıyla artık Gregor'a ayrılmış olan kâseyi de suyla doldurmuştu. Gregor'un, kendisinin yanında yemeyeceğini bildiği için incelik göstererek oradan alelacele uzaklaştı ve hatta ona istediği gibi davranıp rahatına bakabileceği hissini vermek üzere kapıyı bile kilitledi. Gregor küçük bacaklarının üzerinde yemeğe doğru uçarcasına koşturdu. Yaraları bu arada tamamen iyileşmiş olmalıydı, herhangi bir zorlanma hissetmiyordu, buna şaşırdı ve bir aydan daha uzun bir süre önce parmağını birazcık kestiği ve kesik yarasının daha iki gün önce hâlâ acıdığı aklına geldi.

"Duyarlılığım mı azaldı acaba?" diye düşündü ve ona diğer tüm yiyeceklerden çok daha çekici gelen peyniri hırsla emmeye başladı. Ardı ardına çabucak ve zevkten nemlenen gözlerle peyniri, sebzeleri ve sosu yiyip bitirdi; taze yiyecekler ise hoşuna gitmedi, bunların kokusuna bile dayanamadığı için, yemek istediği şeyleri biraz ileriye sürükledi. Kız

kardeşi anahtarı kilidin içerisinde yavaşça çevirerek ona geri çekilmesi için işaret verdiğinde, yemeğini çoktan bitirmişti ve bulunduğu yerde tembelce yan gelip yatmıştı. Neredeyse uyuklamaya başlamış olmasına rağmen, anahtarın sesiyle yerinden fırlayıp tekrar kanepenin altına koştu. Kız kardeşi yalnızca kısa bir süre odada kalsa da, Gregor bu kısa süre boyunca bile, kanepenin altında kalmaya zorlukla katlanabildi, çünkü bolca yediği yiyecekler vücudunu biraz şişirmişti ve bulunduğu daracık yerde neredeyse hiç nefes alamıyordu. Hafif nefes tıkanmaları eşliğinde ve yuvalarından dışarıya fırlamış gözlerle, hiçbir şeyden habersiz kız kardeşinin bir süpürgeyle yalnızca yenilmiş yiyeceklerin kalıntılarını değil, Gregor'un hiç dokunmadığı yiyecekleri de, bunlar artık kullanılamazmışçasına bir araya süpürmesini, hepsini alelacele bir kovaya boşaltmasını, kovayı ahşap bir kapakla kapatmasını ve odadan dışarıya taşımalarını izledi. Kız kardeşi sırtını döner dönmez, Gregor kanepenin altından çıkıp gerindi ve vücudunu şişirdi.

Gregor yemeğini her gün, bir kez sabahları annesiyle babası ve hizmetçi kız henüz uyurken ve ikinci kez, öğlen yemeğinden sonra, annesiyle babası tekrar uyumaya çekilip kız kardeşi hizmetçi kızı ufak bir tedarike yolladığında almaya başladı. Elbette anne ve babası da Gregor'un aç kalmasını istemezdi, fakat nasıl yemek yediğini duyduklarının dışında kendi gözleriyle görmeye belki katlanamazlardı ve kız kardeşi belki de böylece daha fazla üzülmelerinin önüne geçmek niyetindeydi, çünkü gerçekten de yeterince acı çekiyorlardı.

Doktor ve çilingirin o ilk öğleden önce ne gibi gerekçelerle tekrar evden çıkarıldığını Gregor hiçbir zaman öğrenmedi, çünkü söylediği hiçbir şey anlaşılmadığı için, kız kardeşi de dahil olmak üzere hiç kimse Gregor'un konuşulanları anladığını düşünmüyordu; Gregor böylece odasında kız kardeşinin arada sırada dile getirdiği iç çekmeleri ve dini yakınmalarıyla yetinmek zorunda kaldı. Ancak daha sonra, kız kardeşi duruma biraz alıştıktan sonra –tam bir alışmadan bahsetmek elbette hiçbir zaman mümkün değildi– Gregor bazen kulağa dostane gelen veya böyle yorumlanabilecek olan sözler yakalıyordu. Gregor bütün yiyecekleri silip süpürürse “Ama bugün her şeyi çok beğendi” diyor ve gittikçe sıklaşıp tekrarlanmaya başlayan aksi durumda ise “Bugün her şey olduğu gibi kalmış” diye neredeyse kederle yakınıyordu.

Gregor olan bitenden doğrudan haberdar olamazken, bazı bilgileri yan odaları dinleyerek elde ediyor ve bir ses duyduğu anda, söz konusu kapıya koşup bütün vücuduyla oraya yapışıyordu. Özellikle ilk zamanlar, gizli saklı da olsa kendisiyle ilgili olmayan hiçbir konuşma yoktu. İki gün boyunca tüm yemeklerde, şimdi nasıl davranmak gerektiği hakkında konuşuldu; fakat yemekler arasında da bu konu konuşuluyordu, çünkü herhalde hiç kimse tek başına kalmak istemediği ve ev tamamıyla boşaltılamayacağı için evde aileden her zaman en az iki kişi bulunuyordu. Hizmetçi kız da, daha ilk gün Gregor'un annesine yalvar yakar işten çıkarılma ricasında bulunmuş, on beş dakika sonra vedalaşırken işten çıkarıldığı için, hayatının en büyük iyiliğiyle karşılaş-

mişçasına gözyaşları içerisinde teşekkürlerini sunmuş ve kendisinden talep edilmemesine rağmen kimseye en ufak bir şey anlatmayacağına dair korkunç bir yemin etmişti.

Şimdi artık kız kardeşi ve annesi birlikte yemek pişirmek zorundaydı; fakat bu, pek de zahmet gerektirmedi, çünkü evde neredeyse hiçbir şey yenilmiyordu. Gregor birisinin diğerinden nafile bir çabayla biraz daha yemek almasını istediğinde, sürekli “Teşekkür ederim, doydum” veya benzer bir cevap verdiğini işitiyordu. Belki içki de içilmiyordu. Kız kardeşi babasına sık sık bira isteyip istemediğini soruyor, incelikle birayı kendisinin alabileceğini belirtiyor, babası suskun kalınca onun endişelerini gidermek için kapıcı kadını göndermeyi teklif ediyor ve sonunda babası kesin bir “Hayır!” ile yanıtladıktan sonra bu konu hakkında daha fazla konuşulmuyordu.

Babası daha ilk gün içerisinde ailenin mali durumunu Gregor’un annesinin ve kız kardeşinin önüne serdi. Zaman zaman masadan kalkıyor ve dükkânının beş yıl önceki iflasında kurtardığı küçük Wertheim kasasından bir vesika veya not defteri alıyordu. Kasanın karmaşık kilidinin açılırken ve aranan belge bulunduktan sonra tekrar kapanırken çıkardığı sesler duyuluyordu. Babasının bu açıklamaları, Gregor’un esaretinin başlamasından beri duyduğu ilk sevindirici haberdirdi. O dükkândan en ufak bir şey kurtarılamadığını sanıyordu; en azından babası bunun aksine bir şey söylememiş, Gregor’un kendisi de bir şey sormamıştı. O zamanlar Gregor’un tüm kaygısı, ailenin üstüne çöken ve herkesi tam bir umutsuzluğa sevk eden felaketi mümkün olduğunca çabuk unutturmak için

elinden geleni yapmak olmuştı. Böylece özel bir gayretle çalışmaya başlamış ve neredeyse bir günden diğerine küçük bir tezgâhtarlık işinden, kazanç imkânlarının çok farklı olduğu ve elde edilen her başarının derhal komisyon şeklinde nakit paraya dönüştürülüp hayretler içerisindeki mesut ailenin masasının üstüne koyulabildiği pazarlamacılığa yükselmişti. Güzel zamanlardı bunlar ve her ne kadar Gregor daha sonraları tüm ailenin masraflarını karşılayabilecek kadar para kazansa da, o günler en azından bu parlaklığıyla geri gelmemişti. Ancak herkes bu duruma da alışmıştı; hem aile hem de Gregor; Gregor kazandığı parayı seve seve veriyor ve aile minnettarca kabul ediyordu, ama ortada özel bir samimiyet kalmamıştı. Yalnızca kız kardeşi, Gregor'a olan yakınlığını korumuştı ve Gregor'un gizli planı onu gelecek sene konservatuvara göndermekti; kız kardeşi, Gregor'un aksine müziği seviyor ve çok dokunaklı keman çalabiliyordu; Gregor konservatuvarın yol açacağı masrafları nazarı dikkate almayacak ve gerekli parayı bir şekilde tedarik edecekti. Gregor'un şehirde bulunduğu kısa sürelerde kız kardeşiyle yaptığı konuşmalarda konservatuvardan, gerçekleştirilmesi zor bir rüya olarak sık sık bahsediliyor ve annesiyle babası bu masum değinmeleri bile duymak istemiyordu. Fakat Gregor konunun üzerinde kararlılıkla duruyordu ve buna ilişkin açıklamayı Noel akşamında törenle yapacaktı.

Kapının önünde doğrulmuş vaziyette durup içeride konuşulanlara kulak kabartırken, kafasından şu andaki durumuna hiç faydası olmayan bu düşünceler geçmekteydi. Bazen yorgunluktan dinlemeye takati

kalmıyor, başını dikkatsizce kapıya çarpıyor ama hemen kendine hâkim oluyordu, çünkü çıkardığı bu küçük sesler bile yan odadan duyuluyor ve herkesin susmasına yol açıyordu. Babası bu gibi durumlarda, muhtemelen kapıya doğru dönerek “Kim bilir ne yapıyor içeride” diyor ve yarıda kalan konuşma ancak bundan sonra yeniden devam ediyordu.

Gregor bayağı bilgi edinebiliyordu, çünkü babası, kendi söylediklerini sık sık tekrarlıyordu; tekrarlama-sının nedeni kısmen uzun bir süreden beri bu konulara eğilmemiş olması, kısmen de annesinin, tüm talihsizliklere rağmen o günlerden kalma çok küçük de olsa bir meblağın mevcut olduğunu ve hiç doku-nulmayan faizler sayesinde, bu arada, bu meblağın da biraz artış gösterdiğini ilk söylendiğinde hemen anlamamasıydı. Ayrıca Gregor’un her ay eve getirdiği para tümüyle harcanmamış ve küçük bir sermaye meydana gelmişti; Gregor kendisine yalnızca birkaç Gulden ayırmıştı. Gregor kapının arkasından kulağına gelen hiç beklemediği bu ihtiyat ve tutumluluk karşısında sevinçle başını sallıyordu. Aslında ortaya çıkan bu fazladan parayla, babasının patrona olan borcunu biraz daha azaltabilir ve böylece bu işi bırakabileceği günü öne çekebilirdi, fakat şimdi bakınca babasının tasarrufları hiç kuşkusuz daha doğru olmuştu.

Fakat söz konusu meblağ, aileyi faizleriyle geçin-direbilecek kadar büyük değildi; en fazla iki yıl yeter-di, daha fazla değil. Yani aslında dokunulmaması ve acil durumlar için bir kenara koyulması gerekiyordu; geçim için gerekli olan para ayrıca kazanılmalıydı. Babası gerçi sıhhatli ama beş yıldır hiçbir işte çalışmamış olan ve her halükârda kendisine fazla güven-

meyen yaşlı bir adamdı; zahmetli ama yine de başarısız hayatının ilk tatilini oluşturan bu beş yılda çok yağ bağlamış ve böylece oldukça ağırlaşmıştı. Peki, astımdan mustarip olan, evin içinde bir kere dolaşmaktan bile yorulan ve her iki günden birini açık pencerenin yanında, sofanın üstünde nefes darlığıyla geçiren annesi mi para kazanacaktı şimdi? Yoksa hâlâ on yedi yaşında bir çocuk olan ve kimse-nin ona çok görmediği bugüne kadarki hayatı güzel giyinmek, geç saatlere kadar uyumak, ev işlerine yardım etmek, zaman zaman bazı mütevazı eğlencelere katılmak ve özellikle keman çalmaktan oluşan kız kardeşi mi? Para kazanma zorunluluğundan her söz açıldığında, utanç ve üzüntüden yüzünü alevler basan Gregor kapıyı bırakıp kendisini kapının yanında duran serin deri kanepenin üstüne atıyordu.

Uzun geceler boyunca orada sık sık yatıyor, bir dakikalığına bile uyumuyor ve yalnızca deriyi saatlerce eşeliyordu. Veya zahmetten kaçınmayıp bir koltuğu pencerenin kenarına ittiriyor, sonra sürünerek pencerenin küpeştesine tırmanıyor ve koltuktan destek alarak, pencereden dışarıya bakmanın ona verdiği özgürlük hissini muhtemelen yeniden hatırlamak amacıyla pencereye yaslanıyordu. Çünkü gerçekten de yakınında bulunan şeyler bile gün geçtikçe silikleşiyor, devamlı gözlerinin önünde olduğu için görüntüsüne eskiden lanetler yağdırdığı karşıdaki hastaneyi artık hiç göremiyordu; sessiz ama merkezi bir yerde bulunan Charlottenstraße'de oturduğuna emin olmasaydı, pencereden gri gökyüzüyle gri toprağın birbirinden ayırt edilemez bir biçimde iç içe geçtiği bir çöle baktığını sanırdı. Dikkatli kız kardeşi-

nin, koltuğun pencerenin yanında durduğunu yalnızca iki kere görmesi, bundan böyle odada ortalığı toparladıktan sonra koltuğu tekrar pencerenin yanına çekmesi ve hatta pencerenin iç kanadını açık bırakması için yeterli olmuştu.

Şayet Gregor kız kardeşiyle konuşabilse ve yaptığı her şey için teşekkür edebilseydi, kız kardeşinin hizmetlerini daha bir gönül rahatlığıyla kabul edebilirdi, fakat bunu yapamadığı için bu hizmetlerin altında eziliyordu. Kız kardeşi elbette bu üzücü durumu mümkün olduğunca gözlerden kaçırmaya çalışıyor ve bu amacında da zaman geçtikçe daha başarılı oluyordu, fakat Gregor da günler ilerledikçe her şeyi daha iyi görebiliyordu. Kız kardeşinin yalnızca odaya girişi bile onun için korkunç bir andı. Kız kardeşi genelde her ne kadar Gregor'un odasının görüntüsünü herkesten gizlemek istese de, odaya girer girmez, kapıyı kapatmaya bile vakit ayırmaksızın pencereye koşup nefes alamıyormuş gibi telaşlı hareketlerle camı açıyor, hava soğuk olsa bile bir müddet açık camın önünde duruyor ve derin derin nefes alıp veriyordu. Günde iki kere olan bu gürültülü koşturmalar Gregor'u korkutmaktaydı; bütün bu süre boyunca kanepenin altında tir tir titreyen Gregor, kız kardeşinin pencereyi açmadan odada durabilecek olması durumunda, bu telaştan kendisini sakınacağını gayet iyi biliyordu.

Kız kardeşi bir seferinde –Gregor'un dönüşümünden beri yaklaşık bir ay kadar geçmiş olmalıydı ve görüntüsünün şaşkınlığa yol açması için özel bir neden yoktu– her zaman geldiğinden biraz daha erken geldi ve Gregor'u korkutucu bir şekilde doğrulmuş ve hiç hareket etmeden pencereden bakarken

buldu. Kız kardeşi içeriye girmeseydi, bu, Gregor için beklenmedik bir şey olmayacaktı, çünkü Gregor durduğu yer itibariyle pencerenin açılmasını önlemekteydi, fakat kız kardeşi yalnızca içeriye girmemekle kalmayıp geri çekildi ve kapıyı kapattı; yabancı birisi, Gregor'un adeta pusuya yattığını ve kız kardeşini ısırmayı amaçladığını düşünebilirdi. Gregor tabii hemen kanepenin altına saklandı, fakat kız kardeşinin tekrar gelmesi için öğlene kadar beklemek zorunda kaldı; kız kardeşi her zamankinden çok daha huzursuzdu. Bundan, görüntüsünün hâlâ dayanılmaz olduğunu, böyle de kalacağını ve kız kardeşinin, vücudunun, kanepenin altından dışarıya taşan en ufak bir kısmını bile görünce kaçmamak için çok çaba göstermek zorunda kaldığını anladı. Kız kardeşini bu görüntüye maruz bırakmamak için bir gün çarşafı sırtının üzerinde kanepeye taşıdı ve vücudunun gözükmeyeceği, hatta kız kardeşinin onu, eğilse bile göremeyeceği şekilde yerleştirdi; bu iş için dört saat harcadı. Şayet kız kardeşi çarşafı gereksiz görmüş olsaydı, kaldırabilirdi çünkü Gregor'un kendisini dışarıya karşı yalnızca eğlence olsun diye bu şekilde kapatmadığı aşikârdı, fakat kız kardeşi çarşafı olduğu yerde bıraktı ve Gregor kız kardeşinin yeni tertibatı nasıl karşıladığını öğrenmek üzere çarşafı kafasıyla aralayıp dışarıya baktığında, minnettar bir bakış yakalar gibi oldu.

Annesiyle babası ilk iki hafta içeriye girmeye cesaret edemedi ve Gregor sık sık kız kardeşinin şimdi yaptıklarını nasıl övdüklerini duyuyordu, oysa bugüne değin onu işe yaramaz bir kız olarak görüp çok kere azarlamışlardı. Ancak şimdi her ikisi de, kızları

odayı toplarken kapının önünde bekliyorlar ve odadan dışarıya çıkar çıkmaz odanın ne vaziyette olduğunu, Gregor'un ne yediğini, bu sefer nasıl davrandığını ve acaba küçük bir iyileşmenin görülüp görülmediğini tüm ayrıntılarıyla anlatmasını istiyorlardı. Bu arada annesi Gregor'u oldukça yakında ziyaret etmek niyetindeydi, fakat babası ve kız kardeşi onu, Gregor'un büyük bir dikkatle dinleyip tümüyle onayladığı makul nedenlerle engelledi. Yine de annesinin daha sonra zorla tutulması gerekli oldu; yaşlı kadın "Bırakın Gregor'a gideyim, o benim bahtsız oğlum. Ona gitmek zorunda olduğumu anlamıyor musunuz?" diye bağırınca, Gregor annesinin içeriye gelmesinin belki de daha iyi olabileceğini düşündü; her gün değil elbette ama belki haftada bir; ne de olsa annesi, tüm cesaretine karşın yalnızca bir çocuk olan ve sonuçta muhtemelen çocuksu bir havailikle bu kadar zor bir görevi üstlenen kız kardeşinden çok daha tecrübeliydi.

Gregor'un, annesini görme isteği çok geçmeden gerçekleşti. Gregor gün içerisinde, anne ve babasına duyduğu saygıdan dolayı pencerede çok fazla gözükmek istemiyordu, odanın birkaç metrekaarelik zemininin üzerinde sürünebileceği pek yer de yoktu, hareketsiz yatmak geceleri bile zor gelmekteydi ve yemek yemekten artık en ufak bir zevk almıyordu; böylece kafasını dağıtmak için, duvarların ve tavanın üzerinde öteye beriye sürünme alışkanlığını edindi. Özellikle tavanda asılı kalmayı seviyordu, yerde yatmaktan çok farklıydı, daha rahat nefes alabiliyor, vücudundan hafif bir salınma geçer gibi oluyordu; orada içinde bulunduğu bu adeta mutlu oyalanma

hali sırasında kendisini şaşkınlıkla bırakıp yere düştüğü de oluyordu. Fakat artık eskiye kıyasla vücuduna çok daha iyi hâkimdi ve böylesine bir düşüşten bile zarar görmüyordu. Kız kardeşi, Gregor'un yeni eğlencesini hemen fark etti –Gregor sürünürken sağda solda yapışkan maddesinin izlerini bırakıyordu– ve onun sürünebilmesini kolaylaştırmak üzere, bunu engelleyen mobilyaları, yani her şeyden önce sandıkla yazı masasını ortalıktan kaldırmayı kafasına koydu.

Fakat bunu tek başına beceremezdi; babasından yardım istemeye cesaret edemiyordu; hizmetçi kız ona kesinlikle yardım etmezdi, çünkü bu yaklaşık on altı yaşındaki kız, eski kadın aşçının işten çıkarılmasını takiben durumla cesurca baş etmekle birlikte, mutfağın kapısını hep kilitli tutma ve ancak özel çağrılarda açma ayrıcalığını talep etmişti; böylece kız kardeşinin önünde, günün birinde babası evde yokken annesini yardıma çağırmaktan başka bir yol kalmadı. Nitekim annesi heyecanlı sevinç çığlıklarıyla geldi, fakat Gregor'un odasının kapısında suskunlaştı. Tabii ilk önce kız kardeşi odada her şeyin yolunda olup olmadığına baktı ve ancak daha sonra annesinin girmesine izin verdi. Gregor çarşafı alelacele daha aşağıya çekmiş ve daha fazla buruşturmuştu, tesadüfen kanepenin üstüne atılmış gibi duruyordu. Gregor bu sefer çarşafın altından odayı gözetlemeye ve annesini görmeye kalkışmadı, yalnızca geldiğine sevinmekle yetindi. “Gel, şu anda görünmüyor” dedi kız kardeşi, anlaşıldığı kadarıyla annesini elinden tutup yönlendiriyordu. Gregor, iki güçsüz kadının eski ve ağır sandığı yerinden oynattığını ve kız kardeşinin,

annesinin uyarılarına aldırmadan işin esas yükünü çektiğini duydu; annesi kızının kendisini fazla zorlayacağından korkuyordu. Çalışma çok uzun sürdü. Yaklaşık on beş dakikalık bir çabadan sonra, annesi sandığın bulunduğu yerde bırakılmasının daha iyi olacağını, çünkü ilkin çok ağır olduğunu, kocası gelmeden önce işi bitiremeyeceklerini ve sandığın odanın ortasında durması halinde Gregor'un bütün yollarının tıkanacağını ve ikinci olarak da tüm mobilyaların ortadan kaldırılmasının Gregor'un iyiliğine olduğundan hiç de emin olmadığını belirtti. Belki de tam tersi söz konusuydu, duvarın bomboş görüntüsü kalbinin sıkışmasına neden oluyordu ve Gregor'un aynı duygulara kapılmayacağını kim söyleyebilirdi, ne de olsa odanın mobilyalarına çoktandır alışmıştı ve boş odada kendisini yalnız bırakılmış hissedecekti.

Annesi "Mobilyaları dışarıya çıkarmakla tüm iyileşme umutlarını bir yana bırakıp onu acımasızca kendi haline terk etmiş olmuyor muyuz? Şayet Gregor aramıza tekrar geri dönerse, her şeyi eski halinde bulup arada geçen zamanı daha kolay unutabilmesi için, odayı aynı eski halinde bırakmanın en doğrusu olacağını düşünüyorum" diye sözlerini tamamladı. Tam olarak nerede olduğunu bilmediği Gregor'un, sesinin tonunu bile duymasını istemediği için çok hafif bir sesle konuşuyordu, söylediklerini anlamadığından zaten emindi.

Annesinin bu sözlerini duyunca Gregor, bu son iki ayda, insanlarla doğrudan iletişim kurmaktan mahrum oluşunun, ailenin tam ortasında tekdüze sürdürdüğü yaşamla birleşmesiyle, aklının mecburen

karıştığını anladı, çünkü odasının boşaltılmasını ciddi bir şekilde arzuladığını kendisine başka türlü açıklayamıyordu. Aileye ait eski mobilyalarla sıcak ve rahat bir şekilde donatılmış odanın, tabii hiç rahatsız edilmeksizin her tarafa sürünebileceği, ancak aynı zamanda insani geçmişinin hafızasından hızla silineceği bir mağaraya dönüştürülmesini gerçekten istiyor muydu? Ve şimdi geçmişini unutmak üzereydi ki, annesinin uzun zamandan beri duymadığı sesi onu kendine getirmişti. Hiçbir şey kaldırılmayacaktı, her şey olduğu gibi kalmak zorundaydı, kendisini mobilyaların olumlu etkisinden mahrum bırakmazdı; şayet mobilyalar o anlamsız sürünmesini engelliyorsa, burada bir kayıp değil, büyük bir yarar söz konusuydu.

Fakat maalesef kız kardeşi farklı görüşteydi; Gregor'un meselelerinin görüşülmesinde anne ve babasına karşı uzman olarak ortaya çıkmayı âdet haline getirmişti ve bu tavrında da pek haksız sayılmazdı; nitekim şimdi de annesinin tavsiyesine karşı, yalnızca ilk başta düşündüğü gibi sandık ve yazı masasının değil, vazgeçilmez gördüğü kanepenin haricinde odadaki tüm mobilyaların dışarıya çıkartılmasında ısrar ediyordu. Bu talepte ısrarcı olmasının nedeni elbette yalnızca çocuksu inadı ve son zamanlarda hiç beklenmedik bir şekilde ve zorlukla edindiği özgüven değildi; Gregor'un sürünmek için çok yere ihtiyacı olduğunu, buna karşın mobilyaları görüldüğü kadarıyla hiç kullanmadığını gerçekten gözlemlemişti.

Fakat belki onun yaşlarındaki kızlara özgü olan ve her fırsatta kendisini göstermek isteyen coşkulu hava

da bir rol oynuyor, Grete böylece Gregor için daha fazla hizmette bulunabilmek üzere onun durumunu daha ürkütücü bir şekle sokmaya çabalıyordu. Çünkü Gregor'un boş duvarlara hâkim olduğu bir mekâna girmeye, herhalde Grete'den başka hiç kimse cesaret edemeyecekti. Grete kararında ısrar etti, odada huzursuz olup güvenini kaybeden annesi çok geçmeden sustu ve mobilyaların odadan çıkartılmasında Grete'ye elinden geldiğince yardım etmeye başladı. Gregor sandıktan vazgeçebilirdi ama yazı masası mutlaka kalmalıydı. Kadınlar oflaya puflaya itekledikleri sandıkla birlikte odadan çıkmışlardı ki, Gregor nasıl dikkatle ve kimseyi incitmeden müdahale edebileceğine bakmak için, başını kanepenin altından çıkardı. Fakat Grete yan odada sandığı kucaklamış bir vaziyette, yerinden kımıldatmayı başaramadan sağa sola sallarken, ne yazık ki, odaya ilk önce annesi geri döndü. Gregor'un görüntüsüne alışık değildi, çok telaşlanabilirdi; Gregor korku içerisinde geri geri yürüyerek kanepenin diğer ucuna gitti ama bu arada çarşafın ön tarafta biraz yerinden oynamasını engelleyemedi. Bu küçük kayma, annesinin dikkatini çekmeye yetti. Annesi duraksadı, bir anlığına öylece kalakaldı ve sonra Grete'nin yanına döndü.

Gregor, kendisine sürekli olağanüstü bir şey olmadığını ve yalnızca birkaç mobilyanın yerinin değiştirildiğini telkin etmesine rağmen, çok geçmeden kadınların hiç durmadan odaya girip çıkmalarının, birbirlerine seslenmelerinin, mobilyaların yerde çıkardıkları sürtünme seslerinin, üstüne çöken bir curcuna etkisi yaptığını ve başıyla bacaklarını ne kadar kendisine çekip vücudunu yere bastırırsa bas-

tırsın tüm bunlara daha fazla dayanamayacağını kabul etmek zorunda kaldı. Odasını boşaltıyorlar, sevdiği her şeyi elinden alıyorlardı; içinde kıl testeresi ve diğer el aletlerinin bulunduğu sandığı dışarıya taşımışlardı bile; şimdi ise, başında ticaret akademisi öğrencisi, meslek okulu öğrencisi ve hatta ilkokul öğrencisi olarak oturduğu ve bacakları yere sıkı sıkıya gömülü olan yazı masasını zeminden söküyorlardı. Yorgunluktan suskunlaşıp yalnızca ağır adımlarının sesi duyulduğu için, neredeyse varlıklarını bile unuttuğu bu iki kadının iyi niyetini test etmek için fazla vakti kalmamıştı.

Böylece Gregor, kadınlar tam yan odada biraz soluk almak için yazı masasına dayanmış dururken, bulunduğu yerden çıktı, ilk önce neyi kurtarması gerektiğini bilemediği için dört kere yönünü değiştirdi, başka hiçbir şey kalmamış olan duvarda kürklere bürünmüş kadının resmini gördü, alelacele oraya tırmandı ve tutunmasını sağlayıp sıcak karnını serinleten cama iyice yapıştı. En azından, üstünü tümüyle örttüğü bu resmi artık kesinlikle kimse alıp götüremeyecekti. Kadınların odaya geri dönüşünü izlemek için, başını oturma odasının kapısına doğru çevirdi.

Grete ile annesi molayı uzatmayıp geri döndü; Grete kolunu annesinin beline dolamıştı ve onu neredeyse taşıyordu. “Şimdi neyi alıyoruz?” dedi Grete ve etrafına baktı. Tam o anda duvardaki Gregor ile göz göze geldi. Muhtemelen yalnızca annesi de orada olduğu için kendisine hâkim olmayı başardı, annesini çevreye bakmaktan alıkoymak için yüzünü ona doğru çevirdi ve telaş içerisinde titreyerek de olsa

“Gel, oturma odasına dönsek daha iyi olmaz mı?” dedi. Gregor kız kardeşinin amacını anladı, annesini güvenli bir yere götürmek, daha sonra da Gregor’u duvardan kovmak istiyordu. Bunu yapmayı elbette deneyebilirdi. Gregor resminin üzerinde oturuyordu ve onu kimseye vermeyecek, gerekirse Grete’nin yüzüne atlayacaktı.

Fakat Grete’nin sözleri annesini daha da huzursuz yapmıştı, yana çekildi, çiçekli duvar kâğıdının üzerindeki devasa kahverengi lekeyi gördü, gördüğü lekenin Gregor olduğunu aslında daha anlamadan haykırırcasına sert bir sesle “Tanrım! Ah, Tanrım!” diye bağırdı ve her şeyden vazgeçiyormuş gibi kollarını açarak kanepenin üzerine düşüp hareketsiz kaldı. Kız kardeşi yumruğunu kaldırarak sert bir bakışla “Hey, Gregor!” diye seslendi. Grete’nin dönüşümden beri Gregor’a söylediği ilk kelimelerdi bunlar. Annesini tekrar kendine getirmek için bir esans almak üzere yan odaya koştu; Gregor da yardım etmek istiyordu, resmi kurtarmaya hâlâ zaman vardı; fakat cama yapışmış olan Gregor kurtulabilmek için bütün gücünü kullanmak zorunda kaldı; sanki kız kardeşine eskiden olduğu gibi bir tavsiyede bulunabilecekmiş gibi o da yan odaya koştu, fakat hiçbir şey yapmadan Grete’nin arkasında beklemek zorunda kaldı; Grete eliyle şişeleri karıştırdıktan sonra yüzünü dönünce korkuya kapıldı ve şişelerden biri yere düşüp kırıldı; bir cam kırığı Gregor’un yüzünü kesti ve yakıcı bir ilaç üstüne geldi; Grete hiç oyalanmadan taşıyabildiği kadar şişeyi alıp içeriye, annesine koştu ve bu arada kapıyı ayağıyla çarparak kapadı. Gregor belki de kendisinin suçuyla ölüm

tehlikesi yaşıyan annesinden şimdi artık ayrıydı; annesinin yanında kalmak zorunda olan kız kardeşini kaçırmak istemiyorsa kapıyı açmaması gerekiyordu; beklemekten başka bir şey yapamazdı; sonra kendi kendisini suçlayarak endişeler içerisinde sürünmeye başladı; duvarlar, mobilyalar, tavan, her yere tırmandı ve sonunda tüm oda; etrafında dönerken çaresizlik içinde tam ortada duran büyük masanın üzerine düştü.

Aradan kısa bir süre geçti, Gregor bitkin bir vaziyette öylece yatıyordu, etraf tümüyle sessizdi ve bu belki de iyi bir işaretti. O anda zil çaldı. Hizmetçi kız elbette kendisini mutfağa kilitlemişti ve bu nedenle Grete kapıyı açmaya gitmek zorunda kaldı. Babası gelmişti. İlk söylediği şey “Ne oldu?” oldu. Grete’nin hali muhtemelen her şeyi açığa vurmuştu. Grete boğuk bir sesle “Annem bayılmıştı ama şimdi yine iyi. Gregor kaçtı” diye yanıtladı, boğuk sesinden yüzünü babasının göğsüne yaslamış olduğu anlaşılıyordu. “Böyle bir şey olmasını bekliyordum” dedi babası, “zaten bunu size hep söyledim ama siz kadınlar dinlemek istemiyorsunuz.”

Gregor, babasının Grete’nin kısa sözlerle verdiği haberi yanlış yorumladığını ve Gregor’un zora başvurmak suretiyle bir kusur işlediğini sandığını anladı. Bu nedenle onu şimdi yumuşatmaya çalışmak zorundaydı, çünkü durumu açıklamak için ne zamanı ne de imkânı vardı. Böylece babasının holden çıkar çıkmaz, onun yalnızca odasına geri dönmek niyetinde olduğunu, zorla geriye sürülmesinin gerekli olmadığını ve kapı açılır açılmaz içeriye kaçacağını anlaması için odasının önüne koşup kapıya yapıştı.

Fakat babası böylesi incelikleri fark edebilecek durumda değildi. Oturma odasına adımını atar atmaz, hem öfke hem de hoşnutluk içeren bir ses tonuyla “Ah!” diye bağırdı. Gregor başını kapıdan geriye çekti ve babasına doğru doğrulttu. Babasını şimdi orada öyle durduğu haliyle tahayyül etmemişti; aslında son zamanlarda, odanın içinde sürünme sevdasından, evin diğer odalarında olan bitenle eskisi gibi ilgilenmeyi ihmal etmişti ve yeni koşullarla karşılaşmaya hazır olması gerekiyordu. Ama her şeye, evet, her şeye rağmen bu adam hâlâ onun babası mıydı? Eskiden Gregor bir iş seyahatine çıkarken yatağında yorgun argın gizlenen, akşamları geri döndüğünde onu yastıklı koltuğunda geceliğiyle karşılayan, ayağa kalkmaya gücü olmayıp sevincini ifade etmek için yalnızca kollarını kaldırabilen, yılda yalnızca birkaç kez yapılabilen Pazar günü gezintilerinde ve en önemli bayramlarda, zaten yavaş yürüyen Gregor ile annesinin arasında eski paltosuna sarılı vaziyette ve bastonuna dayanarak onlardan da daha yavaş ilerleyebilen ve bir şey söylemek istediğinde durup yanındaki refakatçileri etrafına toplayan adam karşısındaki adam mıydı?

Oysa şimdi, bankaların kapı görevlilerinin giyindiği türden altın düğmeli, dar mavi üniformasının içinde dimdik duruyor, ceketinin yüksek ve kolalı yakasının üstünde katmerli çenesi görülüyor, kalın kaşlarının altındaki siyah gözleri etrafı zinde ve dikkatli bakışlarla süzüyordu; normalde dağınık duran beyaz saçları büyük bir özenle yandan ayrılıp öbür tarafa doğru taranmıştı. Üzerinde altınrenginde bir amblem –muhtemelen bir bankanın amblemi– bulunan

kasketini yüksek bir kavisle tüm oda boyunca kane-
penin üzerine fırlattı ve üniformasının uzun ceketi-
nin eteğini geriye atıp ellerini pantolonunun ceplerine
sokarak sinirli bir yüz ifadesiyle Gregor'a yaklaşmaya
başladı.

Herhalde kendisi de ne yapmak istediğini bilmi-
yordu; yine de adım atarken ayaklarını alışılmamış
ölçüde yukarı kaldırıyor, Gregor babasının çizme-
lerinin tabanlarının devasa büyüklüğüne şaşırdı.
Fakat buna takılıp kalmadı, ne de olsa yeni hayatının
daha ilk gününden beri babasının kendisine karşı
sert bir tavır takınılması gerektiği düşüncesinde ol-
duğunu biliyordu. Böylece babasının önünde yürü-
meye başladı, babası durunca o da duruyor, babası
kıpırdayınca hızla ilerlemeye başlıyordu. Bu şekilde,
önemli herhangi bir şey olmadan odanın içinde bir-
kaç tur attılar; hatta yavaş yürüdükleri için bir takip
görüntüsü bile yoktu. Bu nedenle Gregor en azından
şimdilik yerde kaldı, çünkü duvarlara veya tavana
kaçmasını, babasının özel bir düşmanca tutum ola-
rak göreceğinden korkuyordu. Ancak Gregor bu yü-
rüyüşe bile uzun bir süre dayanamayacağını biliyordu,
çünkü babasının attığı tek bir adıma karşılık çok sa-
yıda hareket yapmak zorunda kalıyordu. Eski haya-
tında da pek güvenilir bir ciğere sahip olmadığı gibi,
şimdi de nefes darlığı çekmeye başlamıştı. Böylece
gözlerini bile zar zor açık tutabilir bir vaziyette tüm
gücünü toplayıp yalpalayarak yürürken, o donuk ruh
hali içerisinde yürümenin haricinde bir kurtuluş ak-
lına gelmiyordu; girintili çıkıntılı ve sivri uçlu oyma-
larla bezenmiş mobilyaların önünü kestiği duvarlara
tırmanabileceğini neredeyse unutmuştu; tam o anda

yanından yavaşça bir şey uçup yere düştü ve önünde yuvarlanmaya başladı. Bir elmaydı bu; hemen arkadan ikincisi geldi; Gregor korkudan durdu; devam etmesinin bir anlamı olmazdı, çünkü babası onu bombardımana tutmaya karar vermişti.

Sofra takımı dolabının üzerindeki meyve kâsesinden ceplerini doldurmuştu ve şimdi elmaları nişan almadan ardı ardına fırlatıyordu. Küçük kırmızı elmalar elektrik yüklüymüşçesine yerde yuvarlanıyor ve birbirlerine çarpıyorlardı. Yavaş atılan bir tanesi Gregor'un sırtına geldi, fakat bir zarar vermeden yere düştü. Hemen akabinde atılan başka bir elma ise kelimenin tam anlamıyla Gregor'un sırtına saplandı; Gregor, sanki yerini değiştirebilirse sırtında hissettiği inanılmaz acı geçecekmişçesine sürüklenerek ilerlemeye çalıştı, fakat yerinden kıpırdayamayıp felce uğramış gibi yığılıp kaldı. Son anda gözünün ucuyla odasının kapısının hızla açıldığını ve annesinin, çığlıklar atan kızının önünde odadan fırladığını gördü; üstünde yalnızca bir gömlek vardı, çünkü kız kardeşi baygın halinde daha rahat nefes alabilmesini sağlamak için üstündekileri çıkarmıştı. Sonra annesi kocasına doğru koşarken, vücuduna sarılan etekler yere düştü ve ayağı bunlara takılıp tökezledi; sonunda ona ulaşip kucakladı ve kocasıyla bir bütün haline geldi. Ellerini kocasının kafasının arkasında kavuşturmuş bir vaziyette ondan Gregor'un hayatını bağışlamasını isterken, Gregor'un görüş gücü kayboldu.

dönüşüm

bölüm

119

Gregor'un iyileşmesi bir aydan fazla süren ağır yarası –kimse almaya cesaret edemediği için elma gözle görülür bir anı olarak etin içinde kalmıştı– babasına bile, Gregor'un şu andaki üzüntü verici ve iğrenç görüntüsüne rağmen, ailenin bir üyesi olduğunu, ona bir düşman gibi davranılmaması, tam tersine tiksinti hissinin ailevi yükümlülükler gereğince bastırılıp katlanılması, yalnızca katlanılması gerektiğini hatırlatmıştı. Ve Gregor yarası nedeniyle istediği gibi hareket etme yeteneğini muhtemelen ebediyen yitirmiş olsa –yukarılarda yürümesi bundan böyle tahayyül dahi edilemezdi– ve odasının bir yanından öbür yanına geçmek için yaşlı bir emekli gibi uzun bir süreye ihtiyaç duysa bile, durumunun bu kötüleşmesini kendince fazlasıyla telafi etmişti, çünkü artık akşama doğru, Gregor'un birkaç saat önceden keskin bakışlarla gözetlediği oturma odasının kapısı açılıyor ve Gregor'un oturma odasından görünmeksizin odasının karanlık ortamının içerisinde tüm aileyi aydınlık masada oturmuş bir halde birbirleriyle yaptıkları



konuşmaları dinlemesine, ortaklaşa, yani eskisinden tamamen farklı bir şekilde izin veriliyordu.

Tabii bu konuşmalar, Gregor'un küçük otel odalarında yorgun argın ıslak yatak takımlarının içine uzanınca özlemini duyduğu o eski zamanların coşkulu konuşmaları değildi. Çoğu zaman herkes suskun kalıyordu. Babası akşam yemeğinin üstünden çok geçmeden koltuğunda uyuyakalıyor, annesi ve kız kardeşi birbirlerini sessiz olunması için uyarıyor, annesi ışığın altına eğilmiş bir vaziyette bir moda mağazası için iç çamaşırı dikeyor, satıcı olarak bir işe girmiş olan kız kardeşi ise, belki daha sonra daha iyi bir göreve geçebilmek için stenografi ve Fransızca öğreniyordu. Babası arada sırada uyanıyor, uyuduğunun farkında değilmişçesine karısına "Bugün ne kadar çok dikiş diktin" diyor ve karısıyla kızı birbirine yorgun bir ifadeyle gülümserken hemen tekrar uyuyakalıyordu.

Babası bir tür inatçılıkla, evde kapı görevlisi üniformasını üzerinden çıkarmayı reddediyor ve robdöşambri elbise askısında hiçbir işe yaramadan sallanırken, sanki her zaman göreve hazırmış ve evde de amirinin buyruğunu bekliyormuş gibi tamamen giyinik bir vaziyette koltuğunda uyukluyordu. Bunun bir sonucu olarak, daha en baştan beri pek de yeni olmayan üniforma, karısının ve kızının gösterdiği tüm itinaya rağmen temiz olma özelliğini yitirmişti ve Gregor akşamlar boyunca, yaşlı adamın, içinde son derece rahatsız da olsa huzurla uyuduğu bu her yeri lekeli, altın düğmeleri ise her zaman parlatılmış üniformayı seyrediyordu.

Saat onu çalar çalmaz, annesi babasını sessizce uyandırıyor ve sonra da yatağa gitmeye ikna etmeye

çalışıyordu, burada koltuğun üzerinde doğru dürüst bir uyku mümkün değildi ve saat altıda işbaşı yapan babasının iyi bir uykuya çok ihtiyacı vardı. Fakat bankanın kapı görevlisi olduğundan beri inatçılığı tutan babası, sürekli uyuyakalmasına rağmen masa başında kalmakta ısrar ediyor ve sonunda koltuğu yatakla değiştirmeye büyük bir zorlukla ikna edilebiliyordu. Annesi ve kız kardeşi onu hangi küçük uyarılarla yönlendirmeye çalışırsa çalışsın, babası on beş dakika boyunca başını sallıyor, gözlerini kapalı tutuyor ve yerinden kalkmıyordu. Annesi kolunu çekıştırıp kulağına güzel şeyler söylüyor, kız kardeşi annesine yardım etmek üzere işini bırakıyor, fakat babası hiçbir şeye kulak asmıyor, koltuğuna daha da gömülüyordu. Ancak kadınlar onu koltuk altlarından kavrayınca gözlerini aralıyor, bir anneye bir kız kardeşe bakıyor ve genelde “Ne hayat ama. Yaşlılığımın huzur dolu günleri bunlar” diyordu. Sonra iki kadına dayanarak, sanki kendisi için en büyük yük bizzat kendisiymiş gibi zorlukla doğruluyor, kadınların onu kapıya kadar götürmesine izin veriyor, kapıda onları bırakıyor ve yoluna kendi başına devam ediyordu; bu arada babasının arkasından koşup onu yardıma devam etmek için, annesi dikiş takımını, kız kardeşi ise dolmakalemini alelacele ellerinden atıyorlardı.

Bu aşırı yorgun ve tükenmiş ailede Gregor ile zorunlu olandan fazla ilgilenmek için kimin vakti olabilirdi? Evin masrafları giderek kısıtlandı, hizmetçi kız işten çıkartıldı, beyaz saçları başının etrafında uçuşan kemikli, dev gibi bir hizmetçi en zor işleri görmek üzere sabah ve akşamları gelmeye başladı; geriye kalan işleri bir sürü dikiş işinin yanı sıra, an-

nesi yapıyordu. Gregor'un bir akşam, elde edilen satış bedellerinin bahis konusu olduğu konuşmalardan öğrendiği üzere, aileye ait olan ve annesiyle kız kardeşinin eğlence ve kutlamalarda mutlulukla taktığı bazı mücevherler bile satıldı. Fakat en büyük yakıma hep mevcut koşullar için çok büyük olan bu evden taşınılmasının, Gregor'un nasıl götürüleceğinin bilinmemesi nedeniyle mümkün görünmemesiydi. Ancak Gregor taşınmayı yalnızca kendi durumunun engellemediğini biliyordu, çünkü hava delikli bir sandıkla bu nakliye pekâlâ yapılabilirdi; aslında aileyi evi değiştirmekten alıkoyan şey daha ziyade yaşanan çaresizlik ve aileye, akraba ve tanıdık çevresinde hiç kimsenin başına gelmeyen bir bahtsızlığın reva görülüş olmasıydı.

Hayatın yoksullara şart koştuğu her şeyi son radesine kadar yerine getirdiler; babası küçük banka memurlarının kahvaltısını getiriyor, annesi yabancı insanların iç çamaşırı için kendisini heba ediyor, kız kardeşi müşterilerin buyrukları doğrultusunda tezgâhın arkasında öteye beriye koşturuyor, fakat ailenin gücü daha fazlasına yetmiyordu. Ve annesiyle kız kardeşi babasını yatağa götürüp geri döndükten sonra işlerini bırakıp baş başa verdiğinde, annesi Gregor'un odasını gösterip "Oranın kapısını kapat, Grete!" dediğinde ve yan odada kadınların gözyaşları birbirine karışırken veya her ikisi de gözyaşı dökmeksizin masaya bakarken Gregor yine karanlığın içinde kaldığında, sırtındaki yarası sanki yeni açılmışçasına acımaya başlıyordu.

Gregor gece ve gündüzleri neredeyse tümüyle uykusuz geçiyordu. Bazen kapının bir sonraki açılı-

şında ailenin meselelerini aynı eskiden olduğu gibi tekrar eline almayı aklından geçiriyordu. Düşüncele-
rine uzun bir aradan sonra yine patron ve müdür,
memur ve stajyerler, kıt anlayışlı hademe, başka fir-
malarda çalışan iki-üç arkadaşı, küçük ve hoş bir anı
olarak taşradaki bir otelin oda hizmetçisi, bir şapka
dükkânında çalışan ve Gregor'un ciddi ama fazla
yavaş bir şekilde kur yaptığı kasiyer kız girip çıkmaya
başlamıştı; bunların hepsi başka yabancılarla veya
çoktan unuttuğu kişilerle birlikte ortaya çıkıyor, fakat
Gregor'a ve aileye yardım etmek şöyle dursun, tama-
men ulaşılmaz kalıyorlardı ve yok olduklarında Gre-
gor seviniyordu.

Ancak daha sonra girdiği ruh hali, ailesi için duy-
duğu endişeleri yok ediyor, yalnızca kendisine kötü
bakıldığını düşündüğü için öfkeleniyordu; canının
ne gibi yiyecekleri çektiğine dair hiçbir fikri olmasa
da, açlık hissetmemesine rağmen kilere girip istedi-
ğini almak için planlar kuruyordu. Kız kardeşi sa-
bahları ve öğlenleri dükkâna gitmeden önce
Gregor'un önüne, beğenip beğenmeyeceğine hiç kafa
yormadan herhangi bir yiyecek koyuyor ve akşamları
yiyeceğin tadına bakılıp bakılmadığını veya çoğun-
lukla olduğu gibi hiç dokunulmamasını umursama-
dan hepsini dışarıya süpürüyordu. Artık hep akşam
saatleri yaptığı oda temizliği ise bundan hızlı yapıla-
mazdı. Kirden oluşan şeritler duvarlarda uzanıyor,
ötede beride toz ve çöp yumakları duruyordu. Gre-
gor, ilk zamanlar kız kardeşi içeriye girince, bir an-
lamda sitemini dile getirmek üzere özellikle çok kirli
köşelere gidip duruyordu. Fakat orada haftalarca
beklese bile, kız kardeşinin düzeleceği yoktu; aslında

kız kardeşi de kiri görüyordu, fakat her şeyi olduğu gibi bırakmaya karar vermişti.

Oysa öbür yandan, Gregor'un odasının yalnızca kendisi tarafından toplanmasına, kendisinde yeni ortaya çıkan ve aileyi de etkisine alan bir duyarlılıkla sahip çıkıyordu. Annesi bir seferinde Gregor'un odasını, birkaç kova su gerektiren ve Gregor'un aşırı nemden olumsuz etkilenip kanepenin üzerinde küskün ve hareketsiz bir şekilde yatmasına neden olan kapsamlı bir temizliğe tabi tutmuş, fakat bu yaptığı-
nın cezasını çekmişti. Kız kardeşi akşam Gregor'un odasındaki değişikliği fark eder etmez, son derece hakarete uğramış bir tavırla oturma odasına koşmuş ve annesinin rica edencesine havaya kaldırdığı elleri-
ne rağmen bir ağlama krizine tutulmuştu; annesi ve uykudan uyanan babası ilkin şaşkınlık ve çaresizlik içerisinde bakakalmışlar, sonra onlar da hareketlenmeye başlamışlardı. Babası sağ tarafındaki karısına, temizliği kızına bırakmadığı için kızıyor, sol tarafındaki kızına ise bağırarak Gregor'un odasını bir daha temizlemeyi yasaklıyordu; bu arada annesi, kızgınlıktan kendisini kaybeden kocasını yatak odasına götürmeye çalışıyor, kız kardeşi hıçkırıklar içerisinde küçük yumruklarıyla masayı dövüyor ve Gregor kimsenin aklına kapıyı kapatmak ve onu bu manzara ve gürültüden kurtarmak gelmediği için öfkeyle tıslıyordu.

Fakat kız kardeşi çalışmaktan bitkin düşüp Gregor'a eskisi gibi bakmaktan bıksa bile, yerine annesinin geçmesi ve Gregor'un ihmal edilmesi gerekmezdi. Çünkü artık evde bir hizmetçi kadın vardı. Uzun hayatında güçlü kemik yapısının yardımıyla en büyük

zorlukların bile üstesinden gelmiş gibi görünen bu yaşlı dul, aslında Gregor'dan tiksiniyordu. Bir seferinde herhangi bir şekilde merak göstermeksizin tesadüfen Gregor'un odasının kapısını açmış ve kovalanmadığı halde şaşırıp panikleyen ve sağa sola koşturmaya başlayan Gregor'un görüntüsü karşısında ellerini önünde kavuşturmuş ve şaşkınlık içinde durmuştu. O günden beri sabahları ve akşamları, kapıyı kısaca biraz aralayarak Gregor'a bakmayı ihmal etmiyordu. Başlangıçta onu "Gelsene buraya, yaşlı bokböceği!" veya "Şu yaşlı bokböceğine bakın hele!" gibi muhtemelen dostane bulduğu seslenmelerle kendisine çağırıyordu. Gregor bunlara hiçbir cevap vermiyor, sanki kapı hiç açılmamış gibi yerinde hareketsiz kalıyordu. Keşke bu hizmetçinin Gregor'u keyfine göre rahatsız etmesine izin vermek yerine, odasını her gün temizlemesi emredilseydi. Bir gün sabahın erken saatlerinde –belki de ilkbaharın ilk işaretlerini veren yoğun bir yağmur pencerelere vurmaktaydı– hizmetçi kadın gelip her zamanki konuşmalarına başladığında, Gregor o denli sinirlendi ki, ağır ve güçlkle de olsa, sanki saldıracakmış gibi hizmetçi kadına yöneldi. Fakat hizmetçi kadın korkmak yerine, kapının yanında duran bir sandalyeyi alıp havaya kaldırdı ve orada ağzı ardına kadar açık bir vaziyette duruşuna bakılacak olursa, elindeki sandalyeyi Gregor'un sırtına indirmeden ağzını kapatmak niyetinde değildi. Gregor tekrar öbür tarafa dönünce "Demek daha fazla yaklaşmayacaksın?" diye sordu ve elindeki sandalyeyi tekrar yerine koydu.

Gregor artık neredeyse hiçbir şey yemiyordu. Yalnızca hazırlanan yiyeceğin yanından tesadüfen ge-

çerse, laf olsun diye ağzına bir lokma alıyor, lokmayı saatlerce ağzında tutuyor ve sonra çoğu zaman tekrar tükürüyordu. İlk zamanlar onu yemekten uzak tutan şeyin, odasının durumuna duyduğu üzüntü olduğunu sandı, fakat odasındaki değişikliklere çok kısa bir sürede alışmıştı. Koyulacak başka bir yer bulunamayan eşyaların bu odaya getirilmesi âdet haline gelmişti ve evin bir odası üç beye kiralandığı için, bu eşyalardan çok miktarda vardı. Gregor'un bir seferinde kapı aralığından saptadığı üzere her üçü de sakallı olan bu ciddi beyler düzene çok önem veriyordu, hem de yalnızca kendi odalarında değil, tüm evde ve özellikle de mutfakta; madem burada kiracılardı, her şey düzen içerisinde olmalıydı. İşe yaramayan veya kirli eşyalara tahammülleri yoktu. Ayrıca beraberlerinde büyük ölçüde kendi eşyalarını da getirmişlerdi. Bu nedenle, satılık olmamakla birlikte, atılmak da istenmeyen birçok eşya fazlalık haline gelmişti. Bunların hepsi Gregor'un odasının yolunu tuttu. Aralarında mutfaktan gelen fırın küllüğüyle çöp kutusu da vardı. Sürekli acele içerisinde olan hizmetçi kadın, o anda gereksiz bulduğu her şeyi Gregor'un odasına atıyor, neyse ki Gregor yalnızca söz konusu eşyayı ve onu tutan eli görüyordu. Hizmetçi kadın belki zaman ve fırsat bulunca eşyaları odadan tekrar almak veya hepsini bir arada ve bir seferde evden dışarıya atmak niyetindeydi, fakat eşyalar gerçekte, şayet Gregor aralarında sürünüp yerlerini değiştirmezse, ilk koyuldukları yerde kalıyorlardı; Gregor başlangıçta eşyaların arasında, odada hiç boş yer kalmadığı için mecburen sürünüyordu, fakat sonraları bundan, böylesi gezintilerin akabinde çok yorgun ve üzgün

olmasına ve saatlerce hiç kıpırdamadan yatmasına karşın, giderek keyif almaya başladı.

Kiracılar akşam yemeklerini bazen evde ortak oturma odasında yedikleri için, oturma odasının kapısı bazı akşamlar kapalı kalıyor, fakat Gregor kapının açılmasından kolayca feragat ediyordu; zaten daha önceleri de kapının açık olduğu bazı akşamlar bu durumdan yararlanmamış ve aileden hiç kimse fark etmeden odasının en karanlık köşesinde yatmıştı. Ancak hizmetçi kadın bir seferinde oturma odasına bakan kapıyı biraz aralık bırakmış ve kapı kiracılar akşam gelip ışığı yaktıklarında da açık kalmıştı. Kiracılar masada, eskiden babasının, annesinin ve Gregor'un yemek yediği baş tarafa oturup peçetelerini açtı ve çatal ve bıçaklarını eline aldı. Kapıda derhal, elinde bir kâse dolusu etle annesi ve hemen arkasından bir kâse dolusu üst üste yığılmış patatesle kız kardeşi belirdi. Yemeklerden buhar çıkıyordu. Kiracılar, yemekleri kontrol etmek istercesine, önlerine koyulan kâselerin üzerine eğildi ve sahiden de ortada oturan ve görünüşe göre diğer ikisinin otorite olarak kabul ettiği kiracı, etin iyi pişip pişmediğini ve ıcabında mutfağa geri gönderilip gönderilmeyeceğini belirlemek üzere etten bir parça kesti. Sonuçtan tatmin olmuştu; olan biteni dikkatle seyreden annesi ve kız kardeşi derin bir nefes alarak gülümsemeye başladı.

Ailenin kendisi, yemeğini mutfakta yiyordu. Babası yine de, mutfağa geçmeden önce oturma odasına geliyor ve kasketi elinde olmak üzere eğilerek masanın etrafında bir tur atıyordu. Kiracıların hepsi ayağa kalkıyor ve sakallarının içinden bir şeyler mı-

rıldanıyorlardı. Sonra yalnız kalınca, tek kelime bile konuşmaksızın yemeklerini yiyorlardı. Yemekten gelen tüm seslerin arasından, çiğneyen dişlerin çıkardığı seslerin ayırt edilebilmesi Gregor'a tuhaf geliyor ve Gregor bununla kendisine, yemek yemek için dişlere gerek olduğunun ve en güzel dişsiz damaklarla bile hiçbir şey yapılamayacağının gösterilmek istendiğini düşünüyordu. "Aslında benim de iştahım yerinde" diyordu Gregor kendisine kaygıyla, "fakat bunları istemiyorum. Bu kiracılar ne kadar iyi besleniyorlar, ben ise ölüyorum!"

Gregor tüm bu zaman boyunca keman sesi duyduğunu hatırlamıyordu ama tam da bu akşam mutfaktan keman sesi geldi. Kiracılar yemeklerini bitirmişlerdi, ortada oturan bir gazete çıkarmış ve diğer ikisine birer sayfa vermişti; şimdi ise geriye yaslanmış bir vaziyette gazete okuyor ve sigara içiyorlardı. Keman sesi gelmeye başlayınca pürdikkat kesildiler, doğruldular ve ayaklarının ucunda holün kapısına gidip orada yan yana durdular. Mutfaktan fark edilmiş olmalıydı, çünkü babası "Keman sesi beyefendileri rahatsız mı etti? Öyleyse hemen kesebiliriz" diye seslendi. "Tam tersine" dedi ortada oturan kiracı, "burası çok daha rahat ve konforlu, küçük hanım bizim yanımıza gelip burada çalmak istemez mi?" "Tabii" dedi babası, sanki kemanı kendisi çalıyormuş gibi. Beyefendiler odaya geri dönüp beklemeye başladılar. Çok geçmeden babası elinde nota sehпасı, annesi nota defteri ve kız kardeşi kemanla içeriye girdi. Kız kardeşi sakın hareketlerle her şeyi hazırlamaya başladı; daha önce hiç kimseye oda kiralamamış olan ve bu nedenle kiracılara gös-

terdikleri nezaketi abartan annesiyle babası kendi koltuklarına oturmaya cesaret edemedi; babası sağ elini, düğmeleri kapalı parlak üniformasının ceketi- nin iki düğmesinin arasına sokmuş bir vaziyette ka- pıya yaslandı; annesi ise beyefendilerden biri tarafından sunulan koltuğa oturdu, koltuk tesadü- fen biraz öteye çekilmiş olduğu için, annesi kıyıda köşede bir yerde kaldı.

Kız kardeşi çalmaya başladı; annesiyle babası bu- lundukları yerden kızlarının ellerinin hareketini dik- katle izliyordu. Keman sesinin cezbediği Gregor biraz daha ilerlemeye cesaret etmişti ve başı daha şimdiden oturma odasının içindeydi. Son zamanlar- da başkalarını dikkate almamasına pek şaşırmıyor- du, eskiden ise başkalarına saygı gösterdiği için gururlanırdı. Oysa şimdi kendisini gizlemek için daha çok sebebi vardı, çünkü odasının her yanını kaplamış olan ve en ufak hareketinde havaya kalkan toz nedeniyle üstü başı toz içerisindeydi; sırtına ve yan taraflarına ip, saç ve yemek artıkları yapışmıştı; çevresindeki her şeye karşı ortaya koyduğu umursa- mazlık o denli büyüktü ki, eskiden günde birkaç kez yaptığı gibi sırtüstü yatıp sırtını haliye sürtmeye gerek görmüyordu. Bu durumuna rağmen oturma odasının tertemiz zemininde bir parça ilerlemekten çekinmedi.

Ancak hiç kimse onu fark etmedi. Aile tümüyle keman sesine yoğunlaşmıştı; ilkin elleri pantolonla- rının ceplerinde olmak üzere notaları görebilecek ve haliyle kız kardeşini rahatsız edecek bir mesafede nota sehpasının arkasına dikilen kiracılar, babasının da endişeyle izlediği gibi çok geçmeden başlarını ön-

lerine eğerek ve yavaşça fısıldaşarak pencereye geri çekilip orada kaldılar. Görüldüğü kadarıyla kiracılar, güzel ve eğlenceli bir keman konseri dinleyecekleri beklentilerinde hayal kırıklığına uğramışlar ve gösteriden sıkılmışlardı, yalnızca nezaketen ses çıkarmıyorlardı. Özellikle puolarının dumanını ağız ve burunlarından havaya üflemeleri asabi olduklarını gösteriyordu. Oysa kız kardeşi o kadar güzel çalışıyordu ki. Başını yana eğmişti ve bakışları dikkatle ve kederle nota satırlarını izliyordu. Gregor bir parça daha öne doğru süründü ve kız kardeşinin bir ihtimal bakışını yakalamak üzere başını zemine yaklaştırdı. Müzikten bu denli duygulanmasına karşın, yine de bir hayvan mıydı o? Tanımadığı ama özlemine çektiği o yiyeceğe giden yol önünde açılıyormuş gibi hissetti. Kız kardeşine kadar ilerlemeye, eteğini çekiştirmeye ve gelip odasında çalması gerektiğini, çünkü burada kimsenin müziği kendisi kadar takdir edemeyeceğini göstermeye kararlıydı. Kız kardeşini bundan böyle odadan dışarıya bırakmayacaktı, en azından yaşadığı sürece; korkunç görünüşü ilk defa işine yarayacak, odasının bütün kapılarını aynı anda savunup saldırıganlara tıslayarak karşı koyacaktı; fakat kız kardeşi zorla değil, gönüllü olarak yanında kalacaktı; kanepeye Gregor'un yanında oturacak, kulağını ona, aşağıya doğru yöneltecek ve sonra Gregor kız kardeşine, onu konservatuvara göndermeyi kafasına koyduğunu ve şayet bu felaket meydana gelmeseydi, bunu hiçbir itiraza aldırmadan geçen Noel –Noel herhalde geçmiş olmalıydı?– herkese açıklamış olacağını söyleyecekti. Bu sözlerden sonra kız kardeşi duygu dolu gözyaşlarına boğulacak ve Gregor kız kardeşinin kol-

tuk altına kadar doğrularak onu, mağazada çalışmaya başladığından beri yakalık takmadığı boynundan öpecekti.

“Bay Samsa!” diye babasına bağırdı ortada oturan beyefendi ve başka hiçbir şey söylemeden işaretparmağıyla, yavaşça ilerleyen Gregor’u gösterdi. Keman sustu, ortadaki kiracı başını iki yana sallayarak arkadaşlarına gülümsedi ve sonra tekrar Gregor’a baktı. Kiracıların hiçbir heyecan göstermemesine ve Gregor’un onları kemana göre daha çok eğlendirir gözükmesine rağmen, babası Gregor’u defetmek yerine, kiracıları sakinleştirmeyi daha gerekli bulur gibiydi. Alelacele kiracıların yanına gitti ve kollarını iki yana açarak hem onları odalarına göndermeye, hem de Gregor’u görmelerini engellemeye çabaladı. Kiracılar gerçekten de biraz kızmışlardı, ancak babasının davranışlarına mı, yoksa Gregor gibi bir komşuları olduğunu bilmedikleri ve şimdi öğrendikleri için mi kızdıkları belli değildi. Babasından bir açıklama talep ediyor, kollarını havaya kaldırıyor, sinirle sakallarını çekiştiriyor ve ağır ağır odalarına doğru geri çekiliyorlardı. Kız kardeşi bu arada, keman çalışının aniden kesilmesi nedeniyle içine düştüğü kaybolmuşluk duygusunu aşmış, umursamazca iki yana sarkıttığı ellerinde keman ve yayı tutup sanki hâlâ çalışıyormuşçasına bir süre notalara baktıktan sonra tek bir hamlede doğrulmuş, kemanını, nefes darlığı çekerek koltuğunda oturan annesinin kucağına koymuş ve kiracıların, babasının zorlamasıyla giderek hızlanarak yaklaştıkları yan odaya koşmuştu. Yataklardaki yorgan ve yastıkların, kız kardeşinin egzersizli ellerinde nasıl havaya kaldırılıp düzene koyulduğu görü-

lüyordu. Beyefendiler daha odalarına ulaşmadan, kız kardeşi yatakları hazırlayıp dışarıya çıkmıştı. Babası o bilinen inatçılığına kendisini yine o kadar kaptırmıştı ki, kiracılarına her şeye rağmen borçlu olduğu saygıyı tamamen unutmuş bir vaziyette onları geri gitmeleri için zorlamaya devam ediyordu; odanın kapısına vardıklarında ortadaki kiracı ayağını büyük bir gürültüyle yere vurarak babasını durdurdu ve elini havaya kaldırıp bakışlarıyla annesini ve kız kardeşini aradıktan sonra “Bu ev ve ailede hüküm süren iğrenç koşullar nedeniyle kira sözleşmemi şu andan itibaren feshettiğimi açıklıyorum”, –burada konuşmasına ara verip kararlı bir tavırla yere tükürdü– “Burada kaldığım günler için elbette en ufak bir ödeme yapmayacağım gibi, size karşı –inanın çok kolay gerekçelendirilebilir– bazı taleplerde bulunup bulunmayacağımı da kafamdan geçireceğim” dedi. Sonra sustu ve bir şey bekliyormuşçasına dümdüz önüne baktı. Nitekim iki arkadaşı da “Biz de sözleşmemizi feshediyoruz” diye ona katıldı. Bunun üzerine ortadaki kiracı kapının mandalını yakalayıp kapıyı çarparak kapattı.

Babası sağa sola tutunarak ve sendeleyerek koltuğuna gitti ve kendisini koltuğun üzerine bıraktı; sanki alışıldık akşam uykusuna uzanmış gibiydi, fakat başının dengesiz bir şekilde öne arkaya sallanması durumun hiç de öyle olmadığını gösteriyordu. Gregor tüm bu süre boyunca, kiracıların onu yakaladığı yerde hiç hareket etmeden durmuştu. Planının başarısızlığa uğramasının verdiği hayal kırıklığı, ama belki de aç kalmasından kaynaklanan güçsüzlük hareket etmesini imkânsız kılıyordu. Her an kendisine

yönelik bir öfke patlamasının gerçekleşmesinden korkuyor ve öylece bekliyordu. Annesinin titrek parmaklarından kurtulup kucağından yere düşen ve yankılanarak bir ses çıkaran keman bile yerinden fırlamasına neden olmadı.

Kız kardeşi “Sevgili anne ve babacığım” deyip sözlerine giriş olarak eliyle masaya vurdu, “bu şekilde devam edemez. Siz bunu görmeseniz bile, ben görüyorum. Bu yaratığın önünde abimin adını telaffuz etmek istemediğim için, yalnızca ‘Ondan kurtulmaya çalışmalıyız,’ diyorum. Ona bakmak ve katlanmak için elimizden gelen her şeyi yaptık, hiç kimse bize en ufak bir suçlamada bulunamaz.” Babası kendi kendine “Çok haklı” dedi. Hâlâ nefes darlığı çeken annesi ağzına tuttuğu elinin içine, gözlerinde delice bir ifadeyle öksürmeye başladı.

Kız kardeşi annesine koştu ve elini onun alnına koydu. Babası, kızının sözleriyle birtakım düşüncele-re dalmış gibi görünüyordu; yerinde dik oturmuştu ve kiracıların akşam yemeğinden kalan tabaklarının arasındaki üniforma kasketiyle oynarken arada sırada, sessizce duran Gregor’a bakıyordu.

“Ondan kurtulmaya çalışmalıyız” dedi kız kardeşi tekrar; bu sefer yalnızca babasına yönelik konuşmuştu, çünkü annesi öksürmekten hiçbir şey duymuyordu, “ikinizi de öldürecek, bunu görüyorum. İnsan bizim gibi ağır çalışmak zorunda kalırsa, bir de evde hiç bitmeyen bu eziyete katlanamaz. Ben de artık dayanamıyorum.” Hüngür hüngür ağlamaya başlayan kız kardeşinin gözyaşları annesinin yüzüne aktı ve kız kardeşi bunun üzerine mekanik hareketlerle annesinin yüzünden gözyaşlarını silmeye başladı.

“Kızım” dedi babası acıyla ve gözle görülür bir anlayışla, “fakat ne yapabiliriz?”

Kız kardeşi, ilk baştaki özgüvenine karşın, ağlar-ken onu esir alan çaresizliğin bir ifadesi olarak yalnızca omuzlarını silkmekle yetindi.

Babası yarı soru olarak “Şayet bizi anlasaydı...” dedi; kız kardeşi böyle bir şeyin mümkün olmadığını ifade etmek üzere, gözyaşlarına boğulmuş bir vaziyette hararetle elini iki yana salladı.

“Şayet bizi anlasaydı” diye tekrar etti babası ve gözlerini kapatarak kızının, bunun mümkün olmadığı şeklindeki görüşünü onayladı, “o zaman belki onunla uzlaşmak mümkün olabilirdi. Ama böyle...”

“Gitmek zorunda” diye bağırды kız kardeşi, “tek çıkar yol bu, baba. Yalnızca bunun Gregor olduğu düşüncesini kafandan çıkarıp atmalısın. Bizim asıl hatamız, bunca zamandır buna inanmış olmamız. Bu şey nasıl Gregor olabilir ki? Şayet Gregor olsaydı, insanların böyle bir hayvanla birlikte yaşamasının mümkün olmadığını kabul eder ve kendiliğinden giderdi. O zaman bir abim olmazdı, fakat biz hayatımızı sürdürür ve onun anısını içimizde yaşatırdık. Bu hayvan bizi takip ediyor, kiracıları kaçırıyor ve muhtemelen evin tümünü istila edip bizi sokağa atmak istiyor.” Sonra birdenbire ayağa fırlayıp çığlık atmaya başladı: “Baksana baba, yine başladı!” Kız kardeşi, Gregor için anlaşılması çok zor bir hareketle dehşet içinde koltuğu adeta ittirerek annesinin yanından ayrıldı ve babasının arkasına sığındı; Gregor’a yakın bir yerde durmaktansa annesini feda edebilecekmış gibiydi; babası ise, kızının bu hareketleri karşısında heyecanlanarak ayağa kalktı ve onu korumak istercesine kollarını havaya kaldırdı.

Ancak herhangi bir kişiyi, hele hele kız kardeşini korkutmak Gregor'un aklının ucundan bile geçmiyordu. Yalnızca odasına geri gitmek üzere dönmeye başlamıştı ve bu iş, hastalıklı durumu nedeniyle zor oluyor, dönme sırasında başını kaldırıp yere vurmak zorunda kalıyordu. Gregor durdu ve etrafına baktı. İyi niyeti anlaşılmış gibi görünüyordu, korku yalnızca kısa bir anlığına sürmüştü. Şimdi herkes onu susarak ve üzüntüyle seyrediyordu. Bacaklarını uzatmış ve birbirine bastırmış bir vaziyette koltuğuna uzanmış olan annesinin gözleri bitkinlikten neredeyse kapanmak üzereydi; babasıyla kız kardeşi yan yana oturuyordu, kız kardeşi babasının elini kendi elinin içine almıştı.

“Belki şimdi artık dönebilirim” diye düşündü Gregor ve yeniden harekete başladı. Yüksek sesle soluma ihtiyacını bastıramıyordu ve zaman zaman dinlenmek zorunda kaldı.

Bu arada kimse onu sıkıştırmıyordu, her şey kendisine bırakılmıştı. Dönüşü nihayet tamamladıktan sonra, derhal dümdüz geri gitmeye başladı. Odasıyla arasında olan büyük mesafeye şaşırdı ve daha kısa bir süre önce bu güçsüzlükle aynı yolu neredeyse hiç fark etmeden gelmeyi nasıl başardığını anlayamadı. Mümkün olduğunca hızla geri dönmeye odaklandığı için, aileden birisinin söyleyeceği bir sözün onu rahatsız etmesine kulaklarını tıkamıştı.

Ancak kapıya vardıktan sonra başını arkasına çevirdi, boynu kaskatı kesildiği için başını tam olarak çevirememişti; en azından arkasında hiçbir şeyin değişmediğini gördü, yalnızca kız kardeşi ayağa kalkmıştı. Son olarak bakışlarını, bu arada uyuyakalmış olan annesinin üzerinde gezdirdi.

Odasına girer girmez, kapı arkasından alelacele kapandı ve kilitlendi. Gregor arkasından gelen seslerden o denli korktu ki, küçük bacakları bükülüp çöktü. Kız kardeşiydi böylesine acele eden. Orada dimdik durmuş, beklemiş ve çabucak ileriye atılmıştı; Gregor onu hiç duymamıştı; kız kardeşi anahtarı kilidin içerisinde çevirdikten sonra annesiyle babasına dönüp “Nihayet!” dedi.

“Peki ya şimdi?” diye sordu Gregor kendi kendine ve karanlıkta etrafına baktı. Kısa bir süre içerisinde, şimdi artık hiç hareket edemediğini keşfetti. Buna hiç şaşırmadı, aslında bu incecik bacaklar üzerinde şimdiye değin hareket edebilmiş olması daha garip geliyordu. Ayrıca kendisini nispeten iyi hissediyordu. Tüm bedeni ağrılamakla birlikte, bunların giderek hafifleyeceğini ve sonunda yok olacağını hissediyordu. Sırtındaki çürümüş elmayı ve yumuşak bir tozla kaplı iltihaplı çevresini uzun zamandır hissetmiyordu. Ailesini şefkat ve sevgiyle andı. Yok olmasının gerekliliğine, kız kardeşinden daha fazla inanıyordu. Kilisenin saati sabah üçü çalana kadar bu dalgın ve huzurlu düşünme halinde kaldı. En son olarak, pencerenin dışarısında havanın giderek aydınlandığını gördü. Sonra başı iradesi dışında öne düştü ve son nefesi burun deliklerinden yavaşça süzülüp çıktı.

Kapıları çarpmaması konusunda defalarca uyarılmasına rağmen, aşırı gücü ve aceleciliğiyle bunun önüne geçemeyen ve böylece sabahları evde huzurlu bir uykuyu imkânsız kılan hizmetçi kadın, sabahın erken saatlerinde gelip her zamanki gibi içeriye kısa bir bakış attığında, Gregor’da bir farklılık göremedi ve Gregor’un gücenmişçesine kasten öyle hareketsiz yattığını düşündü. Gregor’un davranışlarının zekâ

temelinde geliştiğine emindi. Elinde tesadüfen uzun süpürge olduğu için, süpürgeyi uzatarak Gregor'u kapıdan gıdıklamaya çalıştı. Bunda başarılı olamayınca öfkелendi ve süpürgeyle Gregor'u dürttü; hiçbir direnç görmeksizin Gregor'u yerinden oynatabildiğini görünce dikkati uyandı. Çok geçmeden gerçek durumu anlayınca gözleri büyüdü, hayretini ısıklık çalarak ifade etti, fakat çok fazla oyalanmayıp yatak odasının kapısını açtı ve karanlığın içine yüksek sesle "Gelin de bakın, gebermiş, orada öylece yatıyor, tamamıyla gebermiş!" diye bağırdı.

Samsa çifti yatakta doğrulup oturdu ve haberi idrak etmeden önce, hizmetçi kadının neden olduğu korkuyu atlatmak zorunda kaldı. Fakat sonra Bay ve Bayan Samsa, ikisi de kendi taraflarından olmak üzere alelacele yataktan çıktı; Bay Samsa yorganı omuzlarına almıştı, Bayan Samsa'nın üzerinde ise yalnızca geceliği vardı; Gregor'un odasına bu şekilde girdiler. Bu arada, kiracıların eve taşınmasından beri Grete'nin yattığı oturma odasının kapısı da açılmıştı; Grete sanki hiç uyumamış gibi tümüyle giyinikti, solgun yüzü de uyumadığını kanıtlıyordu. Bayan Samsa, aslında her şeyi bizzat kendisi kontrol edebilecek durumda olmasına, hatta ne olduğunu anlamak için herhangi bir şeyi kontrol etmesine bile gerek bulunmamasına rağmen, hizmetçi kadına soru sorar gibi baktı ve "Ölü mü?" dedi. "Öyle olduğuna eminim" dedi hizmetçi kadın ve bunu kanıtlamak için elindeki süpürgeyle Gregor'un cesedini bir parça daha yana doğru ittirdi. Bayan Samsa, süpürgeyi tutacakmış gibi bir hareket yaptı, fakat tutmadı. "Pekâlâ" dedi Bay Samsa, "şimdi artık Tanrı'ya şükredebiliriz." Bay Samsa istavroz çıkardı, yanındaki üç kadın da onu izledi.

Gözlerini cesetten ayıramayan Grete, “Baksanıza, ne kadar zayıfmış. Zaten çok uzun zamandır hiçbir şey yemiyordu. Yiyecekler içeriye girdiği gibi çıkıyordu” dedi. Gregor’un vücudu gerçekten de çok basık ve kupkuruydu; şu anda küçük bacaklar bedeni havaya kaldırmadığı ve görüşü dağıtan hiçbir şey olmadığı için, bu durum, aslında daha yeni ortaya çıkmıştı.

“Gel Grete, biraz bizim odaya gidelim” dedi Bayan Samsa kederli bir gülümsemeyle ve Grete cesede bakmaktan kendini alıkoyamayarak anne ve babasının arkasından yatak odasına gitti. Hizmetçi kadın kapıyı kapadı ve pencereyi ardına kadar açtı. Sabahın erken saatleri olmasına rağmen, temiz havaya daha şimdiden biraz ılıklik karışmıştı. Ne de olsa artık Mart sonu gelmişti.

Kiracılar odalarından çıkıp şaşkınlıkla kahvaltılarının hazırlanmadığını gördü, kahvaltıları unutulmuştu. Ortadaki kiracı “Kahvaltımız nerede?” diye sordu hizmetçi kadına asık bir suratla. Fakat hizmetçi kadın parmağını dudağına koydu ve telaşla kiracılara Gregor’un odasına gelmeleri için bir işaret yaptı. Nitekim kiracılar, elleri biraz yıpranmış ceketlerinin cebinde, artık tamamen aydınlanmış odaya geldiler ve Gregor’un cesedinin etrafına toplandılar.

O anda yatak odasının kapısı açıldı ve üniformasını giyinmiş olan Bay Samsa belirdi; bir kolunda karısı, diğer kolunda ise kızı vardı. Hepsinin yüzü ağlamaktan biraz şişmişti; Grete yüzünü arada sırada babasının koluna bastırıyordu.

Bay Samsa, karısını ve kızını yanından ayırmayarak “Derhal evimi terk edin!” dedi ve kapıyı gösterdi. “Nasıl yani?” dedi ortadaki kiracı biraz hayrete kapılarak ve yapmacık bir tavırla gülümsedi. Diğer ikisi

arkalarında kavuşturdukları ellerini, büyük ve kendileri lehine sonuçlanması gereken bir tartışmanın sevinçli beklentisi içerisinde sürekli ovuşturuyorlardı. “Aynı söylediğim gibi” diye yanıtladı Bay Samsa ve iki refakatçisi ile birlikte düz bir çizgi halinde ortadaki kiracıya yaklaştı. Kiracı ilkin sessizce durdu ve sanki her şeyi kafasında yeni bir düzene sokuyormuşçasına yere baktı. Sonra “Gidelim o halde” dedi ve bu karar için aniden içini saran bir tevazuuyla yeni bir izin talep ediyormuşçasına başını kaldırıp Bay Samsa’ya baktı. Bay Samsa ona büyük gözlerle yalnızca ardı ardına birkaç kez başını sallamakla yetindi. Kiracı bunun üzerine gerçekten de büyük adımlarla hole yürüdü; bir süredir sakın bir şekilde kulak kabartmış olan iki arkadaşı, Bay Samsa’nın kendilerinden önce hole geçip liderleriyle bağlantılarını keseceğinden korkar gibi, adeta zıplayarak onun peşine takıldı. Holde her üçü çengelli elbise askısından şapkalarını, bastonluktan da bastonlarını alıp sessizce eğilerek selam verdikten sonra evi terk ettiler. Bay Samsa, karısı ve kızıyla birlikte, sonradan anlaşılacağı gibi tümüyle yersiz bir kuşkuyla sahanlığa çıktı ve tırbzana yaslanıp kiracıların ağır adımlarla ama hiç ara vermeksizin merdivenlerden aşağıya inmesini, her katta sahanlığın dönemecinde gözden kaybolup biraz sonra tekrar ortaya çıkmasını seyretti; kiracılar alt katlara indikçe, ailenin onlara gösterdiği ilgi giderek kayboldu ve aşağıdan yukarıya doğru başının üzerinde bir tepsiyle çalılımlı çalılımlı gelen bir kasap çırağı görününce tümüyle yok oldu; Bay Samsa, yanındaki kadınlarla birlikte tırbzandan ayrıldı ve hepsi birden rahatlamış olarak eve geri döndü.

Bugünü dinlenmek ve gezintiye çıkmak için kullanmaya karar verdiler; bu iş molasını yalnızca hak etmekle kalmamışlardı, buna kesinlikle ihtiyaçları da vardı. Böylece masa başına oturup üç özür mektubu yazdılar; Bay Samsa bankanın direktörlüğüne, Bayan Samsa işverenine ve Grete şefine. Mektupları yazarken, gideceğini haber vermek üzere hizmetçi kadın içeriye girdi, sabah işi bitmişti. Her üçü de ilkin hiç bakmadan başıyla onayladı, hizmetçi kadın hâlâ gitmeyince kızarak başlarını kaldırdılar. “Ne var?” diye sordu Bay Samsa. Hizmetçi kadın, aileye çok güzel bir haber verecekmiş, fakat kendisine ısrar edilmesini bekliyormuş gibi gülümseyerek kapıda duruyordu. Kadının şapkasının üzerinde neredeyse dimdik duran ve Bay Samsa’nın en baştan beri sinir olduğu devekuşu tüyü hafifçe öteye beriyeye dalgalanıyordu. “Evet, ne istiyorsunuz?” diye sordu, hizmetçi kadının yine de en çok saygı duyduğu kişi olan Bayan Samsa. “Evet, yani” diye cevap verdi hizmetçi kadın ve sözlerine dostane bir şekilde gülümsemekten hemen devam edemedi, “yani, yan taraftaki şeyin nasıl ortadan kaldırılacağı konusunda endişelenmeyin. Ben hallederim.” Bayan Samsa ve Grete, yazmaya devam etmek istercesine mektuplarına eğildiler; hizmetçi kadının her şeyi etraflıca tarif etmeye başlayacağını anlayan Bay Samsa, elini kaldırmak suretiyle bunu büyük bir kararlılıkla engelledi. Konuşamayacağını idrak eden kadın, acelesi olduğunu hatırladı, açıkça güvenmiş bir tavırla “Herkes iyi günler” diye seslendi, hızla arkasını döndü ve kapıyı korkunç bir şekilde çarparak evi terk etti.

“Akşam işten çıkarılacak” dedi Bay Samsa, fakat ne karısından, ne de kızından bir cevap aldı; hizmetçi kadın daha yeni kazandıkları huzuru bozmuş gibiydi. Ana kız ayağa kalkıp pencereye gittiler ve sarmaş dolaş bir vaziyette orada durdular. Bay Samsa, koltuğunda onlara doğru döndü ve bir süre onları sessizce izledi. Sonra “Haydi, buraya gelin. Eski konuları unuttun artık. Ve biraz da beni düşünün” dedi. Karısıyla kızı hemen ona doğru koştu, onu kucaklayıp okşadı ve mektuplarını çabucak tamamladı.

Bunun akabinde üçü birlikte evden çıktılar ve aylardan beri yapmadıkları bir şey yapıp tramvayla şehrin dışındaki yeşilliklere gittiler. Yalnız başlarına oturdukları kompartıman, güneşin sıcak ışınlarıyla aydınlanmıştı. Koltuklarında arkalarına yaslanarak, geleceğin önlerine ne gibi imkânlar sunacağı hakkında konuştular ve yakından incelendiğinde bunların hiç de fena olmadığı sonucuna vardılar, çünkü aslında birbirlerine bu konuda pek fazla soru sormamış olsalar bile, her üçünün de işi gayet elverişliydi ve özellikle daha sonrası için ümit vericiydi. Şu anda içinde bulundukları durumda en büyük iyileştirme bir ev değişikliğiyle sağlanabilirdi; zamanında Grete tarafından seçilen şimdiki evlerinin yerine, daha küçük ve ucuz ama daha iyi bir yerde olan ve daha pratik bir ev bulmak istiyorlardı. Böyle konuşurlarken Bay ve Bayan Samsa, giderek neşelenen kızlarına bakıp neredeyse aynı anda, son zamanlardaki dertlerle yanakları solan Grete’nin her şeye rağmen ne kadar güzel ve çekici bir kız haline geldiğini fark ettiler. Sessizce ve farkında olmaksızın birbirleriyle bakışlarla anlaşarak, Grete için dürüst bir koca bulma

zamanının geldiğini düşündüler. Varış yerine geldiklerinde, ayağa ilk kalkanın kızları olması ve genç bedenini esnetişi, onlara sanki bu yeni hayallerinin ve iyi niyetlerinin bir onayı gibi geldi.

harold bloom

kafka: kanonsal sabır ve
"yıkılmazlık"¹

Eğer yüzyılımızı en iyi temsil eden tek bir yazar seçmek isterseniz kendinizi evsiz barksızlar arasında dolaşırken bulabilirsiniz. Muhtemelen bir 21. yüzyıl olacak ve okurlar (eğer onlara bizim anladığımız şekilde okur denebilirse) bizim Dante'mizi (Kafka?) ya da Montaigne'imizi (Freud) seçecekler. Bu kitapta ben dokuz modern yazar seçtim: Freud, Proust, Joyce, Kafka, Woolf, Neruda, Beckett, Borges ve Pessoa. Bunların yüzyılımızın en iyileri olduğunu iddia etmiyorum; onlar kendileri için mantıklı bir kanonsal statü ileri sürebileceğimiz diğerlerini de temsilen buradadır.

Neruda ve Pessoa dışında, çağımızın şairleri burada yoktur: Yeats, Rilke, Valery, Trakl, Stevens, Eliot, Montale, Mandelstam, Lorca, Vallejo, Hart Crane ve daha birçoğu. Kendi adıma ben roman ya da oyun yerine şiir okumayı tercih ederim ancak Yeats, Rilke ve Stevens'in bile çağımızı Proust, Joyce ve Kafka kadar bütüncül bir şekilde ifade edemedikleri açıktır.

1. Harold Bloom, *Batı Kanonu: Çağların Ekolleri ve Kitapları*, Çev. Çiğdem Pala Mull, İthaki Yay., 2014, s. 405-418.



Auden'a göre, Kafka zamanımızın ruhudur. Şüphesiz çoğumuz için "Kafkaesk" terimi tekinsiz bir anlam kazanmıştır; belki de Freud'un "tekinsiz" dediği şey, bir zamanlar bize tanıdık fakat bizden yabancılaşmış olan şey için evrensel bir terim haline gelmiştir. Tamamen edebi bir bakış açısından zamanımız, Freud'un çağı olmaktan çok Kafka'nın çağıdır. Freud, Shakespeare'i kurnazca takip ederek bize zihnin haritasını sunmuştur. Kafka ise bize, bu haritayı kendimizi kendimizden korumak için bile kullanamayacağımızı sezdirmiştir.

Bu yüzyılın kanonunda, Kafka'nın merkezi konumunu göstermek için yazdıklarına geniş bir çerçevede bakmamız gerekir çünkü denediği hiçbir edebi tür onun özünü barındırmaz. O, harika bir aforizma yazarıdır ama belirli fragmanlar ve mesel diye adlandırabileceğimiz çok kısa hikâyeler dışında, saf bir hikâye anlatıcısı değildir. Daha uzun anlatıları (*Amerika*, *Dava*, *Şato*) eserlerin bütününden çok belirli parçalarında daha iyidir. Daha uzun hikâyeleri, hatta *Dönüşüm* bile güçlü başlayıp sona doğru zayıflar. Aforizmaları ve meselleri yanında, Kafka'nın hayal gücünün en güçlü olduğu eserler kısa öyküler ya da parçalardır. Bunların arasında "Kömür Kovası Üzerinde", "Taşra Doktoru", "Avcı Gracchus" ve "Çin Şeddi" vardır. Günlükleri ise mektuplarına, hatta Milena Jesenka'ya yazdığı mektuplarına tercih edilir. Öğrencisi Philip Roth'un romanlarında bile Franz Kafka kadar katastrofik bir âşık yoktur. Kafka tarafından bir zamanlar "çağdaş Yahudi endişelerinin Rashi'si" olarak görülen Freud, eğer Kafka'nın mektuplarını okumuş ve analiz etmiş olsaydı ondan öcünü almış

olurdu çünkü Kafka'nın aşk mektupları, şimdiye kadar yazılmış en endişeli aşk mektuplarıdır. Çağımızın kanonsal edebi dehasının en derin benliğini bilmek için, onun her ne kadar boşuna da olsa en nesnel haliyle olup, kişisel olmamayı umduğu yeri anlamamız gerekir.

Bölünmüş ruhtan çok, en derin benliği bilmek Kafka'nın bireysel yadsıma tarzıydı. Düsturları arasında "Psikoloji, bir daha asla!" ve "Psikoloji sabırsızlıktır" olan bir yazara uygundur bu. Kafka'ya göre, sabırsızlık bütün günahları içine alan tek büyük günahı. Ama ben yine de en sevdiğim özlü sözü düşünmeden Kafka'yı okuyamam: "Çabuk uyu! Yastıklar bize lazım." Yahudi sabırsızlığının özüdür bu. Yahova sabırlı bir Tanrı değildir, en azından J yazarına göre öyledir. Belki de Kafka, kendine inanan bir Yeni Kabalacı olarak, kendi gizli mucizevi arayışı olan Yahudilerin Tanrısı'nı daha sabırlı biri yapmayı seçmiştir. Gustav Janouch'un *Kafka ile Sohbetleri*'nin, Kafka'nın eserlerinde de duyduğumuz vurguları yakalamaktaki ikna ediciliğine rağmen, güvenilirliği azdır ve bazı insanların Kafka'nın Yahudi gnostizmi dediği şeyi ortaya koyar. Bu, Kafka'dan derin bir şekilde etkilenmiş Gershom Scholem ve Walter Benjamin'de de barizdir. Bu gnostizm, her türlü gnostizm gibi zaman için sabırsızdır; ancak Kafka yazılarında ve konuşmalarında her şeyden çok sabrı salık vermiştir.

Okurları Kafka'dan paradokslar bekler hale gelmiştir ama sabırlı bir gnostizm bir paradokstan fazlasıdır. Tanımı gereği gnosis, hem benliğin içindeki benliğin hem de en derin benlikte kıvılcımı yanmaya devam eden yabancı Tanrı'nın zamandan bağımsız

bilgisidir. Sabır, gnosis için pragmatik bir yol olabilir, Kafka için böyle olduğu açıktır ancak her türden gnostizmin yadsıması ile çok da alakalı değildir. Bu ikilem için bir ipucu vardır; Kafka'nın bilme biçimi olarak sabır onu Yeni Kabala'ya ya da düalist yadsı-maya götürmez. Gnosis ve gnosisizmi alakalandırma eğiliminde olsak da Kafka bu ikisini ayrı tutmuştur. Gnosis'e "sabır" adını vermiştir, gnostizme ise "olum-suz" adını verdi; birincisi sonsuz derecede yavaşken, ikincisi şaşırtıcı şekilde hızlıdır çünkü Kafka'nın her şeyin ve herkesin kalbinde var olduğunu bulduğu bir ikiliği kabul eder. Kafkacı "sabır" ise çok daha farklı bir şey bulur:

"Evi terk etmene gerek yok. Masada kal ve dinle. Hatta dinleme, sadece bekle. Hatta bekleme, tamamen sessiz ve yalnız ol. Dünya, maskesini çıkarmak için kendisini sana sunacaktır; başka bir şey yapamaz; parça parça önünde kıvrınacaktır."

"Dünyanın zaferi elinden alınmamalıdır" ama Kafka kendisi için bir zafer arayışında değildir. Ancak yenilgiyi de bilmez, "çünkü şimdiye kadar hiçbir şey olmamıştır." Eğer şimdiye kadar hiçbir şey olmadığına inanıyorsan Yahudi geleneğinden daha uzak olamazsın. Yahudi belleği, Freudcu bastırma kavramı gibidir: Her şey zaten olmuştur ve asla yeni bir şey olamaz. Kendi aile romansındaki korkusuna rağmen Kafka adeta "şimdiye kadar hiçbir şey olmamış" gibi yazmaya kararlıdır. Yahudilere göre, başlıca olay İbrahim'in Anlaşmasıdır ve Kafka için İbrahim güvenilecek bir figür değildir. Belki de İbrahim'in Kierke-

gaard'ın *Korku ve Titreme* adlı eserindeki kahraman rolü, Kafka'nın onun hakkında olumsuz düşüncelere kapılmasına neden olmuştur. Bu düşünceler, kesinlikle hem Yahudi hem de Hristiyan geleneğine zıttır:

“Başka bir İbrahim'i ele alalım. Kurban etmeyi doğru bir şekilde yapmak isteyen ve bütün olayların genelinde doğru bir anlayışa sahip olan, ancak kastedilenin kendisi olduğuna, çirkin yaşlı bir adam ve onun çocuğu olan kirli bir genç olduğuna inanamayan bir İbrahim. Hakiki inançtan yoksun değildir, bu inanca sahiptir; eğer kastedilenin kendisi olduğuna inanabilirse kurban etme işini doğru bir ruhla yapardı. İbrahim ve oğlu olarak başladık-tan sonra Don Quijote'ye dönüşmekten korkar.”

(Clement Greenberg'ün çevirisinden)

Karanlık bir şekilde bu İbrahim, Kafka'nın Don Quijotevari bir öncüsüdür. Edebi etkilenme anlamında Goethe, Kafka'nın çekindiği İbrahim'di; ruhani anlamda, Yasa ya da pozitif Judaizm, İbrahim'de beden bulmuştur. Kendi Olumsuzluğu için Yasayı terk eden Kafka, dünyayı yanlış yorumlamış bir İbrahim'i de terk etmiştir:

“İbrahim şu yanılgıya düşer: bu dünyanın tekdüzeliğine dayanamaz. Ancak şimdi dünyanın sıradan olmayan bir şekilde çeşitli olduğu bilinir ve bu herhangi bir zamanda bir avuç dünya alınıp, bu dünyaya yakından bakıldığında doğrulanabilir. Böylece dünyanın tekdüzeliği ile ilgili bu şikâyet aslında dünyanın çeşitliliğiyle derinden bir şekilde karışmamasının bir şikâyetidir.”

Kafka, sanatının ya da hayatının, dünyanın çeşitliliği ile derin bir şekilde karıştığına inanmak için fazla

zeki bir ironistti. Onun İbrahim'e karşı alaycı isyanı, kendi benliğine ve onun kaçınmalarına, Yahudilikten, Goethe'den bu yana Almandaki temel edebi gelenekten kaçınmasına bir tepkidir. Bu kaçınma için Kafka'nın kullandığı söz "sabır"dır ve bir yazar olarak sanatını gerçekleştirmesi için bir hazırlık metaforudur. Bu sanat, aynı seviyedeki diğer yazarların eserlerinden daha çok olmak üzere, yorum olasılığı ile diyalektik bir ilişkide varlığını sürdürür. Joyce, tam zıt uçtadır: O, yoruma açıktır ve yardımcı olarak yorumu güçlendirir. Beckett (ki onun Joyce, Proust ve Kafka'yı bir araya getirecek kadar bir dehası ve cüreti vardı) yorum konusunda Proust ya da Joyce'dan çok Kafka'ya benzer; ancak Kafka, *Murphy*, *Molloy* ve *Watt*'ın yazarı için Joyce ve Proust'un olduğundan daha da belirsiz bir gölgeydi.

Eleştiri, her zaman Kafka'nın doğrudan yorum için kurduğu tuzığa, onun kendine özgü yorumlanabilmeden kaçınma tuzığına düşerse, Kafka'ya yenik düşmüş olur. Onun ironi türünde, bize verdiği her figür hem görüldüğü gibidir hem de değildir. Geç dönem hikâyelerinden "Bir Köpeğin Araştırmaları"nda güzel bir av köpeği, kendisini kan revan içinde yerde yatan, zavallı bir köpek olan anlatıcıya gösterince hikâye olağanüstü bir dönüm noktasına varır ama biz av köpeğinin kim olduğunu ya da neyi temsil ettiğini yorumlayamayız. En azından bir saygıdeğer Kafka yorumcusu, bu güzel av köpeğinin Tanrı olduğunu söyleme cüretini göstermiştir ama Kafka'nın eserinin içindeki diğer bütün ilahi kimlikler gibi bu da başka bir Kafka ironisinin kurbanıdır. Kafka'nın hikâyelerinde ve romanlarında ilahi gücün temsili bir yana,

imasının bile olmadığını söylemek yerinde olur. Melek ya da Tanrı maskesi takmış çok sayıda şeytan, esrarengiz hayvan ya da hayvana benzer şey vardır ama Tanrı, her zaman başka bir yerededir, uçuşunun sonunda, uykudadır ya da belki de ölüdür. Neredeyse eşsiz bir dahilikte bir fantazi yazarı olan Kafka, bir romans yazarıdır ve hiçbir şekilde dini bir yazar değildir. Bir Yahudi gnostik ya da Scholem'in ve Benjamin'in hayal gücündeki Kabalist de değildir çünkü ne kendisi için ne de bizim için bir umut taşımaz.

Kafka'da aşkın görünen ne varsa gerçekte alay konusudur ama tekinsiz bir alay, ruhun muhteşem sevimliliğinden doğan bir alay etmedir. Flaubert'e taptığı halde Kafka, Emma Bovary'nin yaratıcısından çok daha nazik bir duyarlılığa sahiptir. Yine de onun romanları ve öyküleri, anlattıkları olaylar, tonlamaları ve açmazları açısından neredeyse her zaman katıdır. Korkunç olan şey mutlaka olacaktır. Kafka'nın özü birçok pasajda ifadesini bulur ama bunlardan bir tanesi onun olağanüstü Milena'ya olan ünlü mektubudur. Kafka'nın mektupları genelde acı dolu olsa da, yüzyılımızdaki en güzel belagatli mektuplar arasındadır (Burada Philip Boehm'in çevirisinden yararlanıyorum).

"Size yazmayalı uzun zaman oldu Frau Milena ve bugün size yazışım da sadece bir kaza eseridir. Aslında, yazmadığım için sizden özür dilemek zorunda değilim, zaten mektuplardan nasıl nefret ettiğimi siz gayet iyi biliyorsunuz. Hayatımdaki bütün talihsizlikler (amacım şikâyet etmek değil, genel olarak açıklayıcı bir yorum yapmak) diyebilirim ki ya mektuplardan ya da mektup yazma olasılığından ortaya çıktı. İnsanlar beni hiç aldatmadı ama

mektuplar daima aldattı (işin doğrusu sadece başka insanların mektupları değil, benim kendi mektuplarım da buna dahildir). Benim durumumda bu üstünde fazla konuşmayacağım özel bir talihsizlik ama aynı zamanda genel bir durum. Mektup yazma olasılığı (tamamen teorik bir açıdan) dünyaya ruhların korkunç bir şekilde dağılması problemini getirdi. Bu gerçekten de hayaletlerle bir ilişkidir, sadece mektup alanın hayaleti ile değil, kendi hayaletle de ilişkiye girmektir. Bu ilişki yazılan mektubun satırları arasında gelişir; diğerleriyle karşılıklı yazılan satırlarda ilerler ve tanık olur. İnsanların birbirleriyle mektup yoluyla iletişim kurabileceği kimin aklına gelmiş olabilir! Uzakta olan kişiyi insan düşünebilir, yakınında olana dokunabilir... Bundan başkası insan gücünün ötesindedir. Ancak mektup yazmak, insanın kendini açgözlülükle bekleyen hayaletler önünde çıplak bırakmasıdır. Kâğıttaki öpücükler hedefine ulaşmaz, aksine yolda hayaletler tarafından yutulur. Bunlarla beslenerek çoğalır hayaletler. İnsanlık bunu hisseder ve buna karşı mücadele eder. İnsanlar arasındaki hayalet ögesini mümkün olduğunca ortadan kaldırmak ve doğal bir iletişim ve iç huzuru yaratmak için insanlık, tren yolunu, motorlu araçları ve uçağı icat etmiştir. Ama artık işe yaramaz bunlar, belli ki hepsi de çökme ânında yapılan icatlardır. Diğer taraf çok daha sakin ve güçlüdür; posta hizmetinden sonra telgraf, telefon ve radyografi icat etmiştir. Hayaletler aç kalmayacaklar ama biz mahvolup gideceğiz.”

“Kâğıttaki öpücükler hedefine ulaşmaz, aksine yolda hayaletler tarafından yutulur” ya da “Hayaletler aç kalmayacak ama biz mahvolup gideceğiz” gibi ifadelerden daha belagatli cümleler düşünmek zordur.

Kafka'nın kendi Yahudiliğine karşı tutumu belki de paradoksların en büyüğüdür. Milena'ya mektuplarında Yahudi öznefretinin talihsiz izleri vardır ama

bunlar açıklanabilir görünür ve en fazla yüzeysel olarak rahatsızlık verir. Sonsuz karmaşık şekillerde, Kafka'nın yazdığı her şey Yahudilerle ilişkisine ve Yahudi geleneğine geri döner. Bunu iyice anlayarak işe başlamak gerekir çünkü bunların çoğunun kaydı tutulmamıştır. Ender bir dehanın dini duyarlılığı nedeniyle Kafka, Tanrı'ya inanmazdı, hatta gnostiklerin sonsuz ölçüde uzak Tanrısına da inanmazdı. Bu inançsızlığı (çağımızdan seçtiğim diğer kanonsal figürler olan) Freud, Woolf, Joyce, Beckett, Proust, Borges, Pessoa ve Neruda ile paylaşır ama hiç kimse bu sekizlide, Kafka'dan etkilenen Beckett'da bile, Kafka'nın ruhani düşüncelerini bulamaz. Kafka'dan önce Almanca yazan başlıca Yahudi yazar olan Heine, Tanrı'nın adının Aristofanes olduğunu söylemiştir. Bu ifadesi, Philip Roth tarafından *Operation Shylock*'ta hayranlık verici bir şekilde kötüye kullanılmıştır. Heine, tereddütlü bir inanandı; Kafka ise inançsızdı, Tanrı'ya hiçbir isim vermedi ama eğer Kafka'nın Mahkemesinin ve Şatosunun bir Tanrısı olsaydı, o Aristofanes olabilirdi.

Kafka dini, Yahudi olsun ya da olmasın, bir yanlış olarak görmeyi reddederek Freud'dan ayrılan ama Hristiyan ya da Yahudi geleneklerinin gerçekliğini teyit etmek için çok geç doğdukları fikrinde Kafka'ya katılan bir grup okur için yazar ve onlara seslenir. Kafka, bir başlangıç mı yoksa bir son mu olduğunu bilmiyordu, biz de bilemeyiz. En yetkin Kafka araştırmacılarından biri olan Ritchie Robertson mantıklı bir şekilde *Şato* romanının yazarı için "dini imgeler dini dürtünün ifadesi kadar geçerlidir ama bu dürtünün bir yorumu olarak yanıltıcıdır" der. Kafka,

bu dürtüyü yorumlamaktan kaçındığı ve yapılmış yorumların hiçbirini de kabul etmediği için, okuru bazen tanıdık imgeleri kullanan, bazen de reddeden temsillerine terk eder. Bu da bizim açımızdan, izin verdiği sürece Kafka'nın kendi duruşunun tam olarak ne olduğunu öğrenmemiz için oldukça önemlidir.

Başlangıç noktasında Robertson ile aynı fikirdeyim: Önemli metinler 1917-18'de yazılmış aforizmalardır ve şimdi *The Blue Octavo Notebooks* (Mavi Oktav Defterleri) adıyla İngilizcede okunabilir (1991'de Ernst Kaiser ve Eithne Wilkins tarafından çevrilmiştir). Emerson, Kierkegaard ve Kafka kadar güçlü bir aforizma yazarı olan Nietzsche, sürekli olarak aforizma yazınına bağlı kalmayı bir tür çöküş olarak değerlendirmişti. Nietzsche'nin en güçlü eseri *Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne* olabilir. Bu eser, üç tane birbirine yakın şekilde tartışılmış denemeden oluşur ve gücünün büyük bir kısmını aforizmalardan alır. Öte yandan, *Böyle Buyurdu Zerdüş'tün* rapsodik kurgusu günümüzde okunamaz haldedir. Nietzsche'nin geri kalanı aforizmadır ve böylesi çok da iyidir. Kafka ise bir aforizma yazarı ile meselcinin yüksek derecede özgün bir melezi ve tuhaf bir şekilde Schopenhauer ve Nietzsche kadar Wittgenstein'a da yakındır. Onların hepsinin arkasında bilgelik yazarı olarak Goethe ile Yahudi kuşkuculuğunu buna eklemiş olan Aristofanik Heine vardır. Ama Kafka'ya kuşkucu, gnostik ya da heretik de olsa Yahudi denmeyecektir. O, kendi söylediği gibi bir Yahudi sonudur ya da başlangıcı, belki de her ikisidir.

Bütün inkâr etmelerine ve mükemmel kaçışlarına rağmen, Kafka basit bir şekilde Yahudi edebiyatıdır, hatta Freud'dan bile daha fazla öyledir. Bir zamanlar

bunun gasp gücüyle ortaya çıktığını düşünmüştüm: Kafka ve Freud, zıt güçler yoluyla Yahudi edebiyatını yeniden tanımlar çünkü geriye dönüp bakıldığında bizim için Yahudi edebiyatı onlardır. Ancak bu görüş, her ne kadar kanonsal olanın aşırılıklarına örnek olsa da, Freud ve Kafka'nın Yahudi endişelerini göz ardı eder. Bu iki yazar çağdaş Yahudi endişelerinin Rashi'leri haline gelmiştir. Daha önce belirttiğimiz gibi Freudcu ve Kafkacı yadsıma, gerçeğin önceliğini kabul etmesiyle Hegelci yadsımadan farklıdır. Her ne kadar diyalektik olsa da idealist felsefe, Yahudilerin düz anlama gösterdikleri saygıya uymaz. Fantazi gücüne rağmen Kafka en az Freud ya da Beckett kadar ampiriktir. Yahudi marjinalliği, Kafka'nın bütün eserlerine çok yakındır; en tahmin etmediğimiz yerde, hayvan hikâyelerinde, "Babil Kulesi" diye adlandırılabilir "Çin Seddi"nde bu vardır.

Kafka'nın tartışılmaz ruhani otoritesinin temelinde Yahudi olan bir şey var mıdır? Kafka'nın ruhani merkezinin "yıkılmazlık" kavramı olduğu konusunda Ritchie Robertson'a katılıyorum ama ben onu Robertson'dan daha çok kendine özgü ve çağın ruhundan uzak buluyorum. Aşağıda "yıkılmaz olan" ile ilgili önemli aforizmaları vardır:

"İnanmak, kişinin içindeki yıkılmaz unsuru özgür bırakmak demektir ya da daha doğrusu, yıkılmaz olmaktır, ya da daha doğrusu var olmaktır.

İnsanlık, her ne kadar bu yıkılmaz öge ve güven tamamen ondan gizli olarak kalsa da, kendisinde yıkılmaz bir şeyin kalıcı bir güveni olmadan yaşayamaz. Bu gizli oluşun kendini ifade etme yollarından biri kişisel bir Tanrı'ya inanç yoluyla.

Yıkılmaz olan birdir: O her bir bireysel insandır ve aynı zamanda herkes için ortaktır. Bu şekilde insanlar arasında varolan bölünmez bir birliktir.

Eğer Cennet'te yıkıldığı düşünülen şey yıkılabilen bir şey idiye o zaman o nihai değildi; ama eğer yıkılmaz bir şeyse, o zaman biz sahte bir inancın içinde yaşıyoruz.”

İnanmak var olmaktır çünkü en derin benliğimiz içindeki bir şey yıkılamaz. Ancak inanç bir gereksizliktir çünkü kişisel bir tanrı, bir kişinin yıkılmazlık anlayışı, kendimize rağmen bizi birleştiren bir anlayışın sadece bir metaforudur. Ne de biz yıkılmış ya da pragmatik bir ölümsüzlüğü kaybetmişizdir çünkü özümüzde yıkılmaz olmaya devam ederiz. Bu Schopenhauer'ın yaşama iradesini, Freud'un Eros'u gibi kendinde-şey olarak bir yüceltmesi midir? Yoksa Kafka daha derin ve kaçamak bir şeye mi işaret etmektedir? Kafka'nın Kabala ile olan oldukça yaygın ilişkisinin izlerini sürerken Robertson, Isaac Luria'nın *tikkun*'unun başka bir versiyonunu bulur. Aşağıdaki Kafka aforizmasında benliğimizin kırık kaplarının onarılması vardır:

“Ruhani dünyanın dışında başka bir şey yoktur; duyular dünyası dediğimiz şey ruhani dünyadaki Kötülüktür ve bizim Kötülük dediğimiz şey sadece sonsuz evrimimizde bir anın gerekliliğidir.”

Bu, Luriancı Kabala ile muhteşem Alman vitalist mistik Meister Eckhart arasında bir yerde dolaşır. Beni şaşırtan şey, *Mavi Oktav Defterleri*'ndeki daha büyük aforizmaların hepsinde hissettiğim sürprizdir: Bütün ruhani araçlar içinde Kafka nasıl olur da bu

kadar umutlu olabilir? Bu soruya bariz cevap aslında öyle olmadığıdır; bir zamanlar Max Brod'a söylediği gibi Tanrı için çok umut vardır ama bizim için yoktur. Umut, yıkılmaz varlığa değil, mahvedilebilen bilince aittir. Ne kadar kısa da olsa benlik hakkında hikâyeler anlatamazsınız. Kahramanın varlığının ve bilincinin neredeyse bir araya geldiği *Hacı Murat*'ta buna çok yaklaşmış olan Leo Tolstoy bile olsanız bunu yapamazsınız. Kafka'yı yüzyılımızın en kanon-sal yazarı olarak kabul ettik çünkü hepimiz onun hakiki konusu olan varlık ve bilincin bölünmüşlüğü'nün somut örnekleriyiz. O, bu konuyu Yahudi olmak ile ya da en azından özellikle sürgünde bir Yahudi olmakla özdeşleştirdi.

Bu aynı bölünmüşlük Beckett'da ortaya çıktığında, bunun derin köklerinin Kafka'da olduğu gibi Freudcu değil, Kartezyen olduğunu hissederiz. Eğer "Yahudi" kelimesiyle Yahudiliği ya da Freud ve Kafka'da yaşayan normatif geleneğini kastediyorsak Yahudi düalizmi bir çeşit oksimorondur. Freud, kesinlikle içimizdeki "yıkılmaz" olan şeyi bilmez; yaşama iradesi sonunda onun için de sekteye uğrar. Ancak Nietzsche ve Kafka gibi Freud da en içteki benliğin güçlendirilebileceğine, ölüm itkisine karşı Eros'un güçlendirilebileceğine inanır. Freud için bilinç, yanlış bilinçtir ve Nietzsche ile Kafka'da olduğu gibi hatalı bir şekilde umutludur. Freud'un mistik varlık kavramını ("okyanus duygusu" diyerek kabul etmez) reddetmesine rağmen, soylu ve umutsuz bir şekilde onun yerine kendi selim otoritesini koyar ve bunu yanlış bilince bir çare olarak bize sunar. Kafka, (Freud'un ki de dahil olmak üzere) bütün otoriteleri reddeder ve kendisine de bize de hiçbir

çare sunmaz. Ancak benlik hakkında, yıkılmaz olan hakkında, muhtemelen katıksız Yahudi tarzında, bir Yahudi yadsımasıyla konuşur:

“Bildiğim kadarıyla hayatın gerektirdiği şeylerden, sadece evrensel insan zayıflığından başka, kendimle beraber hiçbir şey getirmedi. Bununla birlikte (bu anlamda bakıldığında bu devasa bir güçtür) içinde yaşadığım çağın olumsuz özelliklerini enerjiyle içime çektim. Bu çağ tabii ki bana çok yakın ve benim bu çağa karşı savaşmaya hakkım yok, sadece temsil etme hakkım var. Çok az miktarda pozitif ve bunun üzerine çıkacak kadar yüksek oranda negatifin içinde kalıtsal bir payım yok. Kierkegaard için olduğu gibi (şimdilerde tembel ve başarısız olan) Hristiyanlık, hayat yolunda rehberim olmadı. Siyonistler gibi (şimdilerde bizden kaçıp giden) Yahudi dua örtüsünün ucuna tutunamadım. Ben bir sonum ya da bir başlangıç.”

“Pozitif olanın üstüne taşan yüksek oranda negatif” ister gnostik, Hristiyan ya da Kabalist (Gazze’li Nathan, yanlış Mesih’in elçisi, Sabatay Zevi gibi) olsun tam anlamıyla bir olumsuz teoloji olmalı. Kafka’nın olumsuzluğu çağın ruhuna uyacak bir şekilde daha derindir ve daha derecelidir. Bunun çerçevesini ve bıraktığı şok etkisini ifade etmek için, izlerini Kafka’nın başyapıtlarından birinde, “Taşra Doktoru” adlı kısa hikâyede sürebiliriz. Birinci tekil şahıs anlatıcının tutarsızlığı şaşırtıcıdır; hikâyenin çoğu şimdiki zamanda anlatılır ama başlangıcı geçmiş bir olayı ima eder. Kötü hava koşullarında, on mil ötede yaşayan, kritik durumdaki bir hastayı muayene etmesi için acil bir haber aldığı anda, taşra doktorunun bir atı yoktur ya da o öyle zanneder. Te-

kinsiz bir şekilde, doktorun çiftliğinde terk edilmiş bir domuz ağılının kapısı açılıp, içinden vahşi, hayvani bir seyis ve iki olağanüstü, güçlü at çıkar. Seyis, atları doktorun arabasına koşmadan önce doktorun hizmetçisi Rory'nin yanağından vahşice ısırarak ilk saldırısını gerçekleştirir. Doktor, yarı istemsiz bir şekilde, devasa atlar tarafından götürülürken, seyis evin kapısını kırıp içeri girer ve dehşete kapılmış Rosy'yi taciz etmeye devam eder. Rosy'nin ismi (gülpembe), doktorun yakında karşılaşacağı ama iyileştirmeyi umut edemeyeceği yaranın betimlenmesinde de kullanılır. Bir köylü çocuğu olan hasta, en az yarası kadar tekinsiz ve nahoştur. Gerçekdışılık her yerdedir; hastalar doktorun kıyafetlerini çıkarırlar, şarkılar söyleyerek tehditler savururlar ve onu çıplak olarak oğlanın yatağına yatırırılar. Hastasıyla yalnız kalan doktor, oğlanın tehditlerinden sonra, atına binerek oradan kaçır. Diğer at, araba ve doktorun kıyafetleri onu takip eder ama bu kez yolculuk, oraya gelirken olduğu gibi doğaüstü bir hızla değil dehşetli bir yavaşlıkla devam eder:

“Böyle giderse eve varamayacağım; iyi giden işlerim mahvoldu; yerime geçmek isteyen biri bana bunları yapıyor ama işe yaramaz çünkü benim yerime geçemez; evimdeki nefretlik seyis ortalığı karıştırıyor; Rosy de onun kurbanı; düşünmek bile istemiyorum. Çırılçıplak, kışın en donmuş zamanlarında, bu dünyadan bir araba ve bu dünyadan olmayan atlarla, yaşlı bir adam, dolaşıyorum. Kürk paltom arabanın arkasından sarkıyor ama ona ulaşamıyorum. Çevik hastalar güruhundan hiç kimse parmağını bile oynatmıyor. Kandırıldım! Aldatıldım! Gece çanının yanlışı çalmasına bir tepki ve telafisi yok.”

Taşra doktorunu, diğer Kafka başkahramanları gibi (kömür kovaşına binen, avcı Gracchus ve en çok da haritacı K. gibi) bir son bekler: Ne ölü ne de diridir, ne bir amaca doğru ilerler ne de durağandır. Onların ve bizim beklentilerimiz düz anlamla, hakikat alanıyla engellenmiştir. Kafka'nın kendi olduğu yerde ve zamanda Yahudilerin durumunun alegorisi-ni yapıp yapmadığını bilmeyiz. Bir şekilde Kafka'nın kendi yadsıma tarzının yanına kâr kaldığını anlarız: Bilişsel olarak baskılamadan bir kurtulma vardır ve taşra doktorunun kaderi yazar olarak onaylanması-nın deneyime ait bedeli ile ilişkilidir.

Entelektüel açıdan bu özdeşleşmeler mümkündür, hatta ima edilmiştir ama duygusal açıdan hiç de inandırıcılığı yoktur. Taşralı doktorun kaderinde, hatta hikâyesinin tamamında garip bir duygu eksikliği vardır. Bastırma, okurun duygu aktarımı söz konusu olduğunda devam eder; Kafka'da hiç kimse bir diğerinden daha sevimli ya da sempatik ya da en azından daha az ya da çok sevimli değildir. Bir düşünce biçimi olarak, taşralı doktorun ikilemi, bizim ikilemimize uyarlanabilir fakat onunla duygudaşlık seçeneğimiz yoktur. Onun başına gelen şey hem fantastik hem de kaçınılmazdır. Bazen farklı biçimlerde bizim başımıza gelir ya da gelebilir ancak kimse bizim acımızı paylaşmayacaktır ve biz de onunkini paylaşamayacağız. Keyfi bir başlangıcın (gece çanının yanlış çalmasına tepkimizin) sonsuza kadar şimdiki zamanda giden bir anlatıda, teleolojik sonuçları vardır ve bunun telafisi yoktur. Kafkaesk kategorisi, yani bir zamanlar edebi "grotesk" denilen şey, yeni bir biçimdir ve edebiyatta olduğu kadar hayatta da karşımıza çıkar. "Taş-

ra Doktoru” bir hikâye olarak şeytani güce yaklaşan bir şeye sahiptir ve bize özgün olarak şeytani ya da tekinsiz olanın daima kanonsal bir statü kazandığını hatırlatır. Nietzsche sadece acının hatırda kalabildiği konusunda ısrar etmişti. Edebi terimlerle bu, acının duygu yokluğu üzerinde merkezlendiği “Taşra Doktoru”ndaki süregelen şok etkisi anlamına gelir. Kafka’nın en ilginç ve en özgün yeteneği, hikâyelerinin bizim unutkanlığımızdan geri dönmüş gibi görünmeleridir, bizi daima bu tuhaflığı yaşarken ne hissettiğimizi unuttuğumuz hissi ile yalnız bırakır.

Ölümünden neredeyse yetmiş yıl sonra, milenyumda doğru giderken ve yeni Teokratik Çağ’ın üstümüze gelişi ihtimalini yaşarken Kafka, her zamankinden çok Vico’nun Kaos Çağı’nın merkezi yazarı olarak görünüyor. *Dava* ve *Şato* şüphesiz *Kayıp Zamanın İzinde* ya da *Ulysses* ve *Finnegans Wake*’in estetik seviyesinde değildir. Fakat Kafka’nın en iyi parçaları (hikâyeler, meseller, aforizmalar) inanç ya da ideolojiye bağlı olmayan bir tinsellik bizi güçlendirmekte Proust’un ve Joyce’un ötesine gider. Proust ve Joyce için yıkılmazlar yoktur. Romanın ustaları ve Walter Pater gibi algının ve duygunun övgücülerini olan Flaubert ya da Henry James’de de yıkılmazlar yoktur. Eğer Kafka ile ilgili bir gizem varsa o da şimdi onun ve yazdıklarının, Wordsworth ve Tolstoy’un bir zamanlar sahip olduğu ve artık sahip olmadığı ruhani bir otoriteye neden sahip olduğudur. Muhtemelen Kafka’nın dini etkisi bir gün ilginç bir şekilde azalıp yok olacaktır ama halen devam ediyor. Kafka’da gördüğümüz kadarıyla Tanrı’nın insana görünmesi yoktur; inandığı tek anlaşma yazmakla yaptığı anlaşmadır.

Bir zamanlar Kafka'nın bariz tinsel duruşunun büyük ölçüde bizim geriye dönük eleştirel bakışlarımızın bir ürünü olduğunu düşünmüştüm. Bu, kişisel Beatrice gnosisine rağmen Dante'yi Katolik bir yazar olarak ve dinden sapmalarına, kendi başına bir dini mezhep olmak için monistik heveslerine rağmen Milton'ı Protestan bir şair olarak yerleştiren süreçlere benzer. Benzer bir şekilde Kafka da, Yahudilikle ilgili rahatsızlığına rağmen, İbrani İncili'nden bu yana her yazardan daha çok Yahudi bir yazar olarak göründü. Ancak bu tanımlama, yüzyılımız için Kafka'nın evrenselliğini göz ardı etmiş olur. O, yazarın mesleğinin tinsel bir arayış olduğunu gösteren ikonumuzdur ve aforizmaları, içimizde otorite yankılarıyla kalmaya devam eder. Bu acaba Kafka'dan çok bizimle ilgili bir yorum mudur?

Her şey dönüp dolaşıp Kafka'nın "yıkılmaz olan" metaforuna gelir. Tolstoy'un kişisel vitalizmi, hayatta kalmak için çok etkileyici bir öfkeye, Homervari ve bu nedenle arkaik, yok olmaya mahkûm bir öfkeye yol açmıştır. Kafka'da sessiz bir inat gücü vardır ama kendi avcı Gracchus karakteri gibi ölümlülüğe karşı koymamıştır. "Yıkılmaz" olan neden oluşuyorsa oluşsun içinde ölümsüzlük imgeleri bulmamıza gerek yoktur. Kafka'nın Yehovacı ya da peygamberlerin çoğunun ilgilenmediği öte dünyaya karşı ilgisizliğinde *İncile* ait bir şey vardır. Eğer Kafka'nın kutsanma anlayışı varsa, ondan esirgeneni bir mükâfat olarak görmüştür ve bizim de bunun ne olduğunu bilmemize izin vermez. Şüphesiz Mahkeme ve Şato kutsayamaz, istese de bunu yapamaz ve isteme ihtimali de çok düşüktür. Kafka'da bir babanın oğlunu kutsadığı-

nı da görmeyiz. Sınırları olmayan bir zamanda, daha fazla hayat, evrende yoktur.

Eğer ne ölümsüzlük ne de kutsanmışlık, yıkılmazlığa eşlik etmiyorsa, o zaman yıkılmazlığa ne eşlik eder? Schopenhauer'ın yaşama iradesinde ya da Freud'un itkiler alanında ruhani bir otorite yoktur. Kafkacı "yıkılmazlık"ın köklerinin Luriancı Kabalada olduğundan şüphe duyduğumu zaten belirtmiştim. Bütün yadsımlarına rağmen Kafka dini inançlarımıza biraz ilgi göstermiştir. Freud'un dini dürtülerin babaya bir özlemi gösterdiği konusundaki indirgesimini kabul etmedi. Ancak aforizmalarında hiçbir zaman "yıkılmazlık" kavramını açıkça ortaya koymaz; en hassas eleştirmenleri bile bu konuyu açıklamakta zorlanır. Milena'ya bir mektubunda yıkılmazlık anlayışını "hakiki yere tutunma" olarak savunmuş ve bunun kişisel bir saplantı olmadığından söz etmiştir. Onun için, yıkılmazlık insanlar arasındaki hakiki bağdı ve onların en derin gizli benliklerini ifade ediyordu. Bu algıya bir gnosis'ten başka ne diyebilirim bilmiyorum ama bu kesinlikle bir gnostisizm değil çünkü her ne kadar uzak, her ne kadar boşlukta gizlenmiş olsa da herhangi bir Tanrı anlayışını reddeder. Kafka'nın onayladığı şey temel bir insan özelliğidir, tanrısal ama seküler, içinde yıkılmazlığın bulunduğu bir bilmedir.

Ancak Kafka ne bir aziz ne de bir mistiktir; Aldous Huxley'nin güzel ama idealize eden antolojisi *Kadim Felsefe*'ye haklı olarak dahil edilmiştir. Freud gibi, Kafka da olumsuz'un gerçekçisiydi ama onun yadsıma tarzı Freud'unkinden daha diyalektikti. Hegel'in reddettiği hakikatin otoritesi, her iki Yahu-

di yazar tarafından derin saygı gördü ancak Kafka kendisine Freud'un yapabildiğinden daha çok hakikat anlayışı için izin verdi. Belki de Kafka'nın, tinselliğin kanonsal ikonu statüsünün ipucu budur: O dini bir yazar değildir ama yazmayı bir dine dönüştürmüştür.

Böyle bir dönüşümde, Dante tartışmamda ifade ettiğim gibi, özellikle romantik ya da modern bir unsura gerek yoktur. Tıpkı Pascal'ın inancıyla bahse girmesi gibi, kaçınılmaz yazarlar, yazılarıyla bahse girerek kendilerini Kanon'a seçerler. Yine Shakespeare büyük istisna mıdır? Bence tam tersi: O, bütün pragmatik güvenini sanatına vererek Milton, Goethe, Ibsen ve Joyce için yol açmıştır. Oyun yazarı Shakespeare'i Hristiyanlaştırmak boşuna bir girişimdir. Bir insan olarak Shakespeare neye inanmış ya da şüphe etmiş olursa olsun, Hamlet bir Hristiyan kahraman olmaktan çok uzaktır ve Othello, Lear ve Macbeth'in evreni Hristiyan olmaktan çok Şamanisttir. Iago, Edmund ve Macbeth, bize her birinin kendi mekânının bir dehası olduğu, bütün dünyanın en karanlık potansiyelinin vücut bulmuş halleri olduğu hakkında tuhaf ama ikna edici bir izlenim verirler. Hamlet'in doğasının karanlık yüzü Shakespeareci trajedinin paradigmalarını belirler. Dünya kırık döküktür ve kaderi onu düzeltmek olan Hamlet'in kendisi de kırık döküktür.

Belki de Goethe'nin etkisiyle Kafka, Hamlet'i paramparça bir evrende yaşamak için çok hassas ve çok detaycı gören Alman anlayışını miras almıştır. Goethe'nin Hamlet'inden Kafkavari bir ayrılış, başkahramanın hassasiyetini antipatik bir saldırıganlığa,

Joseph K. ve haritacı K.'nın Mahkeme'ye ve Şato'ya karşı tutumlarına dönüştürür. Bu tür bir dönüştürme, Samuel Beckett'in Kafka tarzında *Hamlet*'i revize ettiği *Oyun Sonu*'na giden yolda önemli bir mesafe katetmiştir. Beckett'in Hamm karakteri, Goethe'nin büyüleyici Hamlet'inden çok Joseph K.'ya yakındır. Goethe'nin Hamlet'i, Shakespeare'in Hamlet'inin aksine suçlu değildir ve işine karışan Polonius'un öldürülmesi ve en kötüsü Ophelia'nın sadist bir şekilde çıldırmasına ve intiharına neden olması gibi işlediği gerçek suçlar için suçlu hissetmez.

Hamlet sadece henüz işlemediği cinayet için suçluluk duyar. Bu açıdan Goethe'den daha kurnaz olan Kafka, Shakespeare'de bu suçluluktan şüphe etmemek gerektiğini ve bu suçluluğun bütün gerçek suçlardan önce geldiğini anlamış görünmektedir. Kafka'nın evreninin kanunu, Hristiyan İlk Günah fikri değil Shakespeareci-Freudcu bilinçaltı suçluluk duygusudur. Kafka'da suçluluğun önceliği vardır çünkü o bizim "yıkılmazlığımızın" istediği bedeldir; gerçekten de Kafka için hepimiz suçluyuzdur çünkü en derin benliğimiz yıkılmazdır. Sanırım Kafkavari kaçamak ve imalı ifadeler kendi yıkılmazlık anlayışı için savunma şekilleridir. Bu anlayış, Beckett'in en iyi eserleri olan *Oyun Sonu*, *Krapp'ın Son Bandı*, *Malone Ölüyor* ve *Acaba Nasıl*'da da görülür.

Yıkılmaz olan, içimizde olmaya devam eden bir öz değildir, Beckett'in ifadesiyle artık devam edemediğin zaman devam eden şeydir. Kafka'da devam etmek daima ironik şekillerde olur: K.'nın Şato'ya karşı amansız saldırısı, Gracchus'un ölüm gemisindeki sonsuz yolculukları, boş kömür kovaındaki karak-

terin buz tutmuş dağlara kaçıışı, taşra doktorunun soğukta belirsiz bir yere gidişi gibi. “Yıkılmaz” olan içimizde bir umut ya da bir arayış olarak yaşar ancak Kafka’nın paradokslarının en karanlık olanlarıyla, bu çabanın tezahürleri kaçınılmaz olarak yıkıcıdır, özellikle de benlik için yıkıcıdır. Sabır, Yahudilerin kahnonsal sabrı gibi, Kafkacı erdemlerin en başta geleni değil, hayatta kalmak için tek çaredir.

Çalışma cehennemine fırlatılmış bedenlerin trajedisi işlenir Kafka'nın *Dönüşüm*'ünde. Hepimizin başına gelen bir trajedi bu aslında: Hayatta kalmak için çalışmak zorundayız. Çalışmanın "zorunluluk" olduğu bir dünyada "özgürlüğe" yer olmadığı açık. *Dönüşüm*'ün satır aralarında köleliğin zincir sesleri duyulur. Aile kurumuna sonuna kadar bağlı olan, baba otoritesinden mustarip, borç batağına saplanmış bir karakterin; kendini bir sabah bir böceğe dönüşmüş olarak bulan Gregor Samsa'nın hazin hikâyesi, modern bireyin hikâyesiyle çakışır. Kapitalist toplumsal düzeneğin alelade bir karakteri olan Gregor Samsa özelinde, her gün aynı saatte uyanmak zorunda olan; akrep ve yelkovanın akışına bağlı olarak hareket eden bedenlerin hayatta kalmak için nasıl çırpındıkları anlatılır:

"Tanrım," dedi Gregor kendi kendine, "ne kadar yorucu bir meslek seçmişim! Sürekli bir seyahat hali. Bu işin telaşı evde kendi işini yapmaktan çok daha büyük, ayrıca başımda bir de bu seyahat belası var: Bir sonraki tren bağlantısına yetişebilme endişesi, düzensiz ve kötü yemekler, sürekli değişen ve hiçbir zaman kalmayacak insan ilişkileri. Hepsi yerin dibine batsın!"

"Hepsi yerin dibine batsın"da olduğu gibi, dünyayı karşısına alan bir itiraz da vardır Gregor Samsa'nın sesinde, ama derhal sönüp söünecek, hatta komik duruma düşecek bir itirazdır bu...



KLA

05-31



146180